

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
Karistusõiguse osakond

Sofia Vender

SÜÜTUSE PRESUMPTSIOONI RIKKUMINE AMETIISIKUTE AVALDUSTEGA

Magistritöö

Juhendaja: Mag. iur. Margus Kurm

Tallinn
2017

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	3
1. SÜÜTUSE PRESUMPTSIOONI TEOREETILINE KÄSITLUS	6
1.1. Süütuse presumptsiooni ajaloost	6
1.2. Süütuse presumptsiooni mõiste ja regulatsioon	7
1.2.1. Süütuse presumptsioon rahvusvahelistes inimõiguste dokumentides ja põhiseaduses	7
1.2.2. Süütuse presumptsiooni mõiste kriminaalmenetluse seadustikus	9
1.3. Süütuse presumptsiooni kaitseala.....	10
1.3.1. Esemeline kaitseala.....	10
1.3.2. Isikuline kaitseala	13
1.4. Süütuse presumptsioonist tulenevad nõuded kriminaalmenetluse kontekstis	14
1.4.1. Nõuded tõendamisele.....	15
1.4.2. Nõuded fakti ja õiguse presumptsioonile.....	16
1.4.3. Enese mittesüüstamise privileeg.....	18
1.4.4. Menetluse avalikule tähelepanu.....	20
1.4.5. Õigeksmõistvad ja menetluse lõpetamisega lõppenud otsused	23
1.4.6. Kohtunike eelarvamused ja ametiisikute ennatlikud avaldused	25
2. SÜÜTUSE PRESUMPTSIOON JA OPORTUNITEET	28
3. SÜÜTUSE PRESUMPTSIOONI SEOS KRIMINAAL- JA TSIVIILMENETLUSEGA...	31
4. SÜÜTUSE PRESUMPTSIOONI RIIVAMINE AMETIISIKUTE AVALDUSTEGA	34
4.1. Kohtueelsed andmed ja nende avaldamine erinevatest huvidest lähtuvalt.....	34
4.2. Süütuse presumptsiooni rikkumine ametiisikute avaldustega EIK praktikas.....	37
4.2.1. Eeluurimise staadium.....	37
4.2.2. Süüdistuse esitamise staadium.....	41
4.2.3. Kohtumenetluse staadium.....	42
4.3. Süütuse presumptsiooni võimalik riive Eestis.....	45
4.3.1. Šuvalovi juhtum.....	45
4.3.2. Jakobsoni ja Andreevi juhtum	49
4.3.3. Savisaare juhtum.....	51
4.3.4. Alliku juhtum.....	56
KOKKUVÕTE.....	61
PEZIOME.....	65
LÜHENDID	69
KASUTATUD KIRJANDUS	70
KASUTATUD ÕIGUSAKTI.....	73
KASUTATUD KOHTUPRAKTIKA	73
MUUD ALLIKAD.....	76

SISSEJUHATUS

Autori tähelepanu pälvis Eerik Kergandbergi eriarvamus Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 22. juuni 2015.a 3-1-1-94-14 otsuse juurde. E. Kergandberg pööras tähelepanu paarile probleemile, mille käsitus on tema arvates jäänud välja Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsusest. Üks nendest probleemidest oli süütuse presumptsioon. “Üha enam leviva arusaama kohaselt peaks süüteomenetluste kajastamisel põhimõtteliselt arvestama süütuse presumptsiooniga ka meedia ja seega tuleks süütuse presumptsiooni (kui põhiõigust) käsitada kaitseõigusena meedia suhtes. Selline arusaam on lähtunud tõdemusest, et tänases infoühiskonnas saab kellegi käsitamine kurjategijana enne süüdimõistvat kohtuotsust nii, et isikut ka tegelikult enneaegselt stigmatiseeritakse, tegelikult aset leida siiski vaid meedia vahendusel. Peatselt ja seda just käesoleva kohtuasja kontekstis – jõuame küsimuseni, et kas see pole mitte olnud ekslik tõdemus ja et kas mitte kellegi käsitamine kurjategijana enne süüdimõistvat kohtuotsust ei saa tegelikkuses aset leida märksa lihtsamalt, näiteks karistusõiguslik-kriminaalmenetluslike sisemehhanismide toimel kohtu enese poolt. Aga enne sellise tõsise tõdemuseni jõudmist võib alapunkti kokkuvõtteks ilmselt kahtlusteta väita, et ilma süütuse presumptsioonita ei ole tänastes oludes võimalik demokraatlikku riiki ette kujutada.”¹

Samuti E. Kergandberg tunnistas, et üleliia põhjalikult kõigi süütuse presumptsiooni nüanssidega ei olegi teoreetikud seni tegelenud. Samuti väljendas arvamuses, et miski ei õigusta süütuse presumptsiooni riivamist. “Nii nagu mistahes teise põhiõiguse, nii ka süütuse presumptsiooni puhul, on üks olulisemaid võimaliku (lubatava) riive küsimus. Meie valitsevaks peetava põhiõiguste riive dogmaatika postuleerib teadupärast, et ühtegi riivamatut põhiõigust olla ei saa. Aga kas nii ühekülgne lähenemine saab ikka olla proportsionaalne –

¹ RKKKo 3-1-1-94-14 koos kohtunik E. Kergandberg eriarvamusega. Aastatel 2013 - 2015 leidis Eestis aset nn kummituskliki kohtumenetlus. Kummituskliki kohtumenetluses mõisteti Riigikohtu poolt süüdi Vladimir Tšaštšin ning veel üheksa isikut. Vladimir Tšaštšinile esitati süüdistus Karistusseadustiku (KarS) § 394 lg 2 p-de 2, 3 ja 4 ning § 256 lg 1 järgi. Vladimir Tšaštšinit süüdistati arvutiprogrammiga DNSChanger teenitud kuritegeliku tuluga tehtud tegudes. Vladimir Tšaštšin organiseeris alates 2006. aastast kuni 8. novembrini 2011 DNS-Changeri nimelise pahavara väljatootamist, levitamist ja haldamist. Selleks ajaks oli DNS-Changer nakatanud vähemalt neli miljonit arvutit umbes sajas riigis. USA-s nakatatud enam kui poole miljoni arvuti seas oli ka valitsusagenduuride, seal hulgas ka NASA omi. DNS-Changer võimaldas Vladimir Tšaštšinil ja tema kaasosalistel kontrollida nakatatud arvutite internetiseadeid, täpsemalt DNS seadeid ehk domeeninimede süsteemi (Domain Name System) seadeid. Seeläbi sai suunata arvutikasutajaid pahavara haldajate poolt määratud veebilehtedele, blokeerida kasutajatel osa internetilehekülgede külastamist või asendada veebilehtede poolt kasutajale näidatavat sisu (st internetilehel näidatavaid reklaame ja lehtedelt edasi viivaid linke). Kriminaalasja raames arestiti 143 kinnistut, kuus sõidukit, üks väikelaev ning rahalisi vahendeid umbes 660 000 euro ulatuses.

tahaks siinjuures küsida. Vastan sellele küsimusele eitavalt: ma ei ole seni suutnud leida ühtegi Põhiseaduse põhireegli riive vajaduse või lausa paratamatuse argumenti. Raske on ette kujutada, et miks küll tuleks aktsepteerida seda, kui kedagi käsitatakse kuriteos süüdi olevana ka enne tema suhtes süüdimõistva kohtuotsuse jõustumist.”

Teema on aktuaalne põhjusel, et süütuse presumptsiooni temaatika satub kogu aeg Eesti avaliku tähelepanu alla, kuid süütuse presumptsiooni põhimõtte järgimine ja arusaam ei ole ühtlane.² Süütuse presumptsioon on üheks olulisemaks osaks ausas ja õiglasel kohtumenetluses. Põhiseaduse § 22 lg 1 ja Kriminaalmenetluse seadustiku § 7 lg 1 sätestavad, et kedagi ei tohi käsitleda kuriteos süüdi olevana enne, kui tema kohta on jõustunud süüdimõistev kohtuotsus.

Aastal 2013 Elis Allas magistrیتööös “Süütuse presumptsiooni rikkumine ja meedia” ja 2015 aastal Ege Sarri magistrیتööös “Tasakaal ajakirjandusevabaduse, avaliku teadmisevajaduse ja süütuse presumptsiooni vahel” uurisid meedia poolset süütuse presumptsiooni rikkumist. Erinevalt ülalnimetatud töödest ei uuri käesoleva magistrیتöö autor oma töös meediapoolset rikkumist.

Magistrیتöö eesmärk on välja selgitada alates mis hetkest ja millistel tingimustel riivavad ametiisikud oma avaldustega süütuse presumptsiooni põhimõtet. Eesmärgini jõudmiseks vastab autor oma magistrیتööös järgmistele küsimustele:

1. Kuidas on võimalik ära hoida õiglase kohtumenetluse kahjustamine eelarvamusi tekitavate avaldustega?
2. Kas kriminaalmenetluse otstarbekuse kaalutlusel lõpetatud otsusele laieneb süütuse presumptsiooni toime?
3. Mis tingimustel saab süütuse presumptsiooni toime väljuda esemelise kaitseala piiridest?

² V. Korits. Ansipi totaalne muutmine. - Eesti Päevaleht, 07.11.2013. 2012 aastal Andrus Ansip, rõhutas nii Riigikogu infotunnil, kui ka meedias, et Reformierakonna ebaseadusliku rahastamise kahtlustuse saanud erakonnakaaslased on süütud kuni süüdimõistva kohtuotsuseni. Kuid 2013 aastal seoses Eerik-Niiles Krossi kahtlusega seoses kaubalaeva Artic Seas kaperdamissüüdistusega, tõlgendas Andrus Ansip süütuse presumptsiooni põhimõtte juba erinevalt. Nimelt A. Ansip ütles järgmist “Juriidiliselt ei ole korrektne öelda, et see või teine isik on süütu, kui pole teise poole argumente ära kuulatud”.

Autor püstitas järgmise hüpoteesi: Vaatamata sellele, et Eestis ei ole seni Euroopa Inimõiguste Kohus ega Riigikohus üheski kriminaalasjas süütuse presumptsiooni rikkumist tuvastanud, ei tähenda see seda, et Eestis seda ei toimu. Süütuse presumptsiooni riive analüüsimiseks kasutatakse antud magistritöös EIK ning Riigikohtu kriminaalkolleegiumi lahendeid.

Käesoleva töö esimeses osas selgitatakse süütuse presumptsiooni mõistet, ajalugu, sisu ja regulatsioon erinevates rahvusvahelistes inimõiguste dokumentides ja põhiseaduses. Selgitatakse õiglase kriminaalmenetluse tagamisele ja inimese kaitsmisele kehtestatud nõudeid, mis tulenevad süütuse presumptsiooni toimest. Teises peatükis uurib autor süütuse presumptsiooni väljaspool kriminaalmenetlust, keskendudes oportuuniteedi põhimõttel lõppenud kriminaalmenetlusele. Kolmandas peatükis tutvustab lühidalt autor, kuidas süütuse presumptsiooni kaitse laieneb kriminaalmenetlusele järgnevale menetlusele, kriminaal- ja tsiviilmenetluse näitel. Neljandas peatükis kirjeldab autor kohtueelsete andmete olemust ja nende avaldamist erinevatest huvidest lähtudes. Viimases peatükis tuuakse EIK praktikast välja peamised avaldamisvormid süütuse presumptsiooni riivamisest riigi esindajate avalduste näol ning tõestatakse süütuse presumptsioonist kinnipidamise olulisust. Lisaks, autor analüüsib ja püüab tõestada vähemalt kolmes juhtumis Eestis võimalikest süütuse presumptsiooni rikkumist avaliku võimu kandjate avaldustega.

Käesoleva magistritöös kasutab autor andmekogumismeetodit, kohtupraktika empiirilise analüüsi abil kogutakse töö kirjutamiseks vajalikke andmeid. Antud töös kasutakse valdavalt osas EIK praktikat, kuna Eestis magistritöö teemaga seotud kohtupraktikat siia maani veel ei ole.

1. SÜÜTUSE PRESUMPTSIOONI TEOREETILINE KÄSITLUS

1.1. Süütuse presumptsiooni ajaloost

Süütuse presumptsioon on üks vanimaid ja olulisemaid kriminaalmenetluse põhimõtteid. Süütuse presumptsioon on õigusemõistmise fundamentaalse iseloomuga põhimõte, mis tähendab, et igaühel, keda süüdistatakse kuriteos on õigus sellele, et teda peetakse süütaks seni, kui tema süü ei ole seaduse kohaselt tõendatud. Süütuse presumptsioon seondub sageli teiste oluliste hüvede ja väärtustega nagu demokraatia, eraelu puutumatus, ühinemis-ja väljendusvabadus.³ Süütuse presumptsioon tähendab seda, et kahtlustatav, süüdistatav ega kohtualune ei pea oma süütust tõendama. Süüdistaja tõendamiskohustuse põhimõte ulatub 18. sajandisse eKr, Hammurapi koodeksi aega. Sama idee on kirjeldatud ka Ida-Rooma keisri Justianuse digestides. Varajase keskaja õigus ei pööranud tõendamisele suurt tähelepanu, süü tuvastamiseks jättis süüdistava süü lõpliku otsustamise jumala eksimatule otsusele. Kanoonilise õiguse kujundajad võtsid üle Rooma tõendamispõhimõtte, et süüdistava süü tuleb tõendada, mitte eeldada.⁴

Süütuse presumptsioonil on erinevate riikide õiguses pikk areng: ühelt poolt Anglo-Ameerika õigusruumis, kuid samal ajal ka Prantsusmaal ja Itaalias ning isegi sotsialistlikus õigusruumis. Liberalismi võidukäik ning Prantsuse revolutsiooni järgne poliitiline ja sotsiaalne kliima mõjutasid menetlust Mandri-Euroopas, kuid materiaalse tõe otsimine jäi endiselt menetluse eesmärgiks. Menetluslikud uuendused püüdsid kaitsta süüdistatavat riigi ülemäärase surve eest, keelati piiramatu eelvangistus, sunni jõul saadud ülestunnistused, ohjeldamatud läbiotsimised, lubati kaitsjal osaleda tõendite uurimises ning tunnustati süütuse presumptsiooni.⁵ 26. augustil 1789. aastal formuleeriti esmakordselt süütuse presumptsiooni põhimõtte Inimese ja Kodaniku Õiguste Deklaratsiooni artiklis 9: „*Tout homme étant présumé innocent jusq'a ce qui'l ait été déclaré coupable*”.⁶ Isiku vahistamist peeti õigustatuks vaid siis, kui see oli ilmtingimata vajalik. 17.-19. sajandil järgiti Inglise õiguses printsiipi, et parem kümme süüdlast karistamata, kui üks süütu kannatamas. Lisaks tõendamise reeglile hõlmas süütuse presumptsiooni põhimõtte süüdistatava kohtlemise karmuse mittevajalikkust, maa konfiskeerimise keeldu enne süüdimõistmist ja õigust vahi alt kautsjoni vastu vabastamiseks.

³ R. Maruste. Konstitutsionalism ning põhiõiguste ja -vabaduste kaitse. Tallinn: Juura 2004, lk 368.

⁴ U. Lõhmus. Põhiõigused kriminaalmenetluses. 2. vlj. Tallinn: Juura 2014, lk 59.

⁵ U. Lõhmus. Peajoonest kõrvalekalduvaid mõtteid kriminaalmenetluse eesmärgi ja legitiimsuse kohta. – Juridica. 2013/III, lk 204.

⁶ „iga inimest käsitletakse süütuna seni, kuna tema süü ei ole tõendatud“.

Hilisemad süütuse presumptsiooni põhimõtte arendused anglo-ameerika süsteemis transformeerisid süütuse presumptsiooni põhimõtte uuesti tõendamise reeglits.⁷

1.2. Süütuse presumptsiooni mõiste ja regulatsioon

Süütuse presumptsioon on kehtestatud mitmes allikas. Alljärgnevalt kirjeldab autor süütuse presumptsiooni käsitlust EIÕK-s, ÜRO inimõiguste ülddeklaratsioonis, Euroopa Liidu põhiõiguste hartas, Eesti Vabariigi Põhiseaduses, Kriminaalmenetluse seadustikus ning Euroopa Inimõiguskohu praktikas.

1.2.1. Süütuse presumptsioon rahvusvahelistes inimõiguste dokumentides ja Põhiseaduses

Üsna sageli paigutatakse süütuse presumptsiooni avaramasse konteksti. Selle mõttekäigu kohaselt on süütuse presumptsiooni humanistlik kajastamine maailmapildil, mille kohaselt igauhte loetakse heaks ja väärrikaks, kuni pole tõendatud vastupidist. Kõige levinuma arusaama kohaselt sätestab süütuse presumptsiooni mõiste Inimõiguste ülddeklaratsiooni artikli 11 lõige 1, mille kohaselt “Igal süüteos süüdistataval inimesel on õigus sellele, et teda peetakse süütuks seni, kuni tema süü ei ole seaduse kohaselt tõendatud avalikul kohtulikul arutamisel, kus talle on tagatud kõik võimalused kaitseks”. Euroopa Liidu põhiõiguste harta artiklis 48 lg-s 1 on sätestatud, et „Iga süüdistatavat peetakse süütuks seni, kuni tema süü ei ole seaduse kohaselt tõendatud. Iga süüdistatava õigus kaitsele on tagatud.“ Süütuse presumptsiooni põhimõtte on kajastatud ka Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikli 6 lõikes 2 “Igaüht, keda süüdistatakse kuriteos, peetakse süütuks seni, kuni tema süü ei ole seaduse kohaselt tõendatud“. Konventsiooni kaudu on süütuse presumptsioon inkorporeeritud paljude riikide positiivsesse õigusesse. PS § 22 kohaselt „Kedagi ei tohi käsitada kuriteos süüdi olevana enne, kui tema kohta on jõustunud süüdimõistev kohtuotsus. Keegi ei ole kriminaalmenetluses kohustatud oma süütust tõendama. Kedagi ei tohi sundida tunnistama iseenda või oma lähedaste vastu.“ Kahe esimese lõike eesmärk on süütuse presumptsiooni põhimõtte kehtestamine Eesti õigusruumis. Süütuse presumptsiooni printsiip

⁷ U. Lõhmus. Põhiõigused kriminaalmenetluses. 2. vlj. Tallinn: Juura 2014, lk 59-60.

kuulub toimeala poolest kohtumenetluslike põhiõiguste hulka ja sellega tuleb avaliku võimu esindajatel kohtumenetluse kujundamisel arvestada.⁸

Põhiseaduse järgi lõppeb süütuse presumptsiooni kaitse siis, kui isiku süü on tuvastatud kohtuotsusega. EIÕK ja harta järgi võib süü olla tuvastatud ka muul viisil. Inimõiguste ülddeklaratsiooni sõnastus lähtub samuti arusaamast, et süü tuvastatakse kohtumenetluse raames, kus tõendid esitatakse kohtuistungil ja hinnatakse kohtuniku või vandemeeste poolt. Tuleb märkida, et tänapäeval lõppeb suur osa menetlusi mitte süüdimõistva otsusega, vaid poolte omavahelise kokkuleppega, mille siis omakorda kinnitab kohus.⁹

Presumptsioon on juriidiline eeldus, tõenäoline otsustus, juriidilise fakti või subjektiivse õiguse tõelisuse eeldamine, kuni pole tõestatud vastupidist. Presumeerima tähendab teatud väite tõepärasuse eeldamist seni, kuni konkreetse asja puhul pole tõendatud vastupidist.¹⁰ Kehtestatud presumptsiooni ülesanne on kergendada õiguse rakendajate tööd ning kajastada, kuidas sedalaadi asjad tavaliselt enamikul juhtudel toimuvad.¹¹ Tuginedes kohtupraktika statistikale, tunnistatakse enamik süüdistatavaid süüdi, järelikult oleks loogilisem kriminaalmenetluses lähtuda hoopis süülisuse presumptsioonist. See, et nüüdisaegses demokraatlikus riigis kohtumenetlejad lähtuvad hoopis süütuse presumptsioonist ei lihtsusta nende tööd. Kuid „ebaloogiline“ süütuse presumptsiooni kasutamine teenib teist kaalukamat eesmärki. Füüsilisel isikul, kes on nõrgemas positsioonis võrreldes riigi võimsa karistussüsteemiga ja selle kaudu kogu riigivõimu aparaadiga, oleks praktiliselt võimatu tõendada enese süü puudumist. Kuigi PS § 22 ei nähtu otse ja vahetult, et isiku süü tõendamise kohustus lasub riigil, vaid, et kahtlustav, kohtualune ega süüdistav ei pea oma süütust tõendama. Kuid õiguslooja mõttest lähtuvalt, lasub süüdistatava süü olemasolu tõendamise kohustus ikkagi riigil. Kahtlemata on õigustatud nõrgema poole kaitsmine, vähemalt seeläbi, et tõendamiskoormus asetatakse tugevamale, antud juhul riigile. Kokkuvõtlikult võib öelda, et süütuse presumptsiooni näol on tegemist erandliku õigusliku presumptsiooniga.¹²

⁸ E. Kergandberg. PS § 22/1.Ü. Madise jt (toim). – Eesti Vabariigi põhiseadus. Komm. vlj.3. vlj.Tallinn: Juura 2012, lk 283-284.

⁹ U. Lõhmus. Põhiõigused kriminaalmenetluses, lk 60.

¹⁰ K.Maurer (koost). Õigusleksikon. Tallinn: Interlex 2000, lk 243.

¹¹ E. Kergandberg, P. Pikamäe. KrMS § 7/8. – Kriminaalmenetluse seadustik. Komm. vlj.Tallinn: Juura 2012, lk 55.

¹² Eesti PS kommenteeritud vlj., lk. 285.

1.2.2. Süütuse presumptsiooni mõiste kriminaalmenetluse seadustikus

Nagu eelnevalt juba mainitud kuulub süütuse presumptsiooni toimeala kohtumenetluse põhiõiguste hulka. On olemas arvamused, et süütuse presumptsioonil on humanitaarsed, religioossed ja moraalsed aspektid, mis oma kogumis kaitsevad nõrgemaid. Kriminaalmenetluses asub tugevamal positsioonil alati riik.¹³

Süütuse presumptsioon on sätestatud KrMS seitsmendas paragrahvis ning kahes esimeses lõikes sisalduv tekst kattub PS § 22 deklareeritavaga. KrMS § 7 lg-s 3 on sätestatud kahtluste süüdistava kasuks tõlgendamise põhimõtte (*in dubio pro reo*). Eesti seadusandja peab süütuse presumptsiooni ja *in dubio pro reo* printsiipe lahutamatult seotuks. Tõendamise standardit “väljaspool mõistlikku kahtlust” tähendab, et kahtluse korral valitakse süüdimõistmisel kohtualuse jaoks soodsam variant või kui küsimärgi all on süüdimõistmist võimaldavad tõendid üldse, siis peab järgnema õigeksmõistmine.¹⁴

Tuleb siiski märkida, et erialakirjanduses käsitletakse *in dubio pro reo* printsiipi süütuse presumptsioonist täiesti eraldiseisvana. Kui süütuse presumptsiooni kaitse kehtib kriminaalmenetluses kuni kohtuotsuse jõustumiseni, siis *in dubio pro reo* toime on suunatud kohtuotsusele enesele. Erialakirjanduses käsitletakse *in dubio pro reo* asemel hoopis kaitseõiguse tagamise põhimõtet süütuse presumptsiooniga lahutamatult seotuks. Põhimõtteliselt, kui süüdistatav tunnistab oma süüd, ei saa ta hiljem nõuda süütuse presumptsiooni rikkumise tuvastamist. Kuid Mandri-Euroopas on süü tunnistamine vaid üks tõend ning see tõend peab olema kooskõlas teiste tõenditega. Tõlgendamise põhimõtte on riigiametnikele mõeldud juhiseks kriminaalmenetluses, et tulla toime juhtudega, mil süüdistatava süü tõendamisel tõusevad pinnale kõrvaldamata kahtlused. Menetlejad on kohustatud silmas pidama süütuse presumptsiooni põhimõtet läbivalt kogu süüteomenetluse vältel, mis puudutab isiku süüd iga uue kahtlustuse korral.¹⁵

Süütuse presumptsiooni materiaalne põhisisu sisaldub KrMS § 7 lg-s 1 ja PS § 22 lg-s 1. Süüteo asjaolude uurimine võib toimuda siis, kui eksisteerib põhjendatud kahtlus, et süütegu

¹³ J. Lahe. Kahju tekitaja süü presumptsioon. – *Juridica* 2002/ I, lk 33.

¹⁴ J. Sootak. Süüdimõistmine koosseisu valiktuvastamise alusel. Konkureerivad põhimõtted *in dubio pro reo* ja *iura novit curia*. – *Juridica* 2009/ II, lk 108.

¹⁵ Eesti PS kommenteeritud vlj., lk. 284.

on tõepoolest toime pandud. Süüteo menetlemise jooksul otsitakse inimest, keda on alust selle süüteo toimepanemise kahtlusega siduda. Menetleja lähtub süüteokahtlusest, kogub tõendid, püüdleb selle poole, et ära tõestada, et isik on süüdi. Süüdistav pool ehk prokuratuur peab kindlaid menetlusreegleid järgides läbi viima eeluurimise ning argumentide ja nende tõendite võistluses ehk kohtus oma süüdistuse tõestama. Kuid süütuse presumpatsioon käib käsikäes süüteo kahtlustuse tugevnemisega.¹⁶ Nende mõlema suhet on praktiliselt võimatu üheaegselt ja võrdselt arvestada. Süütuse presumpatsioon ja süüteokahtlus on omavahel pöördvõrdelises suhtes, kuriteokahtluse tugevnemisega nõrgeneb süütuse presumpatsioon kuni täieliku lakkamiseni. Süütuse presumpatsioon ei pea olema takistuseks uurijal, prokuröri või kohtul tegutsemast kuriteokahtluse põhjal.¹⁷ Süütuse presumpiooni põhimõte muudab praktikas süü tõendamise küll raskemaks, ent lõppastmes tähendab see ikkagi õiguse võitu.

1.3. Süütuse presumptsiooni kaitseala

Antud peatükis vastab autor järgmistele küsimusele - kellele laienevad süütuse presumptsiooni kohustused ja kellel on süütuse presumptsiooni toimest tulenevad õigused ning millal süütuse presumptsiooni kohaldatakse.

1.3.1. Esemeline kaitseala

Põhiõiguse esemeliseks kaitsealaks on põhiõiguse kandja tegevus, omadus või seisund, mida antud norm hõlmab. Põhiseaduse § 22 esimene lause garanteerib, et kedagi ei tohi käsitleda kuriteos süüdi olevana enne, kui tema kohta on jõustunud süüdimõistev kohtuotsus. Selle õiguse esemeliseks kaitsealaks on süüdistataval õigus eeldada, et teda peetakse süütuks üksnes kohtumenetluse ajal kuni otsuse langetamiseni. Põhiõiguste klassifikatsioonis kuulub süütuse presumpatsioon tõesti toimeala poolest kohtumenetluslike põhiõiguste hulka ning selle toime kehtib alati kriminaalmenetluses.¹⁸

Esemelise kaitseala täpsustamisel tuleb arvestada EIK praktikas valitseva arusaamaga, et EIÕK art 6 tähenduses võidakse kriminaalsüüdistuseks lugeda ka selliseid kohtuasju, mida siseriiklikult ei käsitata mitte kriminaal- vaid distsiplinaarsüüdistusajadena.

¹⁶ P. J. Schwikkard. The presumption of innocence: what is it? – South African Journal of Criminal Justice. vol 11. nr 2. 1998, lk 396-397.

¹⁷ R. Maruste, lk 385.

¹⁸ Kriminaalmenetluse seadustik. komm. vlj., lk 55.

Kriminaalteo klassifitseerimine on erinev riigiti ning kohus töötas *Engel jt vs Holland* asjas välja kriteeriumid, mis aitavad otsustada, kas distsiplinaarsüüdistust tuleks käsitleda kriminaalsüüdistusena. Süütuse presumptsiooni tõlgendamisel tuleb lähtuda kolmest kriteeriumist. Õigusrikkumiste klassifikatsioon riigi seaduste järgi (kui mingi seaduserikkumine on sisseriiklikus õigussüsteemis tunnustatud kuriteoks, siis on artikkel 6 koheselt kohaldatav), õigusrikkumise olemus ning teo toimepanijat ootava karistuse iseloom ja raskus (kriminaalsüüdistus). Kui riigis seaduserikkumine ei ole klassifitseeritud kuriteona, siis uurib kohus riigi seadusi ning tõlgendab neid teise ja kolmanda kriteeriumite abil. Need kriteeriumid on alternatiivsed - piisab vaid ühest, et õigusrikkumist kriminaalsüüdistuse alla kvalifitseerida.¹⁹ Lühidalt aga antud juhtumi asjaoludest. Engelit ja nelja isikut veel, kes kõik teenisid Hollandi armees, karistati distsiplinaarsüüdistuse eest erinevate karistustega. Engelile määrati karistuseks kaks päeva ranget aresti. Engeli asjas osutus olulisemaks viimane kriteerium, kuna Hollandi seadus tunnistas teo teenistusalaseks distsiplinaarüleastumiseks ning tegemist ei ole kriminaalsüüdistusega.

Campelli ja Felli asjas mõistis vangla komisjon sisekorraeskirjade rikkumises süüdi. Mõistetud karistuse hulka kuulus karistusest ennetähtaegseks vabastamiseks nõutava vanglas viibimise tähtaja pikenemine. Otsuses leidis kohus, et tuleb konventsiooni artikli 6 raames käsitada õigusrikkumine kriminaalkaristusena. Põhjendades seda liiga kahjulike tagajärgedega kaebajatele ennetähtaegse vabastamise ilmajäämise näol, samuti märkis kohus, et siseriikliku õigusega määratud tunnustel on suhteline väärtus, tähtsam on aga õigusrikkumise tõeline olemus.²⁰

Võttes arvesse eelnevalt välja toodud, on artikli 6 kohaldamiseks vajalik, et rikutud norm oleks karistava iseloomuga ning artikli 6 kaitseala ei laiene üksnes menetlusele, kus isikut süüdistatakse sellise teo toimepanemises, mille riigi karistusseadustik tunnustab kuriteoks. Näiteks tuginedes Inimõiguste Kohtu praktikale, kui karistuseks teo toimepanemise eest on seaduses ette nähtud vabadusekaotus või rahatrahv siis seda tegu on alust pidada kriminaalsüüdistuseks konventsiooni tähenduses. Kuid tuleb arvestada sellega, et igasugune vabaduse piirang ei ole vabadusekaotus ning tuginedes EIK praktikale on mõnikord raske

¹⁹ EIKo 5100/71, 5101/71, 5102/71, 5354/72, 5370/72, *Engel jt vs. Holland*, p 34-35.

²⁰ EIKo 7878/77, 7819/77, *Campbell ja Fell vs Ühendkuningriik*.

leida piiri, millistest trahvisummast alates saab rääkida kriminaalasjast.²¹ Kohtuasjas *Weber vs Šveits* karistati kaebajat 500 Šveitsi frangi suuruse trahviga, saadud konfidentsiaalse kohustuse rikkumiste eest. Kohus leidis, et antud teole laieneb artikli 6 kaitseala.²² Asjaolu, et õigusrikkumist ei kanta karistusregistrisse, võib olla oluline, aga ei oma otsustavat tähtsust, sest tavaliselt kajastab see riigisisest liigitust.²³ Üldiselt võib öelda, et süütuse presumptsiooni kaitsealaga hõlmatuks saab käsitleda haldus- ja distsiplinaarmenetlused, mis menetluse toime ja tagajärgede poolest võivad olla vaadeldavad karistuslikena.²⁴

Oluline on ka see, et süütuse presumptsiooni kaitseala ei piirdu vaid kohtumenetlusega. EIK on laiendanud EIÕK artikli 6 kaitseala väljaspoole kohtumenetlust. Seega süütuse presumptsiooni esemelise kaitseala ei hõlma üksnes kriminaalmenetlust, süütuse presumptsiooni kaitse kehtib kriminaalmenetlusele tervikuna ja ulatub veelgi kaugemale. Mitmetes EIK lahendites on toonitatud, et süütuse presumptsiooni esemeline kaitseala peab hõlmama süütegude menetlust oma terviklikkuses.²⁵ See tähendab, et süütuse presumptsiooni ei tule järgida mitte üksnes menetletava süüteo faktiliste asjaolude tuvastamisel, vaid ka kohtukulude väljamõistmisel siis, kui süüteoasjas menetlus lõpetati või isik mõisteti õigeks. KrMS § 202 kohaselt kohus lõpetab menetluse kahtlustatava või süüdistatava nõusolekul, kui kriminaalmenetluses puudub avalik menetlushuvi või kui süü ei ole suur. Kuigi oportuuniteedi korral jääb kriminaalmenetluse alus püsima, kuna kuriteotunnustele vastav tegu on tuvastatud ning süüdistatav sellega nõustub.²⁶

Tähtis on ka see, et süütuse presumptsioon ei ole suunatud vaid kitsale riigiametnike ringile, kes otseselt süütegu menetlevad – kohtueelsele ja kohtuvälisele menetlejale, prokurörile ja kohtule – vaid EIK on oma praktikas subjektide ringi laiendanud ka riigivõimu teistele esindajatele, nt politseiametnikele.²⁷ Praktikas on selline lai kohaldamisala pigem teoreetiline, kuna politsei, kes isiku vahistab, ei käsitle teda süütuna. kohtunik, kes otsustab vahi alla võtmise, peab kahtlustavat tõenäoliselt süüdi olevaks. Vastavalt ProkS § 4 lg 1 prokurörid tagavad kohtueelse menetluse seaduslikkuse ja tulemuslikkuse ning esindavad

²¹ U. Lõhmus. Inimõigused ja nende kaitse Euroopas. Tartu: Sihtasutus Iuridicum 2003, lk 144-146.

²² EIKo 11034/84, *Weber vs Šveits*.

²³ EIKo 14220/88, *Ravnsborg vs. Roots*, p 38.

²⁴ Kriminaalmenetluse seadustik. komm. vlj., lk 56.

²⁵ EIKo 44418/07, *Poncelet vs Belgium*, p 50; EIKo 8660/79, *Minelli vs. Šveits*, p 30; EIKo 14348/02, *Garycki vs Poola*, p 68.

²⁶ U. Lõhmus, Põhiõigused kriminaalmenetluses, lk 65-66.

²⁷ EIKo 15175/89, *Allenet de Ribemont vs. Prantsusmaa*, p 36.

riiklikku süüdistust kohtus. Seega prokuröri kohustus on tõendada süüd. Prokurörile ei saa midagi ette heita, viimane on kohustatud kasutama seaduslikke meetmeid, leidmaks nendele kahtlustele kinnitust ja suurendamaks kahtlust. Autori arvamusel oleks väga raske püüelda kahtluse tugevdamise suunas ning samaaegselt lähtuda isiku süütusest. Süütuse presumptsiooni kaitseala piirid ei pea takistama kuidagi uurijal, prokuröril või ka kohtul, tegutsemast kuriteo kahtluse põhjal. Samas oma kohustuste täitmisel, ei tohi kohtunikud ja vandemehed alustada ettekujundatud arvamusega, et süüdistatav on kuriteos süüdi.²⁸

Tulenevalt sõna- ja arvamusevabadusest võivad inimesed üksteise suhtes väita, mida tahavad. Pooled on võrdses positsioonis ja nende vahelised vaidlused lahendatakse tsiviilkohtus. Praegu veel ei laiene süütuse presumptsiooni kohustus eraisikute käitumisele ning süütuse presumptsioon ei ole sobiv mõjuvahend ühiskonna üksteist austava käitumise tagamiseks. Riik ei ole kohustatud kaitsma isikut tema suhtes süütuse presumptsiooni rikkuva isiku eest. Nii näiteks leidis EIK asjas, kus kaebajaks oli isik, kelle andmeid avaldati ning kes ei olnud rahul laimamisasja tagajärgedega, et art 6 lg 2 polnud konkreetsel juhul kohaldatav, kuna etteheidetavad väited ei pärinenud riigi esindajalt. EIK käsitus ja otsus antud asjas on õigustatud arvestades, et pooled olid võrdses positsioonis.²⁹ Juhtudel, kui üks füüsiline isik tunneb, et tema õigusi rikutakse teise füüsilise isiku poolt, on tal õigus pöörduda tsiviilkohtusse oma õiguste kaitseks.

1.3.2. Isikuline kaitseala

Põhiseaduse paragrahvi 9 lg 1 alusel on põhiõiguste isikulise kaitseala keskne regulatsioon füüsiliste isikute jaoks. Seoses põhiõiguste isikulise kaitsealaga seondub kõigepealt küsimus põhiõiguste kandjatest ehk sellest, kes saab konkreetsele põhiõigusele tugineda.

Põhiseaduses loetletud õigused, vabadused ja kohustused on kohalduvad kõigi suhtes võrdselt - kõik on seaduse ees võrdsed ning igaühel on õigus riigi ja seaduse kaitsele. KarS § 32 lõike 1 järgi vastutab isik teo eest, kui ta on selle toimepanemises süüdi. Teises lauses on nimetatud süü tingimused: isik on süüvõimeline ning puudub süüd välistav asjaolu. Tundub, et süütuse presumptsiooni põhiõiguste isikuline kaitseala hõlmab põhiliselt vaid füüsilisi isikuid, kelle süüteasja menetletakse, seega nii kahtlustatavat, süüdistatavat ja kohtualust

²⁸ Kriminaalmenetluse seadustik. komm. vlj., lk 56.

²⁹ EIKo 28070/06, *A. vs Norra*.

kriminaalmenetluses kui ka menetlusalust isikut väärteomenetluses. Lisaks kaitse laieneb veel ka isikutele, kes on õigeks mõistetud või kelle suhtes menetlus lõpetati. Tähendab füüsilisele isikule on alati tagatud õigus süütuse presumptsioonile.

Juriidiline isik on õiguslik abstraktsioon ning juriidilise isiku vastutus lähtub tuletatud vastutuse ehk derivatiivsuse põhimõttest, kuna juriidilisel isikul on võimalik tegutseda üksnes füüsiliste isikute kaudu. Karistusseadustikus sätestab juriidilise isiku kriminaalvastutuse võimaluse, kuid juriidilise isiku vastutuse eelduseks on seaduses loetletud füüsiliste isikute poolt toime pandud tegu. Esimene omistamise kriteerium on isikuline seos ehk füüsiliste isikute ring, kelle tegu on juriidilise isikule omistatav. Teine on sisuline seos, mis tähendab, et KarS § 14 lg 1 alusel juriidiline isik vastutab seaduses sätestatud juhtudel teo eest, mis on toime pandud tema organi, selle liikme, juhtivtöötaja või pädeva esindaja poolt juriidilise isiku huvides.³⁰ Kolmas omistamise kriteerium on süü olemasolu. KarS § 37 kohaselt süüvõimeline on õigusvõimeline juriidiline isik ning vastavalt KarS § 37¹ juriidilisel isikul puudub süü, kui tema pädeva esindaja toimepandud tegu oli juriidilise isiku jaoks vältimatu. Juriidilise isiku süüvõime algab registrisse kandmisest ja lõpeb registrist kustutamisega.³¹ Põhiseaduse § 9 alusel loetletud õigused, vabadused ja kohustused laienevad juriidilistele isikutele niivõrd, kui see on kooskõlas juriidiliste isikute üldiste eesmärkide ja selliste õiguste, vabaduste ja kohustuste olemusega. Kuid Euroopa parlamendi ja nõukogu direktiivis³² on peetud vajalikuks mõõnda, et arvestades liikmesriikide õigust ning liikmesriikide ja liidu kohtupraktika seisuga, on juriidiliste isikute süütuse presumptsiooni käsitleva õigusakti väljatöötamine liidu tasandil enneaegne, mistõttu direktiivi juriidilistele isikutele ei kohaldata. Siiski toonitatakse, et süütuse presumptsiooni kohaldamist juriidilistele isikutele ei tohiks piirata, arvestades Euroopa Inimõiguste Kohtu tõlgendusi. Seega hõlmab süütuse presumptsiooni kaitseala ka juriidilisi isikuid.

1.4. Süütuse presumptsioonist tulenevad nõuded kriminaalmenetluse kontekstis

Inimõiguste kohtu suurkoda võttis süütuse presumptsiooni senise praktika kokku, mille järgi süütuse presumptsiooni käsitletakse kriminaalmenetluses menetlusgarantiina, mis seab nõuded tõendamisele, fakti ja õiguse presumptsioonile, enese mitte süütamise privileegile,

³⁰ RKKKo 3-1-1-72-09, p.7.4, 8.4, 9 ; RKKKo 3-1-1-39-08, p 5.2; RKKKo 3-1-1-137-04, p 14.

³¹ TsÜS § 26 lg 2, TsÜS § 45 lg 2, RKKKo 3-1-1-133-13.

³² Euroopa parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) nr 2016/343, 9. märts 2016, millega tugevdatakse süütuse presumptsiooni teatavaid aspekte ja õigust viibida kriminaalmenetluses kohtulikult arutelul. – ELT L 65/1.

menetluse avalikule tähelepanule, õigeksmõistva ja menetluse lõpetamisega lõppenud otsusele ning kohtunike või/ja ametiisikute ennatlikele väljenditele süüdistatava süü kohta.³³ Järgnevalt hakkab autor analüüsima järjestikult 6 väljatoodud nõuet.

1.4.1. Nõuded tõendamisele

Süütuse presumptsioon tagab õiguse käsitleda kahtlustatavat süütuna, kuni süü on tõendatud vastavalt seadusele ning seab nõudeid *inter alia* tõendamiskoormusele.³⁴ EIÕK ja põhiseaduse järgi on tõendamiskoormis kriminaalmenetluses süüdistusel. Kriminaalmenetluses ei lasu süüdistataval kaasaaitamiskohustust ja KrMS §-s 7 ette nähtud süütuse presumptsioonist tulenev tõendamiskoormis. Kriminaalmenetluses ei ole süüdistataval üldjuhul kohustust esitada tõendeid süüdistuse kummutamiseks.³⁵ Kriminaalkorras süüdimõistmine on avaliku hukkamõistmise üks raskemaid vorme, millest tulenevad süüdi mõistetud inimesele väga tõsised tagajärjed. Tõendamiskoormus on prokuröri ja seda üldjuhul ei saa veeretada süüdistajalt kaitsele. On oluline, et oleks tagatud aus ja erapooletu menetlus, mis hõlmab nii tõendite hindamise kui ka kohtueelse uurimise käiku. Eeluurimise ja kohtumenetluse ajal tuleb nii isiku reputatsiooni kui ka õiglase kohtu protseduuri huvides hoiduda kellegi käsitlemisest kuriteos süüdi olevana.³⁶

Riigikohtu kriminaalkolleegium märkis, et süüdistuse tõendamise peab kohtus tagama prokuratuur ja tema ülesanne on teha kõik selleks vajalikud toimingud kohtueelses menetluses. Kui tõendite uurimisel tekivad põhjendatud kahtlused ning neid ei õnnestu kõrvaldada teiste kriminaalasjas sisalduvate tõenditega, tuleb *in dubio pro reo* põhimõttel langetada otsus süüdistatava kasuks, mitte aga teha süüdistatavale kahjulikku otsust vahetult uurimata vastuoluliste või puudulike tõendite alusel.³⁷

Süü peab olema tõendatud väljaspool mõistlikku kahtlust, see tähendab, kohus peab kujundama oma otsuse lähtudes oma siseveendumusest, et tõenaoliselt süüdistatav on süüdi.

³³ U. Lõhmus, Põhiõigused kriminaalmenetluses, lk 66.

³⁴ EIKo 0588/83, 10589/83, 10590/83, *Barberà, Messegué ja Jabardo vs. Hispaania*, p 77; EIKo 33501/96, *Telfner vs. Austria*, p 15; EIKo 10519/83, *Salabiaku vs. Prantsusmaa*, p 28, EIKo 53984/00, *Radio France jt vs. Prantsusmaa*, p 24.

³⁵ RKKKo 3-1-1-47-07, p 22; RKKKo 3-1-1-57-07.

³⁶ J.,Q. Whitman. Presumption of innocence or presumption of Mercy? Weighing two western modes of justice. – Texas Law Review 2016, lk 933-935.

³⁷ RKKKo 3-1-1-78-05, p 7.2.

KrMS § 61 lg-d 1 ja 2 sätestavad tõendite vaba hindamise põhimõtte, mille kohaselt hindab kohus tõendeid nende kogumis oma siseveendumuse kohaselt. Kohus tugevneb uuritud tõendite alusel veendumuse tõendamiseseme asjaolude esinemise või puudumise kohta. KrMS § 62 p 1 valguses tähendab see eelkõige veendumuse kujundamist küsimuses, kuidas sündmus aset leidis ja kas teo pani toime just süüdistatav.³⁸

Ebaseaduslikult saadud salvestuse võtmine kriminaalasja materjalide juurde ei anna iseenesest veel alust rääkida süütuse presumptsiooni rikkumisest.³⁹ Kohtu seisukohast tulenevalt saab süütuse presumptsiooni rikkumise tuvastamiseks riigisiselt tugineda ebaseaduslikult kogutud tõendile üksnes siis, kui vastava tõendi kasutamise keeld on kriminaalmenetluse seadustikus otsesõnu kirjas. KrMS § 126¹ lg-s 4 sisaldub otsene keeld kasutada tõendamisel jälitustoimingute vahendusel saadud tõendeid, kui jälitustoimingu loa taotlemisel või andmisel või jälitustoimingu tegemisel ei järgitud seaduse nõudeid.

Autor märgib, et Eestis kohus lähtub enamuste asjades süütuse presumptsioonist kitsast tõlgendusest, see tähendab tõlgendab süütuse presumptsiooni tõendamisereeglina, mis seab nõuded tõendamisstandardile ja mille kohaselt kriminaalmenetluses kannab tõendamiskoormist süüdistus. EIK käsitleb süütuse presumptsiooni rikkumisena kõiki neid juhtumeid, mil kohtuotsus rajatakse mitte juriidilisele tõenditele vaid oletustele ja emotsioonidele, kui kaitset segatakse kasutamast talle seadusega antud protsessuaalseid võimalusi.

1.4.2. Nõuded fakti ja õiguse presumptsioonile

Nagu punktis 1.4.1. on selgitatud, et tõendamiskoormis kriminaalmenetluses on süüdistusel. See aga ei tähenda, et kriminaalmenetluses tuleks täielikult kõik kahtlused vaatamata nende iseloomule ja tekkimise alusele tõlgendada süüdistatava kasuks. Inimõiguste konventsioon ei keela fakti või õiguse presumptsioone, mis töötab süüdistatava vastu. Kuna süütuse presumptsioon on õiglase kohtumenetluse osa, tuleb tagada tasakaal ühiskonna üldiste ja

³⁸ RKKKo 3-1-1-33-08, p 8.

³⁹ EIKo 10862/84, *Schenk vs. Šveits*.

üksikisikute huvide vahel. Süütuse presumptsiooni toime laieneb süüdistatava õigustele, ümberpööratud tõendamiskoormisele, mis on suunatud õiguskaitse huvidele.⁴⁰

Inimõiguste kohus tõdes, et fakti ja õiguse presumptsioone on kõigis õigussüsteemides. Kohus aktsepteerib näiteks Ühendkuningriikide sätet, mille kohaselt prostituudiga koos elava mehe suhtes võib teatud tingimustel eeldada, et ta elatub prostitutsioonist saadud tulust. Kohus ütles, et kõnealune säte on kitsendavalt sõnastatud ning et oletus ei ole ümberlukkamatu ega ebamõistlik.⁴¹ Samuti on kohus lugenud vastuvõetavaks Prantsuse tollikoodeksi, mille järgi vastutav isik on see, kelle valduses on salakaup. selle säte järgi loetakse keelatud kaupu omav tolli läbiv inimene vastutavaks salakaubaveos. Kohus võib arvesse võtta vabandavaid põhjusi ja süüdistus juhul, kui on tuvastatud *force majeure* asjaolud.⁴²

Kuigi üldjuhul on prokuröri tõendamiskoormis, võib selle üle kanda süüdistatavale, kui ta esitab kaitseargumendid. Süütuse presumptsiooni ei riku ka see, et kriminaalasjus laimuse süüdistuse asjas lasub ütluste tõele vastavuse tõendamise kohustus kaitsele. Samuti süütuse presumptsioon ei nõua, et tõendamiskoormis jääks süüdistusele kogu kohtumenetluse vältel.⁴³ Eelnevast lähtudes, raamatupidamiskohustuse rikkumine võib teatud juhtudel tähendada, et süüdistatav, kes tugineb teatud maksunduslikult olulistele faktidele, peab neid ise tõendama.⁴⁴ Maksuõigusrikkumise korras peab süüdistatav esitama tõendeid või vähemalt looma reaalse võimaluse oma väidete kontrollimiseks. Juhul, kui süüdistatav ei loo reaalselt võimalust oma väidete kontrollimiseks, pole alust rääkida kõrvaldamata kahtlustest, mida tuleks tõlgendada süüdistatava kasuks.⁴⁵ Nii näiteks on Riigikohus leidnud, et süüdistatav, kes esitab versiooni, et äriühingu pangakontolt võetud sularaha kasutati äriühingu huvides, peab selle versiooni tõestuseks esitama tõendeid või vähemalt looma menetlejale reaalse võimaluse oma väidete kontrollimiseks.⁴⁶ Samuti süüdistatav peab ise tõendama ettevõtlustulu saamiseks

⁴⁰ U. Lõhmus. Põhiõigused kriminaalmenetluses, lk 67-68.

⁴¹ A. Groatian. Euroopa inimõiguste konventsiooni artikkel 6 õigus asja õiglasele arutamisele. tõlk. S. Soomets. Human rights files, nr13.–Council of Europe Press, 1993.

⁴² EIKo 10519/83, *Salabiaku vs. Prantsusmaa*.

⁴³ D.Hamer. A dynamic reconstruction of the presumption of innocence. – Oxford Journal of Legal Studies 2011, lk 417-435.

⁴⁴ RKKKo 3-1-1-47-07, p 19-23.

⁴⁵ RKKKo 3-1-1-120-03, p 29; RKKKo 3-1-1-85-07, p 9.1; RKKKo nr 3-1-1-104-05, p 6.3; RKKKo nr 3-1-1-112-99, p 2; RKKKo nr 3-1-1-21-09; RKKKo 3-1-1-133-13, p 23; RKKKo 3-1-1-58-16, p 42.

⁴⁶ RKKKo 3-1-1-61-08, p 16.7.

vajalike kulutuste tegemist või võimaldama kulutuste tegemise kontrollimist.⁴⁷ Telfneri asjas tuvastas EIK tõendamiskoormise ümberjaotamist, kus süüdistatav keeldus ütlushi andmast ning seetõttu mõisteti ta süüdi liiklusõnnetuses. Kuigi asjas puudusid *prima facie* tõendid.⁴⁸

K. Kaybysevi asjas ütles Riigikohus, et süütuse presumptsiooni üheks oluliseks põhimõtteks on, et keegi ei ole kriminaalmenetluses kohustatud oma süütust tõendama. Selle põhimõttega ei lähe tõendamiskoormis küsimuses, kas laenusajaad on põhivõla ja intressid K. Kaybysevile tagastanud, üle süüdistatavale.⁴⁹ Kuna tõendamiskoormise ümberjaotus ei saa toimuda negatiivse asjaolu puhul, see tähendab isikule ei saa panna kohustust tõendada mingi asjaolu mitteesinemist, näiteks seda, et ta ei ole teatud rahasummat kätte saanud.⁵⁰

Tõendamiskoormist ümberpöörav PS § 22 lg-s 2 sätestatud riive ei saa olla siiski menetleja suvaotsuse tulemiks, vaid see on lubatav üksnes juhtudel, mil süüdistatava mingit väidet on kas ülimalt raske või suisa võimatu kontrollida. Tavaolukorras peab menetleja olema see, kes kogub tõendeid mis tahes tõendamiseseme asjaolude kohta.⁵¹

Kuigi Euroopa Inimõiguste Kohus ei keela fakte ja õiguse presumptsioone, nõuab aga konventsioon, et liikmesriigid jääksid kriminaalmenetluse läbiviimisel mõistlikusse piiridesse, mille kohaselt tuleb järgida kaalulolevat huvi ja tagada kaitseõigused.

1.4.3. Enese mittesüüstamise privileeg

Üldlevinud arusaama kohaselt on õigus ennast mitte süüstada absoluutne õigus ja selle piiramine ei või olla kunagi õigustatud. Enese mittesüüstamise privileeg sisaldub eelpool väljatoodud inimõiguste ja põhivabadustega seotud rahvusvahelistes õigusaktides, aga ka näiteks kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvahelise pakti artiklis 14 lg-s 3 p-s g ning samuti ka Rahvusvahelise Kriminaalkohtu Rooma statuudi artikli 67 lg-s 1 p-s g.⁵² KrMS § 34 lg 1 p 1 alusel kahtlustataval on õigus keelduda ütlushi andmisest. Süütuse presumptsioon seisneb selles, et keegi ei ole kohustatud andma ütlushi, mida võidakse kasutada tema enda

⁴⁷ U. Lõhmus. Põhiõigused kriminaalmenetluses, lk 66.

⁴⁸ EIKo 33501/96, *Telfner vs. Austria*, p 15.

⁴⁹ RKKKo 3-1-1-46-10, p 8.4

⁵⁰ RKTko 3-2-1-123-07, p 15.

⁵¹ RKKKo 3-1-1-90-06.

⁵² "õigus jätta tunnistused andmata ning keelduda ülestunnistamisest, ja õigus vaikida, ilma et seda vaikimist arvestataks süü olemasolu üle otsustamisel".

vastu. Ka oma lähedaste vastu ei ole isik kohustatud ütlusi andma, teda ei saa tunnistajana vaikimise korras vastutusele võtta. Seda nimetatakse süütunnistuse immuniteediks, milleks igal süüdistataval on seaduslik õigus. Õigus ennast mittedüstada ja õigus vaikida on EIK tõlgenduse järgi õiglase kohtumenetluse põhimõtte alusprintsipiibid. Süütuse presumptsioon annab õiguse privileegile mitte tunnistada iseenda vastu.⁵³

Põhiseaduse paragrahvi 22 esimene lause ütleb, et keegi ei ole kriminaalmenetluses kohustatud oma süütust tõendama, ning kolmas lause ütleb, et kedagi ei tohi sundida tunnistama iseenda või oma lähedaste vastu. Enesesüstamise keeld hõlmab õigust vaikida, eelkõige õigust keelduda ütluste andmisest ja küsimustele vastamisest, kaitset ülekuulamismeetodite vastu, mis sisaldavad survet või riukaid. Näiteks on tagatud õigus sunni vastu esitada karistuse ähvardusel tõendeid enda vastu või edastada dokumente. Prokurör peab tõendama süüdistatava süüd järgides seadust ja menetlusnorme ning survemeetodeid kasutamata. Süüdistataval on õigus vaikida kogu menetluse vältel, nii kohtueelses uurimises kui ka kohtumenetluses.⁵⁴

M. Hansoni kohtuasjas ütles kohus, et lugedes häiresüsteemi puudumise või selle mittetöötamise tõendamiseseme asjaoluks, oli prokuratuuril kohustus tõendada kohtule selle asjaolu esinemist. Selleks oli võimalik kasutada kõiki kriminaalmenetluses lubatud tõendeid. Heites aga süüdistatavale ette, et viimane ei ole kõnealuses olukorras veenvalt tõendanud häiresüsteemi olemasolu, on kohus läinud vastuollu süütuse presumptsiooni põhimõttega, mille kohaselt ei ole keegi kriminaalmenetluses kohustatud tõendama oma süütust.⁵⁵

Enese mittedüstamise privileegist tulenevalt on välistatud isiku karistamine selle eest, et ta esitab ametivõimudele ebaõigeid andmeid eesmärgiga mitte paljastada enda poolt toime pandud kuritegu – seda küll tingimusel, et valetõendite esitamisega ei kaasne aktiivne tegevus teise isiku alusetuks süüstamiseks.⁵⁶

⁵³ EIKo 19187/91, *Saunders vs. Ühendkuningriik*, p 68; EIKo *Heaney and McGuinness vs. Iirimaa*, p 40; EIKo 34501/97, *Akay vs. Türgi*; EIKo 20899/03, *G.C.P. vs. Rumeenia*, p 46.

⁵⁴ L.,B. Ingraham. The right of silence, the presumption of innocence, the burden of proof, and modest proposal. – The Journal of Criminal Law and Criminology 1996, lk 562-563.

⁵⁵ RKKKo 3-1-1-90-06, p 36-37.

⁵⁶ RKKKo 3-1-1-60-07, p 29.

1.4.4. Menetluse avalikule tähelepanu

Tänastes oludes on põhiline sisuline süütuse presumptsiooni rikkuja meedia ning seega tuleks süütuse presumptsiooni kui põhiõigust käsitleda kaitseõigusena meedia suhtes. Selline arusaam on lähtunud tõdemusest, et tänases infoühiskonnas saab kellegi käsitlemine kurjategijana enne süüdimõistvat kohtuotsust nii, et isikut ka tegelikult enneaegselt stigmatiseeritakse, tegelikult aset leida meedia vahendusel. Meedia ei tohi põhiõigusi rikkuda ning realiseerida avaliku huvi ettekäändel enda majanduslike huvisid ja avaldada eeluurimise materjale. Põhjalikumalt meedia poolsest riivist ei hakka autor kirjutama, kuna kaks magistritööd on juba kirjutatud tasakaalust ajakirjandusevabaduse, avaliku teadmishvajaduse ja süütuse presumptsiooni vahel. Autor soovib anda ülevaate ühele asjakohasele EIK möödunud aastasele lahendile.

29. märtsi 2016 otsuses asjas *Bédat vs. Šveits* hindas EIKi suurkoda ajakirjaniku kriminaalkorras karistamisest selle eest, et ta avalikustas kriminaalmenetluse konfidentsiaalsed materjale.⁵⁷ EIK asus seisukohale, et riik ei ole konventsiooni artikli 10 (sõnavabadus) rikkunud. Ajakirjanikust kaebaja oli avaldanud uurimissaladusega kaitstud kriminaalmenetluse materjale. Need materjalid puudutasid uurimus all olevat isikut, kes oli sõitnud oma autoga otsa grupile jalakäijatele, tappes neist kolm ja vigastades kaheksat. Artiklis kajastati nii uurijate küsimusi kahtlustavale kui ka viimasele vastuseis, samuti olid lisatud fotod kirjadest, mis kahtlustatav oli saatnud eeluurimiskohtunikele. Kuigi kahtlustatav ei esitanud ajakirjaniku vastu au teostamise hagi, algatati prokuratuuri initsiatiivil kriminaalmenetlus, milles ajakirjanik mõisteti süüdi kriminaalasjas salastatud materjalide avalikustamise eest. Lõppastmes mõisteti ajakirjanikule trahv. Šveitsis on kohtueelse uurimised materjalis seaduse kohaselt salastatud ning nende avalikustamine on kuritegu. EIK-s väitis ajakirjanikust kaebaja, et rikutud on tema sõnavabadust. EIK ei nõustunud kaebajaga. Kuigi sõnavabadus on oluline õigus, oli antud juhul teiseks kaalul olevaks õiguseks, õigus eraelu kaitsele, mille kaitseks oli riik kehtestanud keelu avaldada kriminaalmenetluse materjale. See keeld teenis ka kohtuvõimu autoriteedi ja sõltumatuse, kriminaalmenetluse tõhusese ja süüdistatava süütuse presumptsiooni huve. Konkreetne kõmuline artikkel väljendas EIKi arvates pigem ebatervet uudishimu. EIK nõustus Šveitsi kohtutega, et artikkel ei panustanud põhjendatud sisulisse avalikku debatti poolelioleva uurimise üle. EIK märkis, et

⁵⁷ EIKo 56925/08, *Bédat vs. Šveits*.

kuigi isikul on õigus endal pöörduda tsiviilkohtusse oma au kaitsmiseks, siis ei võta see ära riigi artiklist 8 (õigus era-ja perekonnaelu kaitsele) tulenevat positiivset kohustust kaitsta kriminaaluurimise all olevate isikute eraelu. Sellise kohustuse täitmiseks võib riik teatud ulatuses piirata teiste isikute sõnavabadust. Konkreetsel juhul kaebaja määratud trahv ei olnud EIKi arvates ülemäärane sekkumine sõnavabadusse. Kohtuotsuses on välja toodud võrdlev õigus 30 riigi kohta. Nende andmete kohaselt on kõikides nimetatud riikides salastatud kriminaaluurimise materjalide avaldamine karistatav. 23-s Euroopa riigis on tegemist üldiste sanktsioonidega, see tähendab, et neid kohaldatakse igaühe suhtes, kes on avalikustanud kõnealust informatsiooni. Seitsmes riigis puudutavad sanktsioonid vaid isikuid, kes olid kriminaalmenetlusega seotud.⁵⁸

Juhul, kui meedias avaldatud süütuse presumptsiooni rikkuv artikkel ei pärine riigivõimu esindajalt, ei ole riigi vastutus välistatud siis, kui riik ei ole võtnud meetmeid selle ennetamiseks või rikkuja vastutusele võtmiseks olukorras, kus süütuse presumptsiooni põhimõtte rikkumine lähtub eraisikutelt, nt ajakirjanikelt. See omakorda saab toimuda läbi seadusandlike sammude, mis omakorda võivad riivata õigust sõna- ja teabevabadusele. Süütuse presumptsiooni rikkumist saab tuvastada nt siis, kui süüteo menetluse alustamisest tehakse suur meediasündmus.⁵⁹

Meediapoolne kohtumenetlusele eelnev süüdistatava vastane vaenulik kampaania või ka lihtsalt avalikkuse teravdatud tähelepanu juhtimine süüdistatavale võib põhimõtteliselt viia süütuse presumptsiooni rikkumisele.⁶⁰ Euroopa Inimõiguste Kohtus on küsimus süütuse presumptsiooni riivamisest meedias avaldatu tõttu olnud diskussiooni objektiks korduvalt. Neis lahendites tugineb EIK lisaks EIÕK vastavatele artiklitele ka Euroopa Nõukogu Ministrite Komitee soovitusel liikmesriikidele⁶¹, mille teemaks on kriminaalmenetlusi puudutava informatsiooni levik meedias. Soovitus teine põhimõtte näeb muuhulgas ette, et arvamusi ja informatsiooni käimasolevate kriminaalmenetluste kohta võib meedia kaudu vahendada üksnes nii, et see ei kahjustaks kahtlustatava või süüdistatava õigust süütuse

⁵⁸ *Bédat vs. Šveits*, p 22-23.

⁵⁹ L.A.V. Robis. Balancing the freedom of expression and the right of the accused to the presumption of innocence and fair trial: is social media a game changer?. – *Ateneo law Journal* 2015, lk 409.

⁶⁰ EIKo 8603/79, *Crotciani jt vs. Itaalia*.

⁶¹ Recommendation Rec (2003) 13 of the Committee of minister to member state on the provision of information through the media in relation to criminal proceedings. – https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805df617 (10.07.2003).

presumptsioonile. Kohtuasjas *Ageyevy vs Venemaa*⁶² kaebasid avaldajad muuhulgas konventsiooni artiklile 6, 8, 13 ja 14 tuginedes sellele, et riik ei kaitsnud agressiivsete meediarünnakute ohvriks langenute reputatsiooni ja eraelu. EIK võttis kaebuse läbivaatamisele art 8 (õigus austusele era- ja perekonnaelu vastu) alusel ning tuvastaski rikkumise, põhjendades seda muuhulgas sellega, et laimamises süüdistatud ettevõtte väljendusvabaduse kaitseks siseriikliku kohtu poolt kasutatud argumendid ei kaalunud veenvalt üles kaebaja õigust reputatsiooni ja süütuse presumptsiooni kaitsele.

Kohtuasjas *Du Roy ja Malaurie vs Prantsusmaa*⁶³ märkis kohus, et ajakirjanikud, kes vahendavad käimasolevaid kriminaalmenetlusi, peavad tagama, et nad ei astuks üle kohase õigusemõistmise kaitseks seatud piiridest ja austaksid süüdistatava õigust süütuse presumptsioonile, kuid pidas siiski süütuse presumptsiooni kaitseks seatud absoluutset keeldu kriminaalasjade andmeid meedias vahendada ülemääraseks.

Ka Eestis on esitatud hagiavaldused süütuse presumptsiooni rikkumise küsimuses. Ühes kohtuasjas⁶⁴ olid muuhulgas kassaatorite väited järgmised. Süüdistatavate ennatlik käsitlemine kurjategijatena meedias rikkus süütuse presumptsiooni. Kogu kriminaalmenetluse kestel on süüdistatavad pidanud taluma meedia negatiivset tähelepanu. Süüdistatavate au ja hea nime kahjustamine on olnud niivõrd ulatuslik, et seda ei suudaks täielikult kompenseerida ka õigeksmõistev kohtuotsus. Muu hulgas on meedias avaldatud arvamustes süütuse presumptsiooni rikkunud Riigiprokuratuuri esindajad, Kaitsepolitsei ameti peadirektor ja siseminister. Riigikohus aga ütles, et vaatamata sellele, et kriminaalasja külg on avalikkuse suure huvi tõttu olnud ajakirjanduse tähelepanu all, ei ole see toonud kaasa süütuse presumptsiooni rikkumist. Juhusliku ning ebatäieliku informatsiooni alusel kujunenud arvamused kriminaalasja tõendamisesemesse kuuluvate asjaolude, eriti aga isiku süü kohta, on paratamatult erapoolikud ning ebaobjektiivsed. Samas rõhutas kollegium, et selliste arvamused avalduste ilmumist massimeedias ei saa siduda kohtupidamise sõltumatuse ja erapooletuse printsiibi rikkumisega.

Ühes Riigikohtu asjas jagas kohus sama arvamust, et erinevalt arvamuse avaldajatest on kohtu käsutuses kriminaalasja uurimise käigus kogutud tõendid, mida kohus hindab mitte oma või

⁶² EIKo 7075/10, *Ageyevy vs. Venemaa*. p 201, 230-238.

⁶³ EIKo 34000/96, *Du Roy ja Malaurie vs. Prantsusmaa*, p 34-37.

⁶⁴ RKKKo 3-1-1-14-14, p 1033-1035.

kellegi teise subjektiivse arusaama kohaselt, vaid seaduse ja oma siseveendumuse kohaselt.⁶⁵ Veel ühes kohtuasjas⁶⁶ Ringkonnakohus ütles järgmist. Kohus on tuginenud muudele kirjalikele tõenditele - need on nõukogu istungiprotokollid, istungite helisalvestused ning tunnistajate ütlused. Väärrib märkimist, et kriminaalmenetlus oli alustatud ajendatuna avalikus teabelevis avaldatud ajaleheartiklist ning uurimisorganid asusid selles avaldatud informatsiooni kontrollima. Sellistel asjaoludel on põhjendamatu väita, et süütuse presumptsioon oli rikutud ning kohus võis olla mõjutatud avaliku meedia poolt. Viimati öeldule tuleb lisada, et isik, keda on meedias kajastatud sisuliselt süütuse presumptsiooni arvestamata, võib kasutada ka tsiviilõiguslikke kaitsevahendeid, kui ta leiab, et tema au ja väärikust on sellise kajastamisega kahjustatud.⁶⁷ Julia Põrõtjova kohtuotsuses⁶⁸ tsiviilkolleegium väljendas arvamust, et kommunikatsioonivabadus on demokraatliku ühiskonna toimimise üheks eeltingimuseks ning ei tohi piirata ega takistada informatsiooni avaldamist. A. Ivkini kohtuasja⁶⁹ kaebaja väitis, et kriminaalasja objektiivset uurimist mõjustasid artiklid ajalehtedes Põhjarannik ja Molodjož Estonii ning taotles talle kergema karistuse mõistmist. Riigikohtu kriminaalkolleegium ütles, et A. Ivkininile karistuste mõistmisel ei ole rikutud kriminaalseadust ja seega puudub Riigikohtul alus mõistetud karistuste kergendamiseks.

Eesti kohtud ei ole seni ühtegi meediapoolset süütuse presumptsioonist rikkumist tuvastanud ja tuleb tunnistada, et Riigikohtu poolt avaldatud põhjendusi sel teemal on ka vähe.

1.4.5. Õigeksmõistvad ja menetluse lõpetamisega lõppenud otsused

Selleks, et kindlustada artiklis 6 lõikes 2 sätestatud õiguste praktilisus ja efektiivsus, käsitletakse süütuse presumptsiooni ka teisest aspektist. Teise aspekti üldine eesmärk on kaitsta üksikisikuid, kes on kriminaalmenetluses õigeks mõistetud ning need kelle suhtes on kriminaalmenetlus lõpetatud. Kohtuasjades tuleb alati lähtuda süütuse presumptsiooni põhimõttest kohtumenetluse raames, et tagada õiglast kohtumenetluslikku garantiid ning vältida ebaõiglast süüdimõistva kohtuotsuse kehtestamist. Inimõiguste kohus on laiendanud süütuse presumptsiooni toimeala neile menetlustele, mis jäävad väljapoole

⁶⁵ RKKKo 3-1-1-74-11, p 8.

⁶⁶ TLnRnK 1-14-2550, p 14.

⁶⁷ Eesti PS kommenteeritud vlj., lk 287-288.

⁶⁸ RKTK 3-2-1-138-02, p 9.

⁶⁹ RKKK 3-1-1-109-96.

kriminaalmenetlust. Need on need menetlused, mis järgnevad õigeksmõistva otsuse või menetluse lõpetamisega lõppenud kriminaalmenetlusele. Nendes toimingutes on menetluse subjektiks olnud isik on õiguse silmis süütu ja teda tuleb kohelda vastavalt. Ilma kaitseta, mis tagaks õigeksmõistva kohtuotsuse olemuse teistes toimingutes, võib muuta õiglase kohtumenetluse garantii teoreetiliseks ja illusoorseks. Väga oluline on süüdistatava reputatsioon peale kriminaalasja lõpetamist ning ühiskonna suhtumine temasse. Selleks, et esmalt hinnata artikli 6 lg 2 kohaldamist, tuleb hinnata kaebuse olemust lähtudes eelpool kirjeldatud kriteeriumitele. Juhul, kui kaebuses lähtutakse süütuse presumptsiooni kaitse teisest aspektist (kui kriminaalmenetlus on lõpetatud) on selge, et kvalifikatsiooni käsitus ei ole sobiv meede. Nendes kohtuasjades tuleb lähtuda teisest tõlgendusest.⁷⁰

EIK on leidnud, et menetluskulude jätmine menetluse lõpetamisel süüdistatava kanda võib osutada süütuse presumptsiooni rikkumiseks siis, kui vastava määruse resolutiivosast lahutamatu põhistava osa tekst sisuliselt läheneb süüdistatava süü tuvastamisele, ilma et tegelikult oleks süüid tuvastatud seaduses sätestatud korras⁷¹.

Üldiselt võib öelda, et lisaks õiglasele kohtumenetluse tagamisele on süütuse presumptsiooni eesmärk kaitsta ka isikuid, kes on õigeks mõistetud või kelle suhtes on kriminaalmenetlus lõpetatud. Ametiisikud ja avalik võim ei tohi neid kohelda viisil, nagu tegelikult oleksid nad süüteos süüdi. Süütuse presumptsioon tähendab, et kui on esitatud kriminaalsüüdistus ja kriminaalmenetlus lõpeb õigeksmõistmisega, siis on kriminaalmenetluse subjektiks olev isik seaduse silmis süütu ja teda tuleb ka vastavalt kohelda. Seega jääb süütuse presumptsioon pärast kriminaalmenetluse lõppu püsima, tagamaks, et niivõrd, kui süüdistust ei suudetud tõendada, käsitatakse isikut süütuna. EIK-i käsitus artikli 6 lõike 2 kohaldatavusest sellistes asjades põhineb nimetatud ülekaalukal põhimõttel. Kas oportuniteedi põhimõttel lõpetatud asjas jääb süütuse presumptsiooni toime püsima, on põhjalikumalt käsitletud töö teises peatükis.

⁷⁰ EIKo 15175/89, *Allenet de Ribemont vs. Prantsusmaa*, p 93-94.

⁷¹ EIKo 9912/82, *Lutz vs. Saksamaa*.

1.4.6. Kohtunike eelarvamused ja ametiisikute ennatlikud avaldused

Kohtunikke käitumine ei tohi olla kriminaalasja menetlemisel ebaobjektiivne, süüdistatavale kahjulikus suunas kallutatud ning mõjutatud ajakirjanduses esitatud väidetest süüdistatavate süü kohta. Süütuse presumptsioon nõuab, et kohtu liikmetel ei oleks eelarvamusi süüdistatava õigusrikkumise toimepanemise kohta.⁷²

Süütuse presumptsioon avaldub igal juhul siis, kui kohtuotsuse motiveerivas osas esineb aluseid, mis osutavad kohtunike eelarvamustele või erapoolikusele, samuti sellele, et ta oli juba ette veendunud kohtualuse süüs. Süütuse presumptsioon ei ole kriminaalmenetluse alase riikliku tegevuse mugav kaaslane, sest rohkem, kui paljud teised põhiõigused, kohustab see pädevaid riigiametnikke kõnealusel keerukas sfääris enesepiiranguteks. Õigus mitte olla käsitatud kuriteos süüdi olevana enne, kui on jõustunud süüdimõistetv kohtuotsus, on nullreservatsiooniga ehk ilma piiriklauslita põhiõigus. Siiski tuleb PS § 19 lg 2 kohaselt sellegi õiguse kasutamisel silmas pidada kohustust austada ja arvestada teiste inimeste õigusi ja vabadusi.

Igal juhul peaksid kohtunikud end väljendama ennekõike oma otsuste kaudu. Kui kohtunikud teevad meediale avaldusi menetluses olevate kohtuasjade või seaduse alusel tehtud kohtuotsuste kohta, on olulised diskreetsus ja sõnavalik. Süütuse presumptsiooni põhimõtet rikutakse, kui kriminaalmenetluses tehtud otsuses osutatakse kahtlustatavale või süüdistatavale kui süüdlasele ilma, et inimese süüd oleks lõpliku kohtuotsusega tõendatud. Süütuse presumptsioon ei tohi piirata prokuratuuri toiminguid, mille eesmärk on tõendada kahtlustatava või süüdistatava süüd, tingimusel, et järgitakse kaitseõigust. Samuti ei tohi piirata ka menetluslikku laadi eelotsuseid, mida teevad kohtud ning mille aluseks on kahtlustused või süüstavad tõendid, näiteks otsused eelvangistuse kohta.⁷³

Süütuse presumptsiooni riive tekib, kui otsuses kuriteos süüdistatava kohta väljendatakse arvamust tema süü kohta enne, kui süü on seaduse kohaselt tõendatud. Kui formaalsed tõendid puuduvad, piisab sellest, kui põhjenduses esineb viiteid, et kohus peab süüdistatavat süüdi olevaks.⁷⁴ Kui kohus otsustab kahtlustatava eelvangistamise, peab ta arvestama sellega,

⁷²EIKo 0588/83, 10589/83, 10590/83, *Barberà, Messegué ja Jabardo vs. Hispaania*, p 77.

⁷³Direktiiv (EL) nr 2016/343.

⁷⁴EIKo 15175/89, *Allenet de Ribemont vs. Prantsusmaa*, p 35; EIKo 8660/79, *Minelli vs. Šveits*.

et süüdistatavat ei tohiks pidada eelvangistuses, välja arvatud kaalukatel põhjustel. Kui teda peetakse eelvangistuses, siis peaksid tema eelvangistuse tingimused olema kooskõlas tema eeldatava süütuse olemisega. Süüdistatava vara ei tohiks konfiskeerida ilma nõuetekohase menetluseta.⁷⁵

Huvitav on ka Karamani asjas⁷⁶ kohtu käsitus selle kohta, et ennatlikud väljendid kahtlustava süü kohta otsuses, mis langetati kohtumenetluses kaassüüdistatavate vastu, võivad riivata õigust süütuse presumptsioonile. Kohtul tuleks piirduda niivõrd väheste asjaolude nimetamisega kui võimalik. EIK märkis, et kaebajale viitas Saksamaa kohus kui “eraldi süüdistatavale isikule”, kusjuures kohtuotsuses oli kirjas, et kohus ei võta seisukohta kaebaja süüküsimuses. Asjas ei olnud süütuse presumptsiooni rikkumist. Laventsi kaebuses Läti vastu tuvastati süütuse presumptsiooni rikkumine, kuna kohtunik kohtumenetluse ajal meediale antud intervjuus ütles, et ta pole kindel, kas mõistab süüdistatava süüdi kõigis episoodides või mõnes kuriteoepisoodis. Samas süüdistatav täielikult eitas oma süüd.⁷⁷

Süütuse presumptsioon on suunatud ka riigiametnike ringile ning kohtueelseid sõnaavaldusi riigiametnike poolt kahtlustava või süüdistatava süü kohta võivad rikkuda artikli 6 lg 2.⁷⁸ Süütuse presumptsiooni rikkumise tuvastas EIK olukorras, mil kõrgema astme prokurör õigeksmõistva kohtuotsuse tegemisele järgnenud pressikonverentsil väitis, et õigeksmõistetud on tegelikult süüdi, kuigi mõõnis, et lõplik otsus jääb kohtule.⁷⁹ Kohus ei tohi ega ükski riigiametnik ei tohi väita, et süüdistatav on süüdi, enne kui viimane on kohtus süüdi mõistetud. Lisaks enne süüdimõistvat kohtuotsust ei tohiks olla ühtki õiguslikku hinnangut tema süü kohta.⁸⁰ Kriminaalmenetluses on süütuse presumptsiooni tulenevate õiguste järgimine aktsepteeritav ja vastava põhimõtte kehtimise vajalikkus on põhjendatud. Süütuse presumptsioon on vahend ametiisikute eksimuste vältimiseks kuna on selge, et kriminaalmenetluse organid võivad teha vigu. Esiteks on võimalik, et süüdi olev isik mõistetakse õigeks ja teiseks, et süütu isik mõistetakse süüdi. Süütuse presumptsioon peab

⁷⁵ Roheline raamat. Süütuse presumptsioon. Brüssel–http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/et/com/2006/com2006_0174et01.pdf (26.04.2006), lk 5.

⁷⁶ EIKo 17103/10, *Karaman vs. Saksamaa*, p-d 34-36.

⁷⁷ EIKo 58442/00, *Lavents vs. Läti*.

⁷⁸ EIKo 15175/89, *Alenet de Ribemont vs. Prantsusmaa*, p 35-36; and EIKo 65559/01, *Neštak vs. Slovakkia*, p 88, 27.

⁷⁹ EIKo 32130/03, *Petkov vs. Bulgaaria*.

⁸⁰ EIKo 53466/07, *Konstas vs. Kreeka*.

välisest eelkõige need juhud, mil süütu isik mõistetakse süüdi, mis oleks oluliselt suurem kahju võrreldes sellega, kui süüdi olev isik mõistetakse õigeks.⁸¹

Antud magistratöös autor keskendub viimasele süütuse presumptsiooni probleemile - ametiisikute poolt tehtud avaldustele, mis võivad rikkuda süütuse presumptsiooni põhimõtet.

⁸¹ J. Lahe, lk 34-35.

2. SÜÜTUSE PRESUMPTSIOON JA OPORTUNITEET

Eelnevalt selgitas autor välja, et Euroopa Inimõiguste Kohus on laiendanud süütuse presumptsiooni mõju väljaspool kriminaalmenetlust. Süütuse presumptsiooni esemelise kaitseala mõju saab vaadata kahest aspektist. Esmalt, süütuse presumptsioon kehtib kohtueelses menetluses ja kohtumenetluses, teisalt siis, kui menetlus lõpetatakse õigeksmõistva kohtuotsusega või kriminaalmenetluse lõpetamise otsusega. Antud peatükis hakkab autor uurima, kas süütuse presumptsioon kehtib ka juhul, kui menetlus lõpetatakse KrMS § 202 lg 1 alusel.

Kui on tegemist õigeksmõistva otsusega, siis on arusaadav, et peale õigeksmõistvat kohtuotsust peetakse isikut järgmiste toimingute tegemisel süütuks. Õigeksmõistva otsuse eelduseks on see, et ei ole tuvastatud kuriteosündmus või kohtualuse teos puudub kuriteokoosseis, samuti siis, kui ei ole tõendatud kohtualuse osavõtt kuriteo toimepanemisest või kui prokurör loobub süüdistusest. Ning vastavalt KrMS § 35 lg 4 süüdistatav, kelle suhtes on jõustunud õigeksmõistev kohtuotsus, on õigeksmõistetud. Antud juhul süütuse presumptsioon kehtib pärast kriminaalmenetlust selleks, et kindlustada austus isiku süütusse.⁸² Oportuniteedi põhimõtte korral on olukord teine ja sellest tulenevalt ka mõju isiku mainele teine, s.t. kriminaalmenetluse alus on olnud olemas, kuriteotunnustele vastav tegu on tuvastatud ning sellega on ka kahtlustatav või süüdistatav nõustunud. Kui süüdistatav nõustub kriminaalmenetluse lõpetamisega KrMS § 202 alusel, peab ta aru saama lõpetamise tagajärgedest.

Oportuniteedi põhimõttega on arusaamine palju keerulisem selle abstraktsiooni tõttu. Oportuniteedi põhimõtte alusel tehtud otsus ei ole õigeksmõistev ega süüdimõistev otsus. KrMS § 202 näeb ette võimaluse lõpetada kriminaalmenetlus, kui isiku süü ei ole suur ja puudub avalik menetlushuvi. Sätte kohaldamise eelduseks on, et kumulatiivselt on tuvastatud kõik KrMS § 202 lõikes 1 loetletud tingimused. a) Kriminaalmenetluse ese peab olema teise astme kuritegu. b) Kahtlustava või süüdistatava isiku süü ei tohi olla suur. c) Peab puuduma avalik menetlushuvi kriminaalmenetluse jätkamiseks. d) Kahtlustatav või süüdistatav peab olema heastanud või asunud heastama kuriteoga tekitatud kahju ja tasunud kriminaalmenetluse kulud või võtnud endale kohustuse tasuda kulud. e) Süüdistatav on

⁸² U. Lõhmus. Põhiõigused kriminaalmenetluses, lk 72.

andnud nõusoleku menetluse lõpetamiseks. f) Prokuratuuri taotlusel võib kohus kahtlustatava või süüdistatava nõusolekul panna kahtlustatavale või süüdistatavale § 202 lg-s ette nähtud kohustuse.⁸³

Oluline on siin märkida, et oportuuniteedi ehk KrMS § 202 lõike 1 alusel saab kriminaalmenetluse lõpetada üksnes siis, kui süüdistatav on sellega nõus ning teiseks eelduseks on asjaolu, et on tuvastatud kuriteo objektiivne teoskoosseis ehk isik on toime pannud kuriteo tunnusele vastava teo.

2016. aastal keeldus Finantsinspeksioon krediitiasutusele tegevusloa andmisest kuna olulise osaluse omava isiku suhtes lõpetati kriminaalmenetlus KrMS § 202 alusel.⁸⁴ MERAS § 38 punktis 1 ja § 47 lg 1 oma olemuselt eeldab ja seab nõude, et olulist osalust omav isik ning MERAS § 47 järgi makseasutuse juht, peab olema muu hulgas laitmatu ärialase mainega ja usaldusväärne. Finantsinspeksiooni arvamusel ei ole maine hindamisel oluline isiku süüdimõistmine teatud tegude toimepanemises, vaid ka viited ning eriti mõjutavad hinnangut isiku mainele ja usaldusväärsele kuriteo tunnustele vastavate tegude toimepanemise tuvastamine. Vaatamata asjaolule, et isikut pole kriminaalmenetluse süüdi mõistetud, on kriminaalmenetlustes tuvastatud isiku osalemine õigusvastases tegevuses. Finantsinspeksiooni hindamisel on tegemist oluliste asjaoludega, mis omavad väga selgelt puutumist isiku mainele ja usaldusväärsele ning seavad kahtluse alla isiku seaduskuulekuse. Lisaks oma otsuses kirjutas Finantsinspeksioon, et süü oli tuvastatud kohtumenetluses. Oportuuniteedi korral kohtuarutamist ei toimu ja süüd kohus oma otsusega ei tuvasta. Oportuuniteedi põhimõttel toimub kriminaalmenetluse lõpetamine prokuröri määrusega. Otsuses on kirjas, et isiku varasem käitumine on olnud ebausaldusväärne ja tema tegevus on näidanud, et ta on võimeline käituma ühiskonnas kehtivate reeglite ja normidega vastuoluliselt. Finantsinspeksiooni hinnangul isik, kes ei suuda käituda õiguskalelt ega lugupidavalt õiguskorda ning lahendada ärilistes või varalistes suhetes tekkivaid konflikte õigusnormidest ja üldkehtivatest käitumisnormidest kinni pidades, ei saa luua usaldusväärset ka finantssektoris. Autori arvates on see väga julge KrMS § 202 tõlgendus. Kuid sama arvamust põhimõtteliselt jagab ka Jaan Sootak. Postimehe artiklis tõi J. Sootak välja, et

⁸³ E. Kerganberg, M. Sillaots. Kriminaalmenetlus. Tallinn: Juura 2006, lk 322-326.

⁸⁴ 2016. aastal Finantsinspeksiooni poolt väljastatud keeldumisotsus, makseteenuste osutamiseks tegevusloa andmisest. Konfidentsiaalsuse kohustuse järgides ettevõtte ja juhatuse nimed on otsuses ära kustutatud (koopia autori valduses).

kriminaalmenetluse alus jääb püsima, sest süüdistatav on teinud teo ja see vastab kuriteo tunnustele ning ta kannab selle eest ka vastutust. “Kas sealjuures võib teda sõimata kurjategijaks või tuleb kasutada mõnda viisakamat väljendit, on eetika, mitte õiguse küsimus. Kurja on ta igatahes teinud ja vastutust peab ta kandma.”⁸⁵ Teiste sõnadega oportuuniteedi korral jääb kriminaalmenetluse alus püsima, sest süüdistatav on talle süüks pandava teo toime pannud ja see vastab kuriteo tunnusele. Kui kriminaalmenetluse alust ei ole ehk kuriteotunnustele vastavat tegu ei ole aset leidnud või seda ei tuvastata, siis kriminaalmenetlust ei alustagi või lõpetatakse kriminaalmenetluse aluse puudumiste tõttu. Süü tunnustamisel peab olema samasugune mõju nagu süüdimõistmisel.

Kõik süütuse presumptsiooni käsitlused rahvusvahelistes inimõiguste dokumentides lähtuvad põhimõttest, et süü kindlakstegemine ja tuvastamine peab toimuma avalikul kohtulikul arutamisel. Tõendid esitatakse kohtuistungil ning hinnatakse kohtuniku ja vandemeeste poolt. Vastavalt KrMS § 35 lg 3 süüdistatav, kelle suhtes on jõustunud süüdimõistev kohtuotsus, on süüdimõistetu. Isikut saab pidada kurjategijaks vaid juhul, kui jõustunud kohtuotsuse alusel on karistusregistrisse on kantud isiku karistus kuriteo eest kuni nende andmete kustutamiseni.

Autor on arvamisel, et isikutele kelle suhtes lõpetatakse kriminaalmenetluse KrMS § 202 lg 1 alusel, laieneb süütuse presumptsiooni toime ning riik ei tohi neid käsitleda süüdiolavana. Ning kindlasti tuleb vaidlustada eelpool kirjeldatud samasisulisi Finantsinspektsiooni keeldumisotsuseid.

⁸⁵ J .Sootak. Oportuuniteet ei ole õigeksmõistmine. – Postimees 12.07.2012.

3. SÜÜTUSE PRESUMPTSIOONI SEOS KRIMINAAL- JA TSIVIILMENETLUSEGA

Süütuse presumptsiooni toime püsib siis, kui isik suudab ära näidata sideme olemasolu kriminaal- ja tsiviilmenetluse vahel. Tõendamisstandard süüteomenetluses erineb tõendamisestandardist tsiviilkohtumenetluses. Iseenesest on tsiviilasjades tõendamiskoormus vähem range ning isiku õigeksmõistmine või kriminaalmenetluse lõpetamine ei välista tsiviilvastutuse tuvastamist samade asjaolude pinnalt.⁸⁶ Ei ole välistatud, et sama tegu võib olla aluseks nii kriminaal- kui ka distsiplinaarmenetluseks ning kahte menetlust on võimalik paralleelselt läbi viia.⁸⁷ Riigikohtu tsiviilkolleegium on öelnud, et süü mõiste karistusõiguses ja deliktiõiguses on erinev, mistõttu erinevad ka süü tõendamiseks vajalikud asjaolud ja erineb ka asjaolude tõendamise koormus.⁸⁸ Tsiviilmenetlus, kus kuriteo ohver nõuab samade faktide alusel endiselt süüdistatavalt kahju hüvitamist, ei ole välistatud. Kui aga tsiviilkohus tugineb oma otsuses isiku kriminaalõigusliku süü tuvastatusele, siis tõusetub küsimus süütuse presumptsiooni riivist. Otsuse sõnastuses ei tohi välja tuua otsest ja selget seost isiku kriminaalõigusliku süü ning tsiviilvastutuse otsustamise vahel.⁸⁹

Inimõiguste kohus on laiendanud süütuse presumptsiooni toimeala neile menetlustele, mis järgnevad õigeksmõistva otsuse või menetluse lõpetamisega lõppenud kriminaalmenetlusele ning mis käsitlevad: endise süüdistatava kohustustust hüvitada menetluskulud, endise süüdistatava kompensatsiooni vahi all pidamise eest, endise süüdistatava nõuet kaitsekulude hüvitamiseks, endise süüdistatava kahjutasu nõuet ebaseadusliku uurimise või süüdistamise eest, kuriteoohvri tsiviilnõuet, endise süüdistatava kindlustushüvitise nõuet, lapse hooldusõiguse säilitamise nõuet, pärast prokuröri otsust jätta lapse kuritarvitamise eest süüdistus esitamata, distsiplinaar- või vallandamisasju, endise süüdistatava õiguse taastamist sotsiaalkorterile. Vaatamata sellele, et nendes asjades puudub kriminaalsüüdistus, need nõuded vajavad lahendamist kriminaalmenetluse vahetu jätkuna.⁹⁰

Autor käsitleb kahte juhtumit - esimene juhtum kirjeldab endise süüdistatava kindlustushüvitise nõuet ning teine juhtum kirjeldab vallandamisega seotud vaidlust.

⁸⁶ EIKo 11882/85, *M.C. vs. Ühendkuningriik*, p162; EIKo 56568/00, *Y. vs Norra*; EIKo 45028/07, *Coskun vs. Türgi*.

⁸⁷ M.Smith. Sec receivers and the presumption of innocence: the problem with parallel proceedings in securities cases and the ever-increasing powers of the receivers. – Houston Business and Tax Law Journal 2011, lk 217.

⁸⁸ RKTko 3-2-1-161-12, p 14.

⁸⁹ EIKo 50172/06, *Erkol vs. Türgi*, p 38-41.

⁹⁰ U. Lõhmus. Põhiõigused kriminaalmenetluses, lk 71.

Oma kaebuses Signe Kristiina Lähteenmäki tahtis vaidlustada kohtuotsus, mille alusel tsiviilkohus ei rahuldanud kindlustusseltsi vastu esitatud hüvitenõuet, tuginedes menetluse lõpetamisega lõppenud kriminaalmenetlusele.⁹¹ Antud asjas hinnati väidetavat süütuse presumptsiooni rikkumist juhtumil, kus kaebaja hinnangul pidasid kaebaja kindlustuse vastu esitatud hüvitenõuet arutanud tsiviilkohtud teda süüdi olevaks, kuigi eelnenud kriminaalmenetlus kindlustuspettuses oli lõpetatud KrMS § 202 alusel otstarbekuse kaalutlusel. EIK-ilt on minevikus palutud kaaluda artikli 6 lõike 2 kohaldamist kohtulahenditele, mis on tehtud pärast kriminaalmenetluse lõppu asjas, mis puudutab tsiviilnõudeid, mille on kaebaja esitanud kindlustusandja vastu, rahuldamata jätmist.⁹²

Eesti kohtud viitasid tsiviilmenetluses asjaolule, et Lähteenmäki suhtes on juba kriminaalkorras tuvastatud, et tema autoga juhtunud liiklusõnnetus oli lavastatud. Seega puudub alus kahju hüvitamise nõudmiseks, kuna antud juhul, ei ole tegemist kindlustusjuhtumiga. EIK hindas kaebuse vastuvõetavaks artikli 6 lõike 2 alusel, kuna süütuse presumptsiooni teise aspekti eesmärk on tagada, et isikut, kes on kriminaalmenetluses õigeks mõistetud või kelle suhtes kriminaalmenetlus on lõpetatud, ei koheldaks avaliku võimu poolt, nagu ta oleks süüdi mõistetud.⁹³ Antud juhul pidid tsiviilasja arutanud kohtud hindama kriminaalmenetluse tulemit, tuvastamaks kaebaja osalust kõnealustes sündmustes. EIK tuvastas, et kriminaalmenetluse ja tsiviilkohtumenetluse vahel oli seos, mis võimaldab artikli 6 lõike 2 kohaldada antud juhtumile tsiviilkohtumenetluses. EIK selgitas, et sisseriiklikud tsiviilkohtud tõesti kasutasid sõnastust, mis lähtus KrMS § 202 käsitlusest ning kasutasid Riigikohtu poolt antud tõlgendust, kuid tsiviilkohus ei viidanud kaebajale kui süüdimõistetud isikule. EIK tuli järeldusele, et kriminaalmenetluse lõpetamise määruse ja tsiviilkohtute tõendamiskoormisega (mis lasub tsiviilmenetluses hagejale) seotud kohustuste valguses, ei ole kaebaja suhtes rikutud süütuse presumptsiooni põhimõtet.

Celik kohtuasjas tuvastas kohus süütuse presumptsiooni rikkumise.⁹⁴ Avaldajale esitati kriminaalsüüdistus seoses väidetava kuulumisega ebaseaduslikku organisatsiooni ning selle tulemusena lõpetati ka tema töösuhe koolilõpetajana. Kriminaalmenetlus lõpetati tõendite

⁹¹ EIKo 53172/10, *Lähteenmäki vs. Eesti*.

⁹² EIKo 48518/99, *Lundkivist vs. Rootsi*; EIKo 4248/02, *Reeves vs. Norra*.

⁹³ EIKo 15175/89, *Allenet de Ribemont vs. Prantsusmaa*.

⁹⁴ EIKo 34388/05, *Celik vs. Türgi*.

puudumise tõttu, kuid halduskohtumenetluses jäi rahuldamata avaldaja taotlus töölt vabastamise ebaseaduslikkuse tuvastamiseks ning tööle ennistamiseks põhjusel, et kohtute hinnangul oli ta süüdi temale inkrimineeritud kuriteos. Antud asjas EIK tuvastas, et tsiviilõiguslikus kohtumenetluses isiku vastutus oli tehtud samade asjaolude pinnalt, mis olid arutuse all kriminaalmenetluses. Halduskohtu otsusega tekitati seos avaldaja taotluse mitterahuldamise ning tema kriminaalõigusliku süü vahele. Seega on olemas sideme olemasolu kriminaal- ja tsiviilmenetluse vahel. Halduskohus ei hinnanud asjaolusid ümber ning tugines avaldajale esitatud süüdistusele. Sellega rikuti põhimõtet, et isikut ei tohi käsitleda süüdiolavana kriminaalkuriteos enne, kui tema süü on tuvastatud jõustunud kohtuotsusega.

Kokkuvõtteks võiks öelda, et süütuse presumpatsioon ei kehti üksnes käimasolevas kriminaalmenetluses, vaid ulatub ka paralleelsete muu iseloomuga menetlustesse, tingimusel et nende menetluste vahele on loodud objektiivselt piisav side.⁹⁵

⁹⁵ EIKo 23271/07, *Hrdalo vs. Horvaatia*.

4. SÜÜTUSE PRESUMPTSIOONI RIIVAMINE AMETIISIKUTE AVALDUSTEGA

Antud peatükis uurib autor ametiisikute ennatlikke väljendeid süüdistatava süü kohta, mis võivad põhjustada süütuse presumptsiooni rikkumist.

4.1. Kohtueelsed andmed ja nende avaldamine erinevatest huvidest lähtuvalt

Kohtunike, ametiisikute sõnakasutusel võib olla mõju süütuse presumptsioonile. Süütuse presumptsiooni eesmärk on ära hoida õiglase kohtumenetluse kahjustamine eelarvamusi tekitavate avaldustega.⁹⁶ Selleks, et paremini aru saada, milles seisneb süütuse presumptsiooni rikkumine ametiisikute avaldustega, tuleb esmalt selgitada, mida tähendavad kohtueelsed andmed.

Kohtueelse menetluse andmeteks on menetleja poolt kogutud info ning info menetlustoimingute kohta. Näiteks kuriteoteade ja selles sisalduv info, samuti menetlejale antud ütlused. Tunnistaja ütlused muutuvad kohtueelse menetluse andmeteks alles pärast tunnistaja ülekuulamist. Kui kuriteo pealnägijat ei ole veel üle kuulatud, siis tema poolt nähtu avalikustamist meedias ei saa käsitleda kohtueelse menetluse andmete avalikustamisena. Kohtueelse menetluse andmeteks ei saa käsitada avalikke andmeid, isegi siis kui need on olulised kriminaalmenetluses. Näiteks võivad äriregistris andmed olla olulised tõendid, samas need on avalikud ja kõigile kättesaadavad (ÄS § 28).⁹⁷ Kui mingid andmed, mis on ka eeluurimise andmed, saavad kolmandatele isikutele teatavaks mitte kriminaalasjaga seotud menetlusosaliste kaudu, vaid muudel viisidel, ei saa selliseid andmeid nimetada eeluurimise andmeteks. Kui näiteks ajakirjanik leiab omal käel mingi kuritegeliku sündmuse tunnistaja, kellest uurija ei ole teadlik ning avaldab meediakanali kaudu temalt saadud info, ei saa sellist avaldamist käsitleda eeluurimise andmete avaldamisena. Kui aga ajakirjanik läheb omal initsiatiivil näiteks kohtumeditiini eksperdi juurde, saab temalt lahkamisakti ära kirja ja avaldab selles sisalduvaid andmeid, on tegemist eeluurimise andmete seadusevastase avaldamisega. Ajaliselt tuleb eeluurimise andmetena käsitleda uurija poolt kriminaalasjas kogutud andmeid kuni kohtuotsuse või muu seadusliku lahendi jõustumiseni.⁹⁸

⁹⁶ U. Lõhmus. Põhiõigused kriminaalmenetluse, lk 69.

⁹⁷ KrMS kommenteeritud vlj., lk 522.

⁹⁸ F. Luiksaar, Prokuratuuri suhetest ajakirjandusega. – Juridica1996/VII, lk 322-335.

Riigikohus tõlgendab menetluse andmeid avaralt, arvates nende hulka kriminaalmenetluse toimumise fakti, kriminaalasja numbri ja menetleja nime. Menetluse andmed on mingist konkreetsest menetlusest pärinev informatsioon. Kohtueelse menetluse andmeteks saab lugeda politsei poolt kriminaalmenetluse raames pangale saadetud päringus sisalduvat teavet kriminaalmenetluse toimumise fakti, kriminaalasja numbri, menetleja nime ja päringuga seotud isikute kohta. Küll aga peab tegu olema isiku jaoks arusaadavalt kriminaalasja kohtueelse menetluse andmetega. Need ei saa olla üksnes kuulujutu tasandil, vaid konkreetne informatsioon, mis pärineb kindlast kriminaalmenetlusest ja on isiku jaoks sellega üheselt seostatav.⁹⁹ Inimõiguste kohtupraktika arvates tuleb pidada legitiimseks kohtueelse uurimise saladuse kaitsmist nii õigusemõistmise kui ka süütuse presumptsiooni huvides.¹⁰⁰

Kohtueelses menetluses kogutakse tõendusteavet ning hinnatakse, kui võrd tõenäoline on see, et kuriteo asjaolusid on võimalik kohtulikult arutamisel tõendada. Uurimisasutused ja prokuratuur peab lähtuma uurimiseesmärgist ja menetlusnormidest. Kohtueelse menetluse salajasuse vajalikkus tuleneb menetlusest puudutatud isikute õiguste kaitse vajadusega, samuti andmete avaldamisel, tuleb järgida isikuandmete kaitse seadust.¹⁰¹ Kas üldse tohib kohtueelse menetluse andmeid avaldada ja millises ulatuses, otsustab prokuratuur. Lisaks peab prokuratuur loa andmisel arvestama KrMS § 214 lg-s 2 sätestatud, st kohtueelse menetluse andmete avaldamine on lubatud kriminaalmenetluse avalikkuse ja andmesubjektide huvides, kui see ülemäära ei soodusta kuritegevust ega raskenda kuriteo avastamist, ei kahjusta Eesti Vabariigi või kriminaalmenetluse huve, ei sea ohtu ärisaladust ega kahjusta juriidilise isiku tegevust, andmesubjekti ega kolmandate isikute õigusi. Säte kehtib menetlejate, menetlusosaliste, kriminaalmenetluses osalevate muude isikute ja menetlusväliste isikute kohta.

Põhjendatud avalikkuse huvi info saamise osas on kõige suurem avaliku elu küsimustes. Mida olulisem ühiskonnale ja mida suuremat hulka puudutav on kohtueelne menetlus, seda suurem on avalikkuse huvi. EIK on oma lahendites korduvalt rõhutanud põhimõtet, mille kohaselt on meedial kohustus edastada informatsiooni avalikkusele huvipakkuvates küsimustes ning avalikkusel on õigus seda informatsiooni saada ning süütuse presumptsiooni põhimõtte ei saa olla takistuseks sellise teabe andmisel. Ühiskonna huvi on tagatud PS § 44 lg 1, mis sätestab

⁹⁹ RKKKo 3-1-1-54-11, p 7.1.

¹⁰⁰ EIKo 1914/02, *Dupuis vs. Prantsusmaa*, p 44.

¹⁰¹ E. Kerganberg, M Sillaots. Kriminaalmenetlus, lk 258-259.

õiguse informatsiooni saamiseks. EIÕK artikkel 10 käsitleb õigus informatsiooni saada ja õigus informatsiooni levitada. EIK kohtupraktika annab alust järeldada, et artiklist 10 tuleneb ka üldine õigus saada avalikku teavet. Näiteks kuriteo näol on tegemist raskeima ühiskonna ühiselu reeglite rikkumisega ning see on ühiskonnale väga tähtis, sel juhul on õigustatud avalik huvi, teada korruptsiooni kuritegusid käsitlevaid andmeid. Kuid tuleb märkida, et andmete avaldamine, mis ei ole seotud avalike ülesannete täitmisega, ei ole põhjendatud.¹⁰²

Kriminaalmenetluse huvides on mitte avaldada detailseid andmeid pooleliolevate menetluste kohta, kuid avaldamine sõltub oluliselt igast konkreetsest kriminaalasjast. G. Kaziksi kohtuotsuses kasutas asjaolude selgitamisel menetleja avalikkuse abi.¹⁰³ Tema foto avaldati meedias koos üleskutsega, et tema rünnaku ohvrid annaksid endast teada. KrMS § 214 lg 1 kohaselt on kohtueelse menetluse andmete, sh kahtlustatava isiku fotode avaldamine, lubatud kriminaalmenetluse huvides. Süüdistatava fotod avaldati ajakirjanduses eesmärgiga selgitada kriminaalmenetluses välja raskete kuritegude tõendamiseseme asjaolusid, võimalikke kannatanuid ja tunnistajaid.

Kahtlustatava ja kannatanu huvidele tuginedes on andmete avalikustamine lubatud vaid juhul, kui isik seda selgelt soovib. Kui isik on kriminaalmenetluses kahtlustatav või süüdistatav, riivab see teatud määral alati tema õigust aule ja heale nimele. Oleg Osmjorkini kohtuasjas oli rikutud viimase PS §-st 17 tulenevat õigust aule ja heale nimele.¹⁰⁴ Tuleb siinjuures rõhutada, et süüdistataval on inimõiguste ja põhivabastuste kaitse konventsiooni artiklis 6 ette nähtud õigused. Arusaadav, et isik on kriminaalmenetluses süüdistatav, riivab tema õigust aule ja heale nimele, sest sellise informatsiooni jõudmine avalikkuseni on tõenäoline. Antud kohtuasjas tõenäosus oli suurem, kuna süüdistatava kohta esitati kriminaalmenetluses küsimusi tema perekonna liikmetele ning tuttavatele. Avalikkus arvamuse ümberlükkamine ja oma hea nime taastamine on raskendatud isegi, kui on olemas ametlik kinnitus selle kohta, et isik ei ole seotud kriminaalasjaga. Antud juhul O. Osmjorkinil ei olnud kuni kriminaalmenetluse lõpetamiseni võimalust oma head nime kaitsta.

¹⁰² KrMS kommenteeritud vlj., lk 524.

¹⁰³ RKKK 3-1-1-74-11, p 9.

¹⁰⁴ RKÜK 3-3-1-85-09, p 135.

Kohtueelse menetluse andmete avaldamisel mängib olulist rolli süütuse presumptsioon, mis hõlmab kõiki eelmainitud huve.¹⁰⁵ Kohtueelne avaliku tähelepanu juhtimine süüdistavatele võib põhimõtteliselt viia süütuse presumptsiooni rikkumisele.

Avalikud võimud võivad informeerida avalikkust eeluurimismenetlusest, sellega nad ei riku nõudeid. Süütuse presumptsioon ei keela inimest nimetada vastavalt tegelikule olukorrale kahtlustavaks, süüdistatavaks. Näiteks võimud võivad kinnitada, et on olemas kahtlus, keegi on arreteeritud, keegi on üles tunnistanud.¹⁰⁶ Kohtueelse menetluse andmete avaldamiseks loetakse nii nende avalikustamist meedia vahendusel kui ka edastamist teistele mitteõigustatud isikutele.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et Kriminaalmenetluse seadustiku ja Põhiseaduse eesmärk on anda reegleid kuritegude efektiivseks menetlemiseks, tagada süütuse presumptsioonist kinnipidamine, samuti informeerida põhjendatud ulatuses avalikkust kriminaalmenetlustest ja kuritegudest ning levitada preventiivseid sõnumeid eesmärgiga vältida inimeste kuriteo ohvriks langemist või nende poolt õigusrikkumiste toimepanemist. Tuleb veel märkida, et EIÕK artikli 6 lõige 2 ei taga kaitset nende isikute sõnakasutuse eest, kes pole kohtunikud või avaliku võimu esindajad.

4.2. Süütuse presumptsiooni rikkumine ametiisikute avaldustega EIK praktikas

Järgnevalt võtab autor vaatluse alla süütuse presumptsiooni rikkumist EIK praktikas, erinevatel staadiumitel. Esmalt kui tegemist on eeluurimisega ja isik on kahtlustatav, teisalt kui prokuratuur esitab süüdistuse ja tegemist on süüdistatavaga ning viimasena kui toimub kohtumenetlus.

4.2.1. Eeluurimise staadium

Avalikkusel on õigus teada käimas olevast kohtueelsest menetlusest, kuid avalikkust teatades peavad ametnikud olema väga valivad oma sõnakasutuses ega tohi ületada piiri, kus faktiline

¹⁰⁵ KrMS kommenteeritud vlj., lk 525.

¹⁰⁶ R.Maruste, lk 388.

teave asendub veendumisega isiku süüdiolokus. EIK on oma kohtuasjades korduvalt öelnud, et riigiametnikud peavad olema tähelepanelikud ning diskreetsed oma sõnavõttudes.¹⁰⁷

Butkevičiuse kaebuses Leedu vastu märkis kohus, et EIÕK artikli 6 lõikes 2 sisalduv süütuse presumptsioon on EIÕK artikli 6 lõikega 1 garanteeritud ausa õigusemõistmise element.¹⁰⁸ Seda rikutakse juhul, kui ametiisiku avalduses, kriminaalsüüdistuse saanud isiku suhtes väljendatakse arvamust, et ta on süüdi, enne kui tema süü on tõendatud. Kas ametiisiku avaldus on süütuse presumptsiooni rikkumine või mitte, tuleb hinnata konkreetsetest asjaoludest, silmas pidades ametiisiku sõnade valiku tähtsust. Antud kohtuasjas kasutas peaprokurör oma avalduses ühe parlamendiliikme suhtes väljendeid nagu „piisavalt kaalukaid tõendeid tema süü kohta“ ning „pettuse katset“, samuti nimetas parlamendi spiiker veenduvalt kaebajat „alkäemaksuvõtjaks“. Prokuröri osas leidis kohus, et tema avaldust võib hinnata kui parlamendi immuniteedi äravõtmise vajadusega ning see ei kujutanud endast süütuse presumptsiooni põhimõtte rikkumist. Kuid parlamendi spiikri avalduse osas leidis kohus süütuse presumptsiooni rikkumist, eriti arvestades, et see avaldus tehti seoses parlamendiliikme immuniteedi äravõtmisega selleks, et alustada kriminaalmenetlust. Antud kohtuasjas oli kahtlusaluseks tuntud avalik tegelane, seega on loomulik, et ametiisikud on kohustatud avalikkust väidetavast kuriteost informeerima. Enamasti teevad süütuse presumptsiooni rikkuvaid avaldusi prokurörid ja muud isikut pressikonverentsidel, kuid professionaalne prokurör oskab balansseerida seaduste ja avalikkuse informeerimise vahel.¹⁰⁹

Krause kaebuses Šveitsi vastu on sama taust nagu Butkevičiuse kohtuasjas, kohtueelse uurimise ajal avaldas ametiisik süütuse presumptsiooni rikkuva arvamuse.¹¹⁰ Šveitsi justiitsminister Dr. Furgler ütles telesinemises järgmist: „Petra Krauset ei saa pidada lihtsalt Palestiina vabaduse eest võitlejaks. Ta on isik, kes pani toime lõhkeainetega seotud õigusrikkumise ja ta peab võtma vastutuse selle tegevuse eest. Sügisel toimub kohtuprotsess praegu vahi all oleva Krause üle. Inimene ei saa võidelda terrorismi vastu, vabastades terroriste.“ Sellest avaldusest on ilmselge, et justiitsminister peab vahi all olevat Krauset süüdlaseks. Kohus selgitas, et kahtluste väljendamine on õigustatud vaid ilmsete tõendite või ilmsetes olukordades ning kõrge õigusametniku avalikult väljendatud kahtlus, mis rajaneb

¹⁰⁷ EIKo 37568/97, *Böhmer vs. Saksamaa*, p 54-56; EIKo 65559/01, *Neštak vs. Slovakkia*, p 88-89.

¹⁰⁸ EIKo 48297/99, *Butkevičius vs. Leedu*, p 49-53.

¹⁰⁹ EIKo 40984/07, *Fatullayev vs. Aserbaidžaan*; EIKo 13470/02, *Khuznin jt vs. Venemaa*.

¹¹⁰ EIKo 7986/77, *Krause vs. Šveits*.

prima facie tõenditel ei ole süütuse presumptsiooni rikkumine. Artikkel 6 keelab võimuesindajate ennatlikud avaldused süüdistatava süü kohta kuni süüdistatava süü pole seadusega ettenähtud korras kindlaks tehtud. Sellised avaldused eeluurimise ajal veenavad avalikkust uskuma, et süüdistatav on süüdi ja kahjustavad faktide hindamist kohtunike poolt.¹¹¹ Seetõttu antud asjas kinnitas komisjon süütuse presumptsiooni artikli kohaldatavust ja rikkumist.

Üks uuem lahend puudutab prokuröri väljendit “mõrtsukas” kahtlustatava kohta enne süüdimõistva kohtulahendi jõustumist.¹¹² Kaebaja peeti kinni 2000. aasta aprillis kahtlustatuna mõrvas. Juulis avaldas vene ajaleht Severnaja Zvezda intervjuu abiprokuröriga. Intervjuus abiprokurör ütles järgmist: “2000. aasta esimesel poolel toimus meie linnas 14 mõrva, nende arv on ajalooliselt vaadates väga kõrge. 12 neist on juba avastatud tänu politseiosakonna ja prokuratuuri uurijate tööle. Üks tapetud isik oli varem süüdi mõistetud (tema keha leiti jões) ning võimaldas avastada, kes on tema vaenlased (kättemaks oli teostatud teise mehe tapmise eest, ja selle eest mõrvar kandis vanglas 9 aastat) ja tõestada, et teda peksid kolm meest. Kindlaks on tehtud, kes on kaks mõrvarit ning mõrva kaasosaline on S. Turyev. Märtsi alguses tapsid nad L.R.-d.” Selles intervjuus viitas prokurör kaebajale kui mõrvale kaasosalisele, lisaks ka kui mõrtsukale. Turyevi tunnistati süüdi ning teda karistati 20-aastase vangistusega. Kaebaja pöördus prokuratuuri poole, prokuratuur tuvastas abiprokuröri sõnakasutuses eetikanõuete rikkumise, kuid ei määranud kaebajale hüvitist. Seepärast pöördus Turyev EIK-i EIÕK artikli 6 lg 2 rikkumise tuvastamiseks. EIK praktika kohaselt süütuse presumptsiooni rikkumisega on tegemist siis, kui ametiisik väljendab veendumust isiku kriminaalõiguslikus süüs enne süüdimõistva kohtulahendi jõustumist. Kohus ütles, et prokuröri sõnad ei olnud diskreetsed, lisaks prokurör identifitseeris avaldajat esimese nimetähe initsiaaliga ning perekonnanimega. Prokuröri väljendid “mõrtsukas” ja “mõrva kaasosaline” on rohkem kui kuriteo faktidega avalikust tutvustamine, see oli selgelt süü deklaratsioon. Antud asjas oli tuvastatud süütuse presumptsiooni rikkumine, kuid kaebaja taotlus hüvitise saamiseks jäeti rahuldamata.

¹¹¹ EIKo 13470/02, *Khuznin jt vs. Venemaa*, p 93.

¹¹² EIKo 20758/04, *Turyev vs. Venemaa*, p 7, 20, 23.

Autor peab väga oluliseks pöörata tähelepanu *Allenet de Ribemont vs. Prantsusmaa* kohtuasjale.¹¹³ Kui EIK teeb ülevaate oma varematele tehtud kohtulahenditele seoses ametiisikute poolt süütuse presumptsiooni rikkumisega, viitab kohus alati Allen de Ribemont otsusele. Antud asjas on antud väga selged ja põhjalikud seisukohad süütuse presumptsiooni kohaldamisele ja rikkumisele. Esiteks, et konventsiooni tuleb tõlgendada selliselt, et EIÕK artikli 6 lõike 2 tagatud õigused oleksid praktilised ja efektiivsed, mitte üksnes teoreetilised ning illusoorid. Teiseks, et süütuse presumptsiooni rikkumine võib toimuda ka teiste võimuesindajate avaldustega, mitte ainult kohtu poolt. Samuti ütles kohus, et riigivõimu esindajate poolt tehtud avaldused kriminaalmenetluse algusjärgus ei tohi õhutada avalikkuse usku süüdistatava süüsesse ega ette otsustada, kuidas pädev kohtuvõim fakte hindab. Kolmandaks, et tuleb järgida EIÕK artiklit 10, mis sätestab õiguse saada ja levitada informatsiooni ning EIÕK artikli 6 lõike 2 ei saa takistada avalikkust käimasolevatest juurdlustest teavitamast, kuid seda tuleb teha ettevaatlikult ja neutraalselt ning austades kahtlusaluse õigust süütuse presumptsioonile.

Allenet de Ribemont oli ühe ettevõtte sekretär. 24.12.1976 parlamendi liige oli mõrvatud kaebaja maja ees. Viie päeva pärast Allenet de Ribemont ja teised kahtlustatavad olid vahistatud. Samal päeval kommenteerisid antud kohtuasja Prantsusmaa siseminister ja politseiametnikud pressikonverentsil, mida kajastasid oma uudisteprogrammis kaks prantsuse telekanalit. Näiteks oma sõnavõttudes ütles politsei osakonna direktor, et: “Mr De Varga ja tema assistent Mr de Ribemont olid mõrvale kihutajad ja kaasaitajad. Mõrva korraldaja oli Sergeant Simoneand ja mõrvar oli Mr Freche”. Märtsis 1977. aastal Allenet de Ribemont kulutati süütuks ning vabastati. EIK leidis, et avaliku võimu esindajate veendumus mõjutab otseselt avalikku arvamust. Politsei jaoskonna direktori viitamine kaebajale kui mõrvale kaasaitajale oli selge avaldus, et kaebaja on süüdi. Sellega kujundati avalikkusel seisukoht, et kaebaja on süüdi ning ühtlasi võisid mõjutada kohtuvõimu. EIK tunnistas sobimatuks süütuse presumptsiooniga siseministri ja kõrge politseiniku pressikonverentsil tehtud avaldused äsja kinni peetud isiku süüst, kellele polnud jõutud isegi veel süüdistust esitada. Niisugune isik on õigustatud nõudma hüvitist talle tekitatud kahju eest, antud asjas EIK mõistis välja kaebajale hüvitise.

¹¹³ EIKo 15175/89, *Allenet de Ribemont vs. Prantsusmaa*, p-d 8,9, 33, 35, 36, 38.

4.2.2. Süüdistuse esitamise staadium

Õigus õiglasele kohtulikule arutamisele hõlmab EIÕK järgi ka süüdistatava õigused. Näiteks saada kiires korras talle arusaadavas keeles üksikasjalikku teavet tema vastu esitatud süüdistuse iseloomust ja põhjustest. Süüdistus esitatakse isikule niipea, kui selleks on kogutud küllaldaselt tõendeid. Süüdistatavana vastutusele võtmise määruses peab olema märgitud kuritegu, milles isikut süüdistatakse ning muud vajalikud asjaolud.¹¹⁴

Süütuse presumptsioon kaitseala laieneb kriminaalmenetlusega ajaliselt lähedal tehtud ametiisikute avaldusteni, milles antakse avalikkusele mõista, et isik on süüdi talle esitatud süüdistuses. Samas ei ole ametivõimudel keelatud anda avalikkusele teavet toimuva kriminaalmenetluse kohta, kuid seejuures tuleb austada isiku süütuse presumptsiooni. Avalikul võimul on kohustus oma sõnu hoolikalt valida ning vältida olukorda, kus nad väidavad kellegi süüd enne jõustunud kohtuotsust. Süütuse presumptsiooni rikkumine avaldab ka siis, kui avaliku võimu kandja ei viita otseselt isiku süüle, kuid tema sõnade kontekstist võib välja lugeda ametiisiku veendumust isiku süü kohta.¹¹⁵

Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika kohaselt hakkab kriminaalasjades menetlusaja ajavahemik kulgema niipea, kui isikule on esitatud süüdistus, kusjuures konventsiooniga ühinenud riikides sisustatakse kriminaalsüüdistuse mõistet erinevalt. Näiteks *Deweer vs Belgia* kohtuasjas sõnastas kohus süüdistuse järgmiselt: “isikule pädeva võimuorgani poolt antud ametlik teadaanne, et see isik on toime pannud kriminaalkuriteo”.¹¹⁶ Süüdistuse selline sõnastus osutab eelkõige ajahetkele, millest alates seisab isik süüdistuse eest. Isiku teadlikkust ei saa kuriteoteate esitamisest ja kriminaalmenetluse alustamisest võrdsustada tema ametliku teavitamisega sellest, et ta on väidetavalt toime pannud kuriteo. Kaebaja oli Belgia kodanik, kes tegeles liha jaemüügiga alates 1936. aastast. Ta suri 14. jaanuaril 1978 aastal, kuid üks kuu peale tema surma, tema lesk ja kolm tüdruku teatasid komisjonile, et nad on huvitatud materiaalse hüvitise saamisest kohtuvaidluses, mille alustas kaebaja. Antud vaidluse probleem seisnes selles, et inspeksiooni käigus selgus, et Deweer ei alandanud liha hinda vastavalt seaduses sätestatud määrale. 12. päeva peale inspeksiooni tuli prokuratuuri otsus sulgeda kauplus ajutiselt 48 tunni jooksul alates otsuse kättesaamist. Oma otsuses eitas kohus

¹¹⁴ G. Hazak. Inimõigused I. Sissejuhatus ainesse. Kommentaarid. Õigusaktid. – õppevahend. Tallinn: TTÜ 2002, lk 31-32.

¹¹⁵ EIKo 20899/03, *G.C.P. vs. Rumeenia*.

¹¹⁶ EIKo 6903/75, *Deweer vs. Belgia*.

aga, et kaebuse esitaja äriruumide inspekteerimine kujutaks endast süüdistust EIÕK artikli 6 lõike 1 tähenduses, kuna see inspekteerimine kuulub seaduse täitmise tagamiseks tehtavate tavaliste kontrollimiste hulka. Komisjon selgitas, et kuna süütuse presumptsiooni käsitatakse ausa ja õiglase kohtumenetluse põhimõtte ühe ilminguna või osisena, siis antud asjas puudus vaidlusaluse õigus olla kohtus ära kuulatud, mis on üheks õiglase arutamise õiguse aspektiks. EIK rõhutas taaskord, et riigivõimu esindajate poolt tehtud avaldused kriminaalmenetluse algusjärglus ei tohi õhutada avalikkuse usku süüdistatava süüesse.¹¹⁷ Samuti on oluline riigivõimu esindajate sõnade valik avalduste puhul, mis tehakse enne, kui isiku üle on kohut mõistetud. Antud asjas tuvastas EIK üksmeelselt 6 lg 2 riive.

4.2.3. Kohtumenetluse staadium

Huvitav oli kohtuasi, mille lahendas Strasbourgi kohus 2011. aastal ning selgitas oma otsuses, et süütuse presumptsiooni olemus seisneb selles, et selle toime kehtib kuni isiku lõpliku süüditunnistamiseni. Konstas oli ülikooli professor, kes õpetas rahvusvahelisi suhteid Panteoni Ülikoolis Ateenas, lisaks oli ta ülikooli president, Kreeka ajakirjanduse minister ning täievoliline esindaja Euroopa Nõukogus. Peale ülikooli inspektsiooni läbiviimist esitas prokurör süüdistuse 54 isikute vastu, kes töötasid ülikoolis. Konstas oli kahtlustatud ametiseisundi kuritarvitamises ning suures ulatuslikus finantskuriteos. 6. juunil 2007.a. esimese astme kohus tegi süüdimõistva otsuse ning määras kaebajale karistuseks 14-aastase vangistuse. 5 päeva pärast peaminister esines Parlamendis ja viitas sellele vaidlusele kui enneolematule skandaalile ning sündmusele, mis on seotud raha tahtliku kõrvaldamisega summas 8 miljonit eurot asjaosaliste hüvanguks ning Panteioni Ülikooli kahjuks. 2008.a veebruaris samuti esinedes Parlamendis ütles justiitsminister järgmist: „Meenutage Panteioni skandaali. Kreeka kohtud mõistsid julgelt ning otsustavalt süüdi kõik need, keda teie kogu aeg kaitsesite“.¹¹⁸

Avaldused parlamendi esinejate poolt kaebaja süü kohta tehti ajal, mil kaebaja oli esimese astme kohtus süüdi tunnistanud ning tema apellatsioonkaebuse suhtes ei olnud otsust veel langetatud. Kaebaja esitas apellatsioonkaebuse 2007. aasta juulis ning väitis, et Kreeka peaministri ja ka kahe teise ministri märkused tema kohta riivasid tema süütuse

¹¹⁷ EIKo 42095/98, *Dakratis vs. Leedu*, p 41-43; EIKo 48297/99, *Butkevičius vs. Leedu*, p 49; EIKo 8660/79, *Minelli vs. Šveits*, p 26-30.

¹¹⁸ EIKo 53466/07, *Konstas vs. Kreeka*.

presumptiooni. Samuti leidis kaebaja, et tal puudus Kreeka seadustest tulenev võimalus enda tõhusaks kaitseks väljakujunenud olukorras.

Tuleb rõhutada asjaolu, et arutluse all olevad avaldused tehti avaliku võimu kandjate poolt parlamendis ajal, mil kaebaja suhtes toimus menetlus apellatsioonikohtus. Kohus uuris, kas sellises menetlusstaadiumis on üldse võimalik süütuse presumptiooni kahjustada. Võeti arvesse ka asjaolu, et kaebaja vangistuse kandmine oli peatatud kuni apellatsioonikohtu otsuseni. Järelikult kehtis süütuse presumptsioon kaebaja suhtes sellele vaatamata, et kaebaja oli esimese astme kohtus süüdi mõistetud.

Samas tekib küsimus, kas tulenevalt EIÕK artiklist 10 ei saanud võimud EIÕK artikkel 6 lg 2 alusel jätta avalikkust süüdimõistmisest teavitamata ega takistada arutelu parlamentaarse debati käigus. EIK kordas oma seisukohta, et avaliku võimu esindajatel ei ole keelatud viidata pooleliolevale kriminaalajale, kuid nende sõnavõttudes tuleb säilitada neutraalsust ning ei ole lubatud kujundada avalikkuses arvamust, et avaliku võimude esindaja meelest on isik süüdi kuriteos enne kohtuotsuse jõustumist. Avaliku võimu kandjatel on õigus viidata esimese astme süüdimõistvale kohtuotsusele, kuid tuleb seejuures tagada süütuse presumptiooni kaitse. Kui pärast esimese astme kohtu otsuse tegemist räägitaksegi isikust kui süüdiolevast, siis on see vastuolus apellatsioonimenetluse olemusega, kus kohus kontrollib esimese astme kohtu otsuse seaduslikkust ja põhjendatust. Euroopa Inimõiguste Kohtu seisukoht on järgmine, et näiteks prokurörid peaksid kohtuniku toiminguid või tehtud kohtuotsust kommenteerides olema ettevaatlikud, väljendades oma mittenõustumist vajaduse korral apellatsioonkaebuse kaudu.¹¹⁹

EIK ei leidnud rikkumisi Kreeka peaministri sõnavõttudest, kuna viimase sõnavõtt jäi piisavalt üldsõnaliseks ning ei avaldanud mõju apellatsioonikohtule. Kuid aserahandusministri ja justiitsministri avaldused sisaldasid detaile kõnealuse isiku määramisest täievoliliseks esindajaks Euroopa Nõukogus, viitasid *Panteioni* skandaalile, mis tegid kaebaja isiku tuvastamise väga lihtsaks. Justiitsminister rõhutas kohtute „julgusele ning otsustavusele“, selles väljendatud seisukohast on selge, et justiitsminister on rahul esimese astme kohtu otsusega ning peab isikut kuriteos süüdi. See võis luua avalikkuses mulje, et avaldaja on kahtlemata süüdi. EIK ei võtnud arvesse Kreeka valitsuse argumente, et

¹¹⁹ EIKo 42095/98, *Dakratis vs. Leedu*; EIKo 22330/05, *Olujić vs. Horvaatia*.

justiitsminister tegi oma avalduse pikka aega enne apellatsioonkohtu otsuse tegemist ning selgitas, et süütuse presumptsiooni kaitseala on ajaliselt absoluutne. Justiitsminister omab erilist rolli kohtute tegevuse korraldamisel ning tema avaldustest võiks välja lugeda soovi, et apellatsioonkohus jõuaks samasugusele järeldusele nagu esimese astme kohus. See omakorda võiks viia apellatsioonkohtu mõjutamisele. Antud asjas tuvastas EIK artikli 6 lg 2 riive ning määras mittevaralise kahju hüvitamise ja kulude katmise.

Kohtuotsuses *Peša vs. Kroatia* on antud ulatuslik ülevaade kõrgetele riigiametnikele lubatavast sõnakasutusest seoses ametiisikule esitatud kahtlustuse kommenteerimisega.¹²⁰

Kaebaja oli Horvaatia Erastamisfondi asepresident, kelle kohtuasi leidis kohalikus ajakirjanduses laialdast kajastamist kui nn „Meistri” kaasus. Peša kahtlustati altkäemaksu võtmises ning tunnistati esimese astme kohtus süüdi. Kaebaja vahistati 16.06.2007.a. ning määrati karistuseks 2-aastane vangistus, ta vabastati 18.03.2009.a.

Käesolevas kohtuotsuses anti detailne ülevaade, mida ütlesid Peša kinnipidamisele järgnenud päevadel peaprokurör, politseiameti peadirektor, peaminister ning Horvaatia President. 17.06.2007.a ühes artiklis viidati politseiameti peadirektori sõnadele: “selleks, et teiega kohvitada ja teid üldse lubada mängu, et teha tehingud Horvaatia erastamisfondi vara ostmiseks, tuleks esmalt tasuda 50 000 eurot”. Samal päeval üleriigilise levikuga ajalehes ilmus artikkel pealkirjaga ”Nad võtsid miljoneid eurosid”, milles tsiteeriti peaprokuröri sõnad: “ainult selleks, et nad hakkaksid teid kuulama, tähendab juua kohvi teiega, selle eest nad võtsid 50 000 eurot”. 21.06.2007.a peaministri poolt antud intervjuus üleriigilisele ajalehele *Večernij list* ütles peaminister järgmist: “Horvaatia Erastamisfondis oli organiseeritud kuritegevus. Kolm asepresidenti ei osalenud igas fondi projektis koos, aga igaüks neist osales koos teiste isikutega, selles mõttes on võimalik rääkida organiseeritud kuritegevusest”. 22.06.2007 ilmus üleriigilises ajalehes *Jutarnij list* artikkel pealkirjaga “Kolm tenorit varustavad orkestrit” viidates presidendi sõnadele ning tekst sisaldas järgmist: “Korruptsiooni uurimine laiendatakse teistele institutsioonidele. Ei ole piisav tegelda ainult Horvaatia Erastamisfondiga. See on korruptsiooni keskus, aga see laieneb kaugemale nagu kaheksajalg. Maestro tegevuse uurimine on vaid üks uurimise objektidest, neid tuleb aga rohkem. Meloodia on tuntud ja seda praegu praktiseeritakse ning osad eraldavad”.

¹²⁰ EIKo 40523/08, *Peša vs. Kroatia*, p 139.

Siseriiklikult toimus EIKi otsuse tegemise ajal veel edasikaebemenetlus. Avaldaja kaebas süütuse presumptsiooni riivet artikli 6 lg 2 alusel. Varem analüüsitud kaasuste¹²¹ põhjal EIK kordas, et riigiametnikud peavad olema tähelepanelikud ja hoolsad oma sõnakasutuses. Väga olulised on süütuse presumptsiooni silmas pidades riigivõimu esindajate poolt tehtud pressiavaldused ning hoidumine seisukohtadest kus väljendatakse, et isik on süüdi. Komisjon tuvastas ühehäälselt süütuse presumptsiooni rikkumise.

Üldiselt võib öelda, et süütuse presumptsiooni printsiip kaitseb igäüht avaliku võimu esindajate eest. Süütuse presumptsioon ei luba kohelda isikut süüdlasena kuriteos enne, kui see on seaduse kohaselt kindlaks tehtud pädeva kohtu poolt. Arutelu ei või olla ühesuunaline ja kategooriline, suunata avalikkust ja kohut ühesele lahendusele ega võtta küsimuse otsustamisel üle kohtu rolli. EIK käsitleb süütuse presumptsiooni rikkumisena kõiki neid juhtumeid, mil kohtuotsus rajatakse mitte juriidilistele tõenditele, vaid oletustele ja emotsioonidele. Ainult siis, kui on olemas süüdimõistev lõplik kohtuotsus, on avalikul võimul ja ametiisikutel õigus kedagi süüdi ehk kurjategijaks nimetada koos kõigi sellest tulenevate tagajärgedega. Ametiisikud peavad hoiduma süütuse presumptsiooni põhimõtte rikkumisest.

4.3. Süütuse presumptsiooni võimalik riive Eestis

4.3.1. Šuvalovi juhtum

Tuleb alati meeles pidada, et Eesti Vabariik on demokraatlik õigusriik, kus austatakse põhiseadust ja üldtunnustatud õigusprintsiipe. Prokuratuur, järgides kindlaid menetlusreegleid, viib läbi eeluurimise ning kohtus, tuginedes argumentidele ja nende tõenditele, tõestab oma süüdistust.

Väljendusvabaduse kaitset näeb ette EIÕK artikkel 10, mis hõlmab õiguse vabalt, ilma võimude sekkumiseta mõtteid väljendada kui ka teavet saada. Seetõttu ei saa võimud EIÕK artikkel 6 lg 2 alusel jätta avalikkust süüdimõistmisest teavitamata ning avalikkusel on õigus teada sellisest kriminaalmenetlusest. Eestis on üldine teabevabadus tagatud PS § 44 lg 1, mille kohaselt igäühel on õigus saada üldiseks kasutamiseks levitatavat informatsiooni. Antud peatükis püüab autor tõestada, et Eestis rikutakse süütuse presumptsiooni ametiisikute

¹²¹ EIKo 37568/97, *Böhmer vs. Saksamaa*, p 54, 56; EIKo 65559/01, *Neštak vs. Slovakkia*, p 88, 89.

avaldustega. Kõige tuntum seoses süütuse presumptsiooni rikkumisega Eestis on *Šuvalov vs. Eesti* kohtuasi, milles kahe komisjoni kohtuniku arvamusel esines EIÕK artikli 6 lg 2 rikkumine.¹²²

2012. aastal hõlmas Šuvalovi kriminaalasi mitu süüdistust, sealhulgas maksudest kõrvalehoidumist, rahapesu, avaliku korra rasket rikkumist ja altkäemaksu. 5. jaanuaril 2006. aastal alustas politsei kriminaalmenetluse altkäemaksu vahendamise ja võtmise kahtlustuses. 9. aprillil 2006 avaldas prokuratuur oma veebileheküljel järgmise pressiteate pealkirjaga “Kohtunikul lasub altkäemaksuvõtmise kohustus”.¹²³ Mõne päeva jooksul sai siiski altkäemaksu võtmises kahtlustatava kohtuniku nimi teatavaks. Kriminaalmenetlust juhtivat prokurööri tsiteeriti hiljem otseselt või kaudselt mitmes televisioonisaates ja ajaleheartiklis. Muu hulgas sisaldasid väljaanded järgmisi väljavõtteid. 10. aprillil 2006 ütles prokurör Laura Vaik Eesti Televisioon uudistesaalet: „Kahtlus sellest, et kohtunik võib võtta altkäemaksu, sai alguse siis, kui isik, kellelt seda altkäemaksu nõuti, pöördus vastavasisulise avaldusega kaitsepolitsei poole.“ Samal päeval tegi prokurör avalduse Kanal 2 uudistesaaatele, öeldes: „Asi sai alguse sellest, et kaitsepolitsei poole pöördus isik, kellelt kohtunik siis väidetavalt altkäemaksu maksmist nõudis.“¹²⁴

11. aprillil 2006 avaldas Postimees artikli, mis sisaldas järgmist pealkirja “Postimehe andmetel nõudis kohtunik Ardi Šuvalov äriees Andres Davõdovilt altkäemaksuks kuni 1,1 miljonit krooni, töötades muidu alustada tagakiusamislainet alates vahistamisest ja riigist väljasõidukeelust kuni karmima kohtuotsuseni välja”.¹²⁵ Artikkel sisaldas veel lõiku: “Kriminaalasia uurimist juhtiv riigiprokurör Laura Vaik raius eile Postimehele nagu rauda, et tegu pole kaitsepolitsei töötajate poolt n-ö pastakast välja imetud või provotseeritud juhtumiga. Jälitustöö seoses kohtuniku altkäemaksukahtlusega algas juba jaanuarikuus. Kriminaalmenetlust alustati väga konkreetse info põhjal, kui üks inimene pöördus oma

¹²² EIKo 39820/08 ja 14942/09, *Šuvalov vs. Eesti*.

¹²³ “6.aprilli õhtul võttis altkäemaksu võtmises kahtlustatav kohtunik kuriteo matkimisele kaasatud isikult vastu osa nõutud rahasummast ning uurimist teostavad kaitsepolitsei ja riigiprokuratuur otsustasid ta mõni aeg pärast raha vastuvõtmist kinni pidada. Kohtuotsust altkäemaksu võtmises kahtlustatav kohtunik kohtualuse osas teha ei jõudnud. Reedel teostasid uurijad vajalikud menetlustoimingud, pärast mida kahtlustatav vabastati. Antud kuriteokahtluse osas alustati kriminaalmenetlust mõni aeg tagasi. Muid nimetatud kahtlustusega seotud üksikasju ei pea eeluurimist läbi viivad kaitsepolitsei ega riigiprokuratuur võimalikuks praegu avaldada. Karistusseadustik näeb suures ulatuses altkäemaksu võtmise eest karistusena ette kahe kuni kümneaastase vangistuse. Kehtivate seaduste ja õigusaktide kohaselt algab altkäemaksu puhul suur ulatus kolmesaja tuhandest (300 000) kroonist.”

¹²⁴ *Šuvalov vs. Eesti*, p 17-21.

¹²⁵ R. Kagge. Jahmatav kahtlus: kohtunik Ardi Šuvalov nõudis ähvardustega miljonit. – Postimees 11.04.2006.

murega kaitsepolitseisse.” Samal päeval avaldas ajaleht Äripäev ka artikli, mis sisaldas järgmist lõiku: “Möödunud nädalal võttis kaitsepolitsei kinni õigeksmõistva kohtuotsuse eest rohkem kui miljon krooni altkäemaksu küsinud kohtuniku Ardi Šuvalovi, oma kunagisele koolivennale vahendas altkäemaksu kinnisvaraärimees Martin Napa.”¹²⁶

Uurimist juhtiv prokurör ütles: “Ei kommenteeri ega lükka ümber kõiki altkäemaksuskandaaliga seotud fakte. Matkimine on läbi viidud ja peamised tõendid on iseenesest koos. Arvan, et täiendavad ülekuulamised ja vormistamine on lähinädalate küsimus.” 20. aprillil 2006 avaldas nädalaleht Eesti Ekspress M.K. kirjutatud artikli, mis sisaldas järgmisi lõike: “Prokuröri Vaik rõhutab, et raha väitel nõudis Šuvalov ise. Selge, et me suvalise inimese peale ei mängi. Vaatame, kas kohtunik võtab või ei võta altkäemaksu.”¹²⁷ 6. oktoobril 2006 avaldati prokuratuuri veebileheküljel teine pressiteade pealkirjaga “Kohtuniku süüasi jõudis kohtusse”, tähendab järgmisel päeval pärast Riigiprokuratuuri süüdistusakti Viru Maakohtusse esitamist. Selle sõnastus oli järgmine: “Riigiprokurör saatis kohtusse kriminaalasja, milles süüdistatakse Harju Maakohtu kohtunikku altkäemaksu võtmises, nõudmises ja suures ulatuses. Kaitsepolitsei poolt eeluurimisel tuvastatu annab aluse süüdistada kahtlustatavat selles, et töötades Harju Maakohtu kohtunikuna, nõudis ta ühelt kohtualuselt läbi vahendaja suures ulatuses altkäemaksu”.¹²⁸

Šuvalov esitas kaebuse EIK-ile süütuse presumptsiooni rikkumise tuvastamiseks. Ta oli seisukohal, et prokuratuuri pressiteated ning mitmed prokuröri avaldused ajakirjanduses ning televisioonis seoses kaebaja vastu algatatud altkäemaksu nõudmise kriminaalasjaga kujundasid avalikkuses arusaamise, et Šuvalov on talle etteheidetud teod toime pannud ning nendes süüdi. Kaebaja lisas, et ta oli avalikkusele tundmatu esimese astme kohtunik.

EIK märkis, et 9. aprillil 2006. aasta riigiprokuratuuri pressiteates kaebajat ei nimetatud, kuid viidati üksnes Harju Maakohtu kohtunikele. Teatud elemente mainiti pressiteates kui tuvastatud fakte, “alkäemaksu nõudmises kahtlustatav kohtunik võttis vastu osa nõutud rahasummast”, ei saa jätta tähelepanuta asjaolu, et kõne all olev fraas sisaldas selget viidet

¹²⁶ Altkäemaksuvõtmise kahtlusega kohtunik on Ardi Šuvalov. – Äripäev 10.04.2006.

¹²⁷ M. Kärmas. Nurjatu kohtuniku tabamine. –Eesti Ekspress 20.04.2006.

¹²⁸ Riigiprokuratuuri pressiteade. Kohtuniku süüasi jõudis kohtusse. Prokuratuuri koduleht – <http://www.prokuratuur.ee/et/pressiteated/kohtuniku-suuasi-joudis-kohtusse> (06.10.2006).

kahtlustusele.¹²⁹ 6. oktoobri 2006. aasta pressiteate osas märgis EIK, et see sisaldas fraase, mis selgelt viitavad kahtlustustele ja süüdistustele, näiteks kasutati selliseid sõnastusi nagu: “süüdistatakse”, “tuvastatu annab aluse süüdistada”, “politseinikud pidasid kahtlustatavana kinni”, “süüdimõistva kohtuotsuse korral”. Samas kasutati ka fraase, mis ei sisaldanud ühtegi viidet kaebaja staatusele kui isikule, keda üksnes süüdistatakse süüteo toimepanemises: “kohtunik soovis saada raha”, “võttis kohtunik vastu 200 000 krooni sularaha”.¹³⁰

EIK leiab, et mõnda sõnastust võib tõesti mõista nii, et on tuvastatud, et kaebaja pani toime süüteo, milles teda süüdistatakse. Kuid need sõnastused juhatati sisse ja põimiti läbi väljenditega, mis andsid selgelt mõista, et kaebajat üksnes süüdistati kõne all oleva süüteo toimepanemises. Pressiteate eesmärgiks oligi informeerida avalikkust süüdistusakti esitamisest kohtusse. EIK märgib, et pressiteates puudus selge viide, et see põhineb süüdistusaktil ja pressiteade väljendas Riigiprokuratuuri seisukohta kriminaalmenetluses, mida tuli kohtus tõendada. EIK ütles, et Riigiprokuratuuri pressiteate sõnastus oleks võinud olla läbimõeldum, arvestades süütuse presumptsiooni põhimõtte olulisust, kuid ei saa järeldada, et pressiteade tervikuna jättis mulje, et kaebajat käsitleti süüdiolevana enne selle tõendamist vastavalt seadusele.

Mis puudutab prokuröri avaldusi ajakirjanduses, siis EIK märgib, et need piirdusid lühikeste tsitaatide või viidetega, mis olid kõige rohkem kaks lauset pikad ega lisanud midagi Riigiprokuratuuri pressiteadetes avaldatule. EIK hinnangul käesoleva kohtuasja meediakajastus ei kujuta endast vaenulikku meediakampaaniat, mille eesmärgiks oli õiglase kohtumenetluse takistamine ja samuti ei viita miski sellele, et ajakirjanduse huvi asja vastu sütitas prokurör. Šuvalov kohtuasjas ei läinud meediakajastus kaugemale sellest, mida peetakse avalikkuse informeerimiseks tõsisest süüdisustest kohtuniku vastu ja kriminaalmenetluse seisust. Eeltoodust tulenevalt leidis EIK, et kaebaja õigust süütuse presumptsioonile ei olnud antud asjas rikutud.

Tuleb märkida, et kaks kohtunikku jäid eriarvamusele ning ütlesid, et pidades silmas EIK kohtupraktikat ei ole riigiasutuste poolt kasutatud sõnastusi, mis välistavad kahtluse, kas kaebaja pani toime süüteod, milles teda süüdistatakse, kooskõlas süütuse presumptsiooni

¹²⁹ Šuvalov vs. Eesti, p 77.

¹³⁰ Šuvalov vs. Eesti, p 78

põhimõttega. Autor on nõus EIK otsusega ning järgmiselt käsitleb kolme juhtumi, kus autori arvates esineb süütuse presumptsiooni rikkumine. Võrreldes Šuvalovi asjaga, ametiisikute kommentaarid nendes asjades ei piirdunud lühikeste lausetega ning sisaldavad kindlat veendumust kahtlustavate süüs.

4.3.2. Jakobsoni ja Andreevi juhtum

Ago Jakobson ja Alexey Andreev on endised Eesti Energia Tehnoloogiatööstuse juhid.

3. veebruaril 2014. aastal ilmus prokuratuuri veebilehel teade pealkirjaga “Kaitsepolitsei pidas kinni korruptsioonis kahtlustatavad ettevõtte tootmisjuhid”, pressiteates viidati Jõhvi Eesti Energia Tehnoloogiatööstuse tootmisdirektorile ja tootmisjuhile, mainiti nende nimed ning vanused “59-aastane Ago ja 43-aastane Alexey”.¹³¹ Pressiteates käsitleti teatud elemente kui tuvastatud fakte: “nad aitasid altkäemaksu lubanud ja andnud isikutega seotud ettevõtetel võita EETT korraldatud hankeid”, “võttis Viru maakohus mõlemad mehed laupäeval vahi alla”. Kuna pressiteate koostas Riigiprokuratuur, võib lugeja põhimõtteliselt aru saada, et avalik võim informeerib avalikkust isikute süüdistamises piisava materjali olemasolule tuginedes. Tegemist oli meediakajastust saanud asjaga ja kuna Jõhvi on suhteliselt väike linn, oli kontekstist kohe aru saada, keda peeti silmas.¹³² Samal päeval, 3. veebruaril olid Äripäeva artiklis kahtlustavate perekonnanimed juba kajastatud.¹³³ Kaitsepolitsei peadirektori asetäitja Eerik Heldna kommentaari käesolevas asjas kuvati ajalehtedes ja teleuudistes: “Kõrgetasemeline korruptsioon on otseselt põhiseaduslikku korda õõnestav nähtus, kuna annab Eesti suhtes ebasõbralikele sise- ja välisjõududele võimaluse mõjutada korrumpeerunud ametnike kaudu riigi jaoks strateegiliste otsuste langetamist. Energiajulgeolek ja -sõltumatus on kõigi lääneriikide julgeolekuteenistuste teravdatud tähelepanu all”. Heldna fraasid “kõrgeastmeline korruptsioon”, “korrumpeeritud ametnike” näitavad selgelt välja eelarvamuslikku hoiakut kohtualuste suhtes. 06. juunil 2014. aastal tunnistati esimese astme kohtu otsusega Ago Jakobsoni ja Alexey Andreevi altkäemaksu

¹³¹ Riigiprokuratuuri pressiteade. Kaitsepolitsei pidas kinni korruptsioonis kahtlustatavad ettevõtte tootmisjuhid. – <http://www.prokuratuur.ee/et/pressiteated/kaitsepolitsei-pidas-kinni-korruptsioonis-kahtlustatavad-ettevotte-tootmisjuhid> (03.02.2014).

¹³² H. Mihelsom. Kapo pidas korruptsioonis kahtlustatavana kinni Eesti Energia tütarettevõtte tootmisjuhid. – Postimees 03.02.2014; E. Kalda. Jõhvi tööstusettevõtte juhtidel pandi käed raudu. – Põhjarannik 05.02.2014.

¹³³ Kapo pidas altkäemaksu võtmise kahtlusega kinni kaks Eesti Energia tütarettevõtte töötajat. – Ärileht 03.02.2014.

võtmises süüdi. Järgnevalt käsitleb autor kriteeriumite järgi, kuidas on võimalik tuvastada EIÕK artikli 6 lõige 2 rikkumist.

Esiteks, Riigiprokuratuuri pressiteade koosmõjus kaitsepolitsei peadirektori asetäitja kommentaaridega, on avalikkuse jaoks loonud kujutluse EETT tootmisdirektorist ja tootmisjuhist kui kurjategijatest. Tekkis olukord, kus vastupidiselt kriminaalmenetluse õiglase kohtupidamise eesmärgile, võisid need avaldused põhimõtteliselt kahjustada õiglast kohtumenetlust ja mõjutada kohut. Objekttiivne fakt, et tulenevalt EIÕK artiklist 10 ning PS § 44 lg 1 ei saanud võimud EIÕK artikkel 6 lg 2 alusel jätta avalikkust teavitamata ega takistada sellest arutelu meedias. Kuid avalikkust teavitades peavad ametnikud olema oma sõnakasutuse osas väga ettevaatlikud ega tohi ületada piiri, kus faktiline teave asendub ametniku veendumuse edastamisega isiku süüdiolekus.

Teiseks, süütuse presumptsiooni põhimõttega on tihedalt seotud kuriteo toimepanemise kahtlustatav, süüdistatav või kohtualuse identiteedi avalikustamine. Kuid niikaua kuni isiku süü ei ole lõplikult kindlaks tehtud ja ei ole jõustunud süüdimõistev kohtuotsus viimases kohtuinstantsis, jääb võimalus, et menetlus lõpeb riigipoolse eksimusega, süütõendite puudumisel isiku vabastamisega või õigeksmõistmisega. Seetõttu tuleb kindlasti isiku identiteedi avalikustamisest hoiduda. Isikuandmete avaldamine avalikkusele sellises olukorras võib kaasa tuua põhjendamatu kahju isiku reputatsioonile ja põhiseadusega kaitstud aule ja väärikusele ning heale nimele.¹³⁴ Süüdistatava fotod ja nimed saab avaldata ajakirjanduses eesmärgiga selgitada kriminaalmenetluses välja raskete kuritegude tõendamiseseme asjaolusid, võimalikke kannatanuid ja tunnistajaid. See aga ei kuulu selle konkreetse juhtumi juurde. Nagu kohtuasjas *Konstas vs. Kreeka*, samuti selles asjas isikute identifitseerimine oli väga lihtne, järelikult käisid avaliku võimu avaldused selgelt EETT endise tootmisdirektori ning tootmisjuhi kohta. Autor on arvamusel, et väikese Eesti riigi jaoks oleks mõistlik üldse keelata nimede kasutamise prokuratuuri pressiteadetes ja ametiisikute avaldustes.

Kolmandaks, avaldused olid tehtud ametiisiku poolt ning riigiprokuratuuri veebilehel, tegemist ei ole tavalise inimesega, seega antud asjas kohaldub süütuse presumptsiooni kaitse.

¹³⁴ R. Maruste, lk 389.

Neljandaks, avalduste tegemise ajal ei ole veel isegi prokuratuur süüdistust esitanud ning enne seda kui isikute üle kohut ei mõistetud, ei tohi neid käsitleda süüdi. Kokkuvõttes, arvestades autori poolt analüüsitud EIK kohtupraktikat ja õiguskirjandust, võib selles kohtuasjas tuvastada süütuse presumptsiooni riivet.

4.3.3. Savisaare juhtum

Edgar Savisaar on väga tuntud Eesti poliitik, Rahvarinde üks asutajaid. Ta on olnud Eesti Vabariigi peaminister, siseminister ning majandus- ja kommunikatsiooniminister. Ta oli Tallinna linnapea kuni 30.09.2015.a. Autor soovib anda ülevaate juhtumile, milles prokuratuur süüdistab Savisaart altkäemaksukuriteos ning analüüsida ametiisikute avaldusi lähtudes süütuse presumptsiooni kaitsest.

22.09.2015 hommikul esitas kaitsepolitsei Tallinna linnapeale Edgar Savisaarele kahtlustuse korduvas altkäemaksu võtmises.¹³⁵ Samal päeval toimunud pressikonverentsil kinnitas riigi peaprokurör Lavly Perling, et Edgar Savisaart kahtlustatakse neljas episoodis ning lisaks ka teisi isikuid: “Saame kinnitada nii palju, et Reiljan on altkäemaksu vahendanud ja Kunman altkäemaksu andnud kahtlustuse kohaselt. Tuulbergi kahtlustatakse altkäemaksu andmises, Kofkinit ja Tederit samuti. Keskerakondlast Kalev Kallot kahtlustatakse kaasaitamises nii altkäemaksu andmisele kui võtmisele”. Tuleb märkida, et see oli alles kahtluse esitamine nõ eeluurimise staadiumis ning prokurör Perling avaldas juba kahtlustavate nimed. Tuleks selgitada, et süütuse presumptsioon ei tähenda keeldu nimetada inimest vastavalt tegelikule olukorrale nagu kahtlustatav, süüdistatav. Antud asjas järgides õiglase kohtumenetluse printsiipe autori arvates oleks korrektsem sõnastada kahtlus neutraalsemalt, nt kõrget ametnikku kahtlustatakse altkäemaksu võtmises, kahtlus esitati ka mitmetele teistele inimestele, keda kahtlustatakse altkäemaksu võtmisele kaasaitamises, andmises ja vahendamises.

Järgnevalt analüüsib autor kuivõrd kooskõlas olid süütuse presumptsiooniga Eestis ametiisikute avaldused järgmisel päeval peale Savisaarele kahtlustuse esitamisest.

¹³⁵ Tallinna linnapea Edgar Savisaar on altkäemaksu võtmises kahtlustatavana kinni peetud. – <http://www.delfi.ee/news/paevauudised/eesti/blogi-tallinna-linnapea-edgar-savisaar-on-altkaemaksu-votmises-kahtlustatavana-kinni-peatud?id=72512845> (22.09.2015).

Endine peaminister Taavi Rõivas ütles järgmist: “Korruptsioon on väga tõsine julgeolekuoht. Mitte keegi ei tohi end Eestis seadustest kõrgemal tunda. Eks uurimine ja kohtupidamine peavad tõe päevavalgele tooma, aga selge on see, et ainuüksi fakt, et on alust kahtlustuseks, on väga tõsine löök Eesti mainele”.¹³⁶ Autori arvates kahtlustuse esitamise staadiumil nii julged avaldused olles nii kõrges positsioonis ei ole lubatud ning nad riivavad süütuse presumptsiooni. Savisaar oli septembris 2015.a veel kahtlustatav ning prokuratuur tol hetkel ei olnud isegi Savisaare vahi alla võtmist taotlenud. Peaministri sõnad “korruptsioon”, “tõsine julgeoleku oht”, “end seadustest kõrgemal tunda”, “tõsine löök Eesti mainele” ei ole faktide peegeldus, need sõnad antud kontekstis kujundavad avalikkuses veendumust isiku süüs. EIK kohus on öelnud, et süütuse presumptsiooni printsiip kaitseb igäüht avaliku võimu esindajate eest. Isikut ei tohi kuriteos kohelda süüdlasena enne, kui see on seaduse kohaselt kindlaks tehtud pädeva kohtu poolt.¹³⁷ Kui vaadata eelpoolt analüüsitud EIK praktikat, siis isegi, kui isikule on süüdistus esitatud või on tehtud esimese astme otsus isiku süüdimõistmise kohta, ei tähenda see kohest süüst. Selliseid subjektiivseid väljendusi oma veendumusi isiku süü kohta ei ole aktsepteeritavad vastavalt EIÕK.

Justiitsministri Urmas Reinsalu sõnad olid järgmised: “Tänase päeva sõnum ühiskonnas on esiteks see, et Keskerakonna jutt, et tegemist on mingisuguse poliitiliselt kallutatud uurimise või menetlusega, on täielik jamps. Kui tegemist on kuritegudega, on prokuratuur ja kaitsepolitsei amet oma pädevuse piires sõltumatud menetlustoiminguid läbi viima ja isikuid vastutusele võtma. Olin uurimisest teadlik varem, kui prokuratuur avalikkusele sellest teada andis. Ma arvan, et need küsimused, mis puudutavad korruptsiooni uurimist, on tegelikult kaitsepolitsei ameti pädevuses olnud loetud aastad. Nii Tallinna Sadama juhtum¹³⁸ kui ka tänased sündmused näitavad, et anda kaitsepolitseiametile sedatüüpi korruptsiooni uurimine oli ainuõige samm. See on andnud nüüd tulemusi”.¹³⁹ Autori arvates oleks näitlik tuua paralleele kohtuasjaga *Konstas vs Kreeka*, milles EIK andis oma seisukohta justiitsministri sõnadele, justiitsminister viitas esimese astme kohtu süüdimõistvale otsusele kui „julgusele

¹³⁶ Millised olid poliitikute reaktsioonid Saavisaare kinnipidamisele? – <http://arvamus.postimees.ee/3336833/millised-olid-poliitikute-reaktsioonid-savisaare-kinnipidamisele> (23.09.2015).

¹³⁷ EIKo 7986/77, *Krause vs. Šveits*.

¹³⁸ Kaitsepolitsei pidas 26. augustil 2015.a kinni ASi Tallinna Sadama juhatuse liikmed Ain Kaljuranna ja Allan Kiili. Allan Kiili kahtlustati mitme miljoni euro ulatuses altkäemaksu võtmises, juhatuse esimeest Ain Kaljurand võttis süüdistuste kohaselt pistist sadades tuhandetes eurodes.

¹³⁹ Vt viide 136.

ning otsustavusele“. Antud asjas komisjon rõhutas justiitsministri erilist rolli kohtute tegevuse korraldamisel ning EIK otsustas, et justiitsministri sõnadest võiks välja lugeda soovi, et apellatsioonkohus jõuaks samasugusele järeldusele nagu maakohus, ning seetõttu tuvastas EIK süütuse presumptsiooni rikkumise. Tullles tagasi Eestisse, Eesti justiitsminister on kõrge ametiisik, kes kindlasti ja ilmtingimata peab lähtuma oma töös seadustest ja üldtunnustatud õigus printsiipidest. U. Reinsalu annab väga subjektiivse ja kindla ülevaate seoses Saavisaare kahtluste esitamisega ning kasutab järgnevaid väljundeid: “korruptsioon”, “ isikuid vastusele võtta”, “sedatüüpi korruptsioon” ja “lõpuks prokuratuuri töö andis tulemusi”. Sellest võis lugeda välja justiitsministri veendumust, et ta on rahul kahtlustuse esitamisega ning kindel, et korruptsiooni tuvastatakse nii Sadama juhtumis kui ka antud asjas. Vähe sellest, et oma avalduses viitab Reinsalu otseselt, ühemõtteliselt ja veenduvalt kahtlustaja süüle, ta lisab veel, et tal oli uurimisest eelnevalt teada, see omakorda tõestab küsimuse prokuratuuri tegevuse “sõltumatusest”, millest oma kõnes ta samuti rääkis.

Võttes arvesse, et antud sõnad ütles justiitsminister, tema avaldusi võib hinnata kui süüdistamisena ning kohtu mõjutamisena. Mõjutamine võib näiteks seisneda selles, et Harju Maakohus kõrvaldas Savisaare mõne päeva pärast linnapea ametist, põhjendades seda eesmärgiga vältida kriminaalasja kaasatud tunnistajate mõjutamist kriminaaluurimise ajal. Justiitsministrilt eeldatakse erilist vaoshoitust poolelioleva kriminaalasja avalikul kommenteerimisel. Tuleb märkida, et nii peaministri kui ka justiitsministri avaldused kasutas edaspidi meedia ja avalikkus laialdaselt.

Riigikogu liige Andres Herkel otsesõnaliselt ütles, et kahtlustamise esitamine ei ole üllatus tema jaoks ning tema sõnadest võib järeldada, et ta on kindel, et Savisaar on altkäemaksuvõtja. A. Herkel ütles järgmist: “Poliitiline korruptsioon Tallinnas on olnud nähtav. Kus on poliitiline korruptsioon, seal võib kahtlemata olla ka tavakorruptsioon. Antud juhul esimesed infokatked, mis selle kohta tulevad, kõnelevad sellest, et see niiviisi on. Selles mõttes see ei ole nüüd midagi, mis on kohutavalt üllatav või tunduks täiesti ilmvõimatuna, aga see uudis niisugusena tänasel päeval on muidugi ootamatu.”¹⁴⁰ Oma avaldusega ta viitab otseselt, ühemõtteliselt ja veenduvalt kahtlustaja süüle, kuid tuleb korrata, et prokuratuur sel ajal ei olnud veel jõudnud süüdistust esitada. Kuna kohustatavate subjektide hulka, kes

¹⁴⁰ Vt viide 136.

peavad järgima süütuse presumptsiooni põhimõtte kuuluvad ka poliitikuid, siis autori arvates, A Herkeli avaldused kindlasti riivavad artiklit 6 lg 2.

Selles kohtuasjas on veel üks suur probleem seoses süütuse presumptsiooniga. Saavisaare juhtumiga seotud dokumendid on lekkinud meediasse ning sellises olukorras on üldse küsitav, kuidas saaks nüüd tagada ausa ja õiglase kohtumenetluse. Kui nii suure avalikkuse tähelepanu all olevas kriminaalmenetluses avaldatakse kohtumaterjalid ajakirjanduses enne asja sisulist arutamist kohtus. Vandeadvokaat Aivar Pilv on leidnud, et see on vastuolus kriminaalmenetluse poolte võistlevuse, menetluse käigus eelnevalt teatavaks saanud teabe avaldamise keelu, kaitseõiguse ja isiku süütuse presumptsiooni põhimõtetega. Tõendite ja faktide avaldamine enne kohtumenetluse algust pole õigustatav sõna- ja kirjandusvabadusega ning sellisel kujul kriminaalasja materjalide avaldamise kaudu kujundatakse avalikku arvamust juba enne, kui on alanud asja sisuline arutamine kohtus.¹⁴¹

Autor uuris ka Savisaare kohta prokuratuuri veebilehel olevaid teateid ning nendes ei leidnud autor süütuse presumptsiooni riivet. Prokuratuuri teated kajastasid fakte ja toiminguid erinevatel menetluste staadiumitel, siis kui esitati kahtlus¹⁴², kui esitati süüdistus¹⁴³ ning vabastati ametist¹⁴⁴.

Siinkohal peab autor pöörama tähelepanu, et kohtueelse menetluse käigus esitati kahtlustus mitmele linnavalitsuse ametnikule ja eraisikule peale Savisaare. Seitsme ametiisiku suhtes lõpetas prokuratuur kriminaalmenetluse selle aluse puudumise tõttu, kuna ametnike tegevus ei olnud kantud tahtlusest omastada linna vara erakonnale ega sellega seotud inimestele. Tähendab, selle juhtumi pilt ei ole ka nii ilmselge, justkui muid mõistlikke selgitusi peale selle, et kõik kahtlustatavad ja süüdistatavad panid toime kuriteo. Seitsme inimese suhtes

¹⁴¹ V. Koorits. Kofkini kaitsja Pilv: kriminaalasja materjalide avaldamine enne kohtumenetlust on lubamatu. – <http://www.delfi.ee/news/paevauudised/eesti/kofkini-kaitsja-pilv-kriminaalasja-materjalide-avaldamine-enne-kohtumenetlust-on-lubamatu?id=76502511> (06.12.2016).

¹⁴² Riigiprokuratuuri pressiteade. Kaitsepolitsei kahtlustab Tallinna linnapead Edgar Savisaart korduvas altkäemaksu võtmises. – <http://www.prokuratuur.ee/et/pressiteated/kaitsepolitsei-kahtlustab-tallinna-linnapead-edgar-savisaart-korduvas-alkaemaksu> (22.09.2015).

¹⁴³ Riigiprokuratuuri pressiteade. Prokuratuur süüdistab Tallinna linnajuhte, erakonda ja viit ettevõtjat korruptsioonikuritegude toimepanemises. – <http://www.prokuratuur.ee/et/pressiteated/prokuratuur-suudistab-tallinna-linnajuhte-erakonda-ja-viit-ettevotjat> (09.11.2016).

¹⁴⁴ Riigiprokuratuuri pressiteade. Kohus rahuldab Riigiprokuratuuri taotluse kõrvaldada Edgar Savisaar ametist. – <http://www.prokuratuur.ee/et/pressiteated/kohus-rahuldab-riigiprokuratuuri-taotluse-korvaldada-edgar-savisaar-ametist> (30.09.2015).

lõpetas prokuratuur kriminaalmenetluse oportuuniteedi põhimõtetel.¹⁴⁵ Siiaamaani on olemas võimalus, et kohtumenetlus võib lõpetada Savisaare suhtes nt KrMS § 202 lg 1 alusel.

Et oleks antud asjas täispilt peab autor vajalikuks analüüsida prokuröride avaldusi. Prokuratuur esitas kriminaalmenetluse raames Savisaarele süüdistuse¹⁴⁶ 29.11.2016.a, esitatud süüdistus oli 106 lehekülge pikk ning tunnistajaid oli kokku 148. Tuleks mainida, et süütuse presumpatsioon hõlmab endasse veel saada piisavalt aega ja võimalusi enda kaitse ettevalmistamiseks.

Riigiprokurörid Steven-Hristo Evestus ja Lavly Perling olid hoolsad oma sõnakasutuses. S-H. Evestus ütles süüdistuse esitamisest järgmist: “Kõnealuste juhtumite uurimisega oleme jõudnud järgmisesse faasi ehk süüdistusakti kohtusse saatmiseni. Kuna kohtumenetlus on veel ees, siis kriminaalasja raames kogutud tõendite ning süüdistuse sisu detailne avaldamine jääb kohtusaali.”¹⁴⁷ Perling ütles järgmist: “Prokuratuur ei läheks kohtusse, kui prokuratuur ei ole kindel tõendites. Meie usume, et piisavad tõendid on olemas”. Perling rõhutas, et peab väga oluliseks, et õigusemõistmine leiaks aset kohtus mitte meedia vahendusel.¹⁴⁸ Perling kasutas sõnad “piisavad tõendid”, “kindel tõendites” süüdistuse esitamise ajal, kuid autor ei näe tema avaldustes süütuse presumptsiooni riivet. Antud staadiumil sõnade kasutamine võiks olla natuke julgem, samas avaldustes ei tohi sisalduda prokuröri kindlat veendumist isiku süüs.

Pealtnägijale antud intervjuus, vastates küsimusele Savisaare võimaliku altkäemaksu saamise kohta, Evestus ütles, et asi "tipnes sellega, et meil on tuvastatud süüdistuse kohaselt linnapea poolne altkäemaksu küsimine, mis tähendab tegelikult juristide keeles altkäemaksu nõudmist. Meil on tuvastatud ka mitmed juhtumid, kus linnapea nõustus ärimeeste, ettevõtjate initsiatiivil tehtud ettepanekutega." Prokurör rõhutas ka, et ta on veendunud, et need kuriteod

¹⁴⁵ Riigiprokuratuuri pressiteade. Prokuratuur süüdistab Tallinna linnajuhte, erakonda ja viit ettevõtjat korruptsioonikuritegude toimepanemises. – <http://www.prokuratuur.ee/et/pressiteated/prokuratuur-suudistab-tallinna-linnajuhte-erakonda-ja-viit-ettevotjat> (09.11.2016).

¹⁴⁶ Riigiprokuratuuri pressiteade. Prokuratuur süüdistab Tallinna linnajuhte, erakonda ja viit ettevõtjat korruptsioonikuritegude toimepanemises. – <http://www.prokuratuur.ee/et/pressiteated/prokuratuur-suudistab-tallinna-linnajuhte-erakonda-ja-viit-ettevotjat> (29.11.2016).

¹⁴⁷ O. Eylandt, V. Koorits. Edgar Savisaar sai süüdistuse altkäemaksu võtmises ja läheb kohtu alla. – <http://www.delfi.ee/news/paevauudised/eesti/edgar-savisaar-sai-suudistuse-altkaemaksu-votmises-ja-laheb-kohtu-alla?id=76415731> (29.11.2016).

¹⁴⁸ A. Põld. Peaprokurör: prokuratuur on valmis võimalikult kiiresti Savisaare kriminaalasjas kohtupidamist alustama. – <http://www.delfi.ee/news/paevauudised/eesti/peaprokuror-prokuratuur-on-valmis-voimalikult-kiiresti-savisaare-kriminaalasjas-kohtupidamist-alustama?id=76438113> (29.11.2016).

on toime pandud.¹⁴⁹ Prokurör räägib altkäemaksu nõudmisest nagu see on juba tuvastatud fakt. Sellest intervjuust prokurör lõi mulje, et süüdistatava süü on kindel. Näiteks EIK kohtuasjas *Petyo Petkov vs Bulgaaria* prokuröri väide selle kohta, et avaldaja on süüdi, tehti vahetult pärast esimest astme kohtu otsust pressikonverentsil, kuigi ta möönis, et lõplik otsus jääb kohtule. Ometi tuvastas kohus artikli 6 lg 2 riive. Meie asjas ei ole veel kohtumenetluseni asi jõudnud, aga nii palju spekulatsioonid käib meedias, tsiteerides Eesti poliitikute, prokuröride, peaministri, justiitsministri avaldusi. Tänapäevase seisuga on autori arvates avalikkuses mulje, et Savisaar on süüdi. Meediapoolne kohtumenetlusele eelnev süüdistatava vastane vaenulik kampaania või ka lihtsalt avalikkuse teravdatud tähelepanu juhtimine süüdistatavale võib põhimõtteliselt viia süütuse presumptsiooni rikkumisele.¹⁵⁰ Sel juhul õigluse, sõltumatuse ja erapooletuse tingimus ei ole täidetud, kui isiku süü asjas otsustaval kohtul on enne asja läbivaatamisele ja otsustamisele asumist eelhoiak isiku süülisuse suhtes. See takistab kindlasti objektiivset hindamist. Autor on seisukohal, et Savisaare kohtueelses menetluses on rikutud süütuse presumptsiooni põhimõtet.

4.3.4. Alliku juhtum

Tõnis Allik on Põhja-Eesti Regionaalhaigla endine juhatuse esimees. 13.06.2016. aastal ilmusid mitmetes Eestis ajalehtedes artiklid peakirjaga “PERH-i juhti kahtlustatakse omastamises ja pistise võtmises”.¹⁵¹ Artiklites olid kahtlustatavate nimed ja ametikohad kajastatud. Tegemist oli Põhja-Eesti Regionaalhaigla juhatuse esimehega Tõnis Allikuga, ettevõtte infotehnoloogia direktori Marko Kilkuga ja toitlustusjuhi Anu Vähiga. Süütuse presumptsiooni kaitse nõuab kuriteo toimepanemise kahtlustatava, süüdistatava või kohtualuse identiteedi mitte avalikustamist.

Artiklile lisati Riigiprokuratuuri kommentaar: “Kinnitame, et kolmele Põhja-Eesti Regionaalhaigla juhtivtöötajale, nende hulgas juhatuse esimehele, on keskkriminaalpolitsei

¹⁴⁹ Savisaart süüdistav prokurör avab kaarte: oli ka juhtumeid, kus lihtsalt küsiti ja sama lihtsalt ka anti. – <http://www.delfi.ee/news/paevauudised/eesti/savisaart-suudistav-prokuror-avab-kaarte-oli-ka-juhtumeid-kus-lihtsalt-kusiti-ja-sama-lihtsalt-ka-anti?id=76451659> (30.11.2016).

¹⁵⁰ EIKo 8603/79, *Crotciani jt vs. Itaalia*.

¹⁵¹ PERH-i juhti kahtlustatakse omastamises ja pistise võtmises. – *Õhtuleht* 13.06.2016; PERH-i juhti kahtlustatakse omastamises ja pistise võtmises. – <http://www.delfi.ee/news/paevauudised/eesti/suurhaigla-juhti-kahtlustatakse-omastamises-ja-pistise-votmises?id=74795127> (13.06.2016); PERH-i juhti kahtlustatakse omastamises ja pistise võtmises. – *Hiiu Leht* 14.06.2016; PERH-i juhti kahtlustatakse omastamises ja pistise võtmises. – *Hiiu Leht* 14.06.2016; Suurhaigla juhti kahtlustatakse omastamises ja pistise võtmises. – <http://www.ohuleht.ee/739267/perh-i-juhti-kahtlustatakse-omastamises-ja-pistise-votmises> (13.06.2016).

korruptsioonikuritegude büroo esitanud kuriteokahtlustused. Juhatuse esimeest kahtlustatakse omastamises, kelmuses ning altkäemaksu võtmises, ühte juhtivtöötajat kahtlustatakse kelmuses ja omastamises ning ühte altkäemaksu võtmises. Lisaks on ühele füüsilisele ja ühele juriidilisele isikule esitatud kahtlustus altkäemaksu andmises. Hetkel on kriminaalasja materjalid edastatud kaitsjatele tutvumiseks ning taotluste esitamiseks. Lähemalt oleme valmis kriminaalmenetlust kommenteerima süüdistuse esitamise järel. Kriminaalmenetlust alustati 2014. aastal ning seda viis läbi keskkriminaalpolitsei korruptsioonikuritegude büroo, menetlust juhib riigiprokuratuur¹⁵². Autori arvates, prokuratuuri kommentaarid on väga korrektsed, erapooletud, piisavate faktide kajastamisega, mis põhjendavad avalikkuse, kahtlustatava ning kriminaalmenetluse huve.

13.06.2016 Riigiprokurör Steven-Hristo Evestus ütles "Aktuaalsele kaamerale", et süüdistuseni jõudmine on väga tõenäoline. "Kohtumenetlus viidi läbi koos kohtueelse menetlusega ja koos kohtueelse menetlejaga - korruptsioonikuritegude bürooga - on kogutud piisavad materjalid selleks, et edastada see kaitsjatele. Pean üsna ja isegi väga tõenäoliseks, et see asi päädib süüdistusega." Prokuröri sõnades, et "see asi päädib süüdistusega" ei olnud mingit reservatsioone süüküsimuses, nagu ka asjas *Ürfi Cetinkaya vs Türgi*.¹⁵³ Autor hindab prokuröri sõnad vastuolus süütuse presumptsiooni põhimõttega.

Tervise- ja tööminister Jevgeni Ossinovski ütles kahtluse esitamise kohta järgmist: „Sotsiaalministeerium on teadlik, et keskkriminaalpolitsei korruptsioonikuritegude büroo on esitanud Põhja-Eesti Regionaalhaigla juhile, infotehnoloogia direktorile ja toitlustusjuhile kuriteokahtlustused. Avaliku raha eest inimestele tervishoiuteenust pakkuv asutus peab oma tegevuses lähtuma vaid patsiendi huvidest. Läbipaistev ja heaperemehelik majandamine on seejuures enesestmõistetav kohustus. Seoses kujunenud olukorraga määrati täna haigla nõukogu liikmeks sotsiaalministeeriumi kantsleri Marika Priske, kes võtab menetluse ajaks nõukogu juhtimise enda kätte. Samuti palusin haigla nõukogul erakorraliselt koguneda juba sel kolmapäeval. Vastavalt seadusele teostab kontrolli juhatuse üle nõukogu, kes peab toimunu asjaolud välja selgitama. Nõukogu saab seejärel otsustada ka Tõnis Alliku jätkamise

¹⁵² PERH-i juhti kahtlustatakse omastamises ja pistise võtmises. – Postimees 13.06.2016.

¹⁵³ EIKo 19866/04, *Ürfi Cetinkaya vs. Türgi*.

võimalikkuse üle.¹⁵⁴ Kuigi ministri sõnades, et tule kindla veendumuse kahtlustavate süüküsimuses, kuid mõned tema sõnad on problemaatilised. Näiteks sõnad “asutus peab oma tegevuses lähtuma vaid patsiendi huvidest” - see ei ole siin asjakohane ja isegi ajab avalikkuse arvamuse antud asja kohta segi. Antud menetlus ei ole seotud patsientide ravimisega. Tervise- ja tööminister määras aga haigla nõukogu, kes sai juhtimise enda kätte ning ministri sõnade järgi “peab toimunu asjaolud välja selgitama” ning otsustama “Tõnu Alliku jätkamise võimalikkuse üle”. Kuigi võttes arvesse asjaolu, et T. Allik ennast süüdi ei tunnistanud¹⁵⁵ ega sel ajal viimane ei ole avaldanud veel soovi ametist tagasi astuda, ei taotlenud seda ka prokuratuur. Teatud juhtudel võib ebaõnnestunud keelekasutus iseenesest tuua kaasa süütuse presumptsiooni rikkumise. Sel ajal ei olnud veel Tõnu Allik prokuratuurilt süüdistust saanud ning asjaolude selgitamine peab toimuma eeluurimise raames prokuratuuri poolt. Autori arvates, ministri sõnakasutus oleks võinud olla neutraalsem.

EIK on järjekindlat õiguskäsitlust viidanud kohtulahenditele, et isiku süütuse presumptsioon on rikutud siis, kui ametiisiku poolt enne kohtuotsuse jõustumist tehtud avalduse kohaselt on isik süüdi kuriteo toimepanemises. Samas on avalikkusel õigus teada käimasolevast kriminaalmenetlusest. Kõigi nende asjaolude tõttu rõhutab EIK alati, et ametiisikutel tuleb hoolikalt valida sõnu, kui nad kõnelevad isikule esitatud kahtlustusest.¹⁵⁶

Riigiprokuratuur esitas septembris 2016.a süüdistuse endise PERH-i juhi, haigla toitlustusjuhi ja IT-juhi vastu. Kohtumenetluses süüdistati ka toitlustusteenust pakkuvat osaühingut ja selle äriettevõtte tegevjuhti. Tõnis Allikut süüdistatakse korduvalt altkäemaksu võtmises, mille vastutasuna (PERH-i juht käis mitmel korral äriettevõtte kulul Saksamaal toimival Oktoberfesti üritusel) tagas ta aastate jooksul raviasutuse toitlustajaks sama kriminaalasja raames süüdistuse saanud osaühingut.

Alliku süüdistuse esitamist kommenteeris keskkonnapolitsei korrupsioonikuritegude büroo juht Mati Omblar. Tema sõnul tuleb riigil aina enam panustada sellesse, et paljastada ametnikke, kes üritavad tehingutest kasu lõigata. "Eriti murettekitav on asjaolu, kui juhtide ringis levib niinimetatud käsi peseb kätt suhtumine, mis õõnestab kogu kollektiivi

¹⁵⁴ Ossinovski määras skandaali sattunud PERHi nõukogule ajaks uue juhi. – <http://www.delfi.ee/news/paevauudised/eesti/ossinovski-maaras-skandaali-sattunud-perhi-noukogule-uurimise-ajaks-uee-juhi?id=74797305> (13.06.2016).

¹⁵⁵ PERH-i juht Tõnis Allik otsustas ametist tagasi astuda. –Pealinn 15.06.2016.

¹⁵⁶ EIKo 23185/03, *Petrov vs. Venemaa*.

usaldusväärstust ning annab signaali, et ebaaus käitumine on aktsepteeritav. Just juhi südameasi peaks olema korruptsiooni riskide ennetamine, sealhulgas töötajate teadlikkuse tõstmine ning läbipaistva ja ausa juhtimisega eeskuju andmine".¹⁵⁷ Süütuse presumptsioon on rikutud siis, kui ametiisiku sõnadest võib lugeda välja tema veendumust isiku süüst enne asjas lõplikku kohtulahendit. Sõnade valik on seejuures oluline kriteerium, sest vahet tuleb teha kahtluse väljendamisel ning veendumuse väljendamisel süüküsimuses.¹⁵⁸ Käesolevas asjas on ennatlikud M. Ombleri väljendid "paljastada ametnikke, kes üritavad tehingutest kasu lõigata", "juhtide ringis levib niinimetatud käsi peseb kätt suhtumine", "ebaaus käitumine on aktsepteeritav". Autor on arvamusel, et tegemist on rohkema kui pelgalt süüdistuse konstateeringuga, sest keskkonnapolitsei korruptsioonikuretegude büroo juhi sõnadest ilmnes tema veendumus süüdistatava süüküsimuses. Süütuse presumptsiooni rikkumiseks piisab sellest, kui ametiisiku sõnakasutusest võib välja lugeda tema veendumust isiku süüküsimuse kohta. Ametivõimud võivad avalikkust teavitada uurimistest ja süükahtlustusest¹⁵⁹ niimoodi, et väljendatud kahtlustus ei oleks süüdistatava süüdimõistmine¹⁶⁰, vaid teavitamine oleks kaalutletud ja ettevaatlik. Süütuse presumptsiooni kummutamiseks on tõendeid piisavalt, kui pilt on selge, pole muid mõistlikke selgitusi peale selle, et süüdistatav pani toime kuriteo.¹⁶¹ Tuleb mainida, et vaid poole aasta pärast M. Ombleri avaldustest 10.04.2017.a astusid Põhja-Eesti regionaalhaigla endine juht Tõnis Allik ja teised korruptsioonikuritegudes süüdistatuna Harju maakohtu ette.¹⁶²

Võttes kokku analüüsitud juhtumid, on autor jõudnud järeldusele, et Eestis rikutakse süütuse presumptsiooni põhimõtet siis, kui kõrged riigiametnikud, poliitikud, prokurörid esinevad avalikult väga konkreetsete, hukkamõistvate ja kriitiliste hinnangutega enne süüdimõistvat kohtuotsust. Autor on arvamusel, näiteks Anna Maria Galojan¹⁶³ suhtes oli rikutud ka konventsiooni artikli 6 lõiget 2 ehk süütuse presumptsiooni. Analüüsitud juhtumite kohta, võiks teha ka järeldusi, et on Eestis palju just poliitilist mõjutust, kui erinevate erakondade esindajad teevad hukkamõistvaid väljendusi oma konkurentide suhtes. Oma erakonna liikmete suhtes kommentaarid on tagasihoidlikud ja süütuse presumptsiooniga kooskõlas. Seda oli

¹⁵⁷ Prokuratuur süüdistab haiglajuhte altkäemaksus kelmuses. – Õhtuleht 13.09.2016.

¹⁵⁸ EIKo 37124/10, *Konstadinov vs. Bulgaaria*.

¹⁵⁹ EIKo 7986/77, *Krause vs. Šveits*, lk 75-76.

¹⁶⁰ EIKo 15175/89, *Allenet de Ribemont vs. Prantsusmaa*, p 36.

¹⁶¹ S. Trechsel. *Human Rights in Criminal Proceedings*. Oxford University Press 2005, lk 297.

¹⁶² L.Velsker. PERH-i juhid end korruptsioonis ei tunnistanud. – Postimees 10.04.2017.

¹⁶³ TLnRnKo 1-10-7794.

võimalik väga hästi jälgida Savisaare juhtumist, kus Keskerakonna liikmed, rõhutasid, et tegemist on vaid kahtluse esitamisega, samal ajal Reformierakonna esindajad ja teised käsitlesid Saavisaare altkäemaksuvõtjaks ja rääkisid julgelt meediale korrupsiooni juhtumist.

Eestis tuntud vandeadvokaadid Aivar Pilv ja Leon Glikamann kritiseerivad Eesti kohtusüsteemi, öeldes, et kohtumenetlus peab enne kohtuotsuse tegemist olema õiglane ja avalikult mittemõjutatud ning et Euroopa inimõiguste põhivabaduste kaitse konventsioon ja Euroopa inimõiguste kohtulahendid on meil kohustuslikud, kuid kahjuks neid ei rakendata.¹⁶⁴ Autor on arvamusel, et kuigi Eestis nagu teisteski riikides kehtib süütuse presumpatsioon, praktikas süütuse presumptsiooni kaitset Eesti õigustatud subjektid üldjuhul ei kasuta.

¹⁶⁴ Aivar Pilv: Eestis pole alati tagatud õiglane kohtumenetlus. – Pealinn 09.10.2015.

KOKKUVÕTE

Käesoleva magistritöö eesmärk oli välja selgitada, kas ja mis tingimustel on võimalik riigivõimu esindaja poolt tehtud avaldustega rikkuda süütuse presumptsiooni põhimõtet. Lisaks selgitada, kas oportuuniteedi printsiibil lõpetatud menetlusele laieneb süütuse presumptsiooni kaitse ning uurida, mis tingimustel saab süütuse presumptsiooni toime väljuda esemelise kaitseala piiridest.

Süütuse presumptsioon on üks vanimaid ja olulisemaid kriminaalmenetluse põhimõtteid. Süütuse presumptsioon on õigusemõistmise fundamentaalse iseloomuga põhimõte, mis tähendab, et igal juhul, keda süüdistatakse kuriteos on õigus sellele, et teda peetakse süütuks seni, kui tema süü ei ole seaduse kohaselt tõendatud. Süütuse presumptsiooni printsiip kuulub toimeala poolest kohtumenetluslike põhiõiguste hulka, kuid kaitseala ei piirdu vaid kohtumenetlusega, EIK on laiendanud EIÕK artikli 6 kaitseala väljaspoole kohtumenetlust. Süütuse presumptsioonist tuleneb riigivõimu esindajate kohustus mitte käsitleda isikut süüdi enne, kui tema suhtes pole jõustunud süüdimõistev kohtuotsus. Väärivad tähelepanu ka see, et kohustatud subjektideks ei ole mitte üksnes kitsas ametnike ring, kes süütegusid menetlevad, st. kohtueelset ja kohtuvälist menetlejat, prokuröri ja kohtunikku, vaid süütuse presumptsiooni riive võib tuleneda ka teistelt riigivõimu esindajatelt. Arvestades EIK praktikat ei laiene süütuse presumptsiooni kaitseala üksnes menetlusele, kus isikut süüdistatakse sellise teo toimepanemises, mille riigi karistusseadustik tunnistab kuriteoks. Artikli 6 kohaldamiseks on vajalik, et rikutud norm oleks karistava iseloomuga. Kui seaduse rikkumine riigis ei ole klassifitseeritud kuriteona, siis uurib kohus riigi seadusi ja tõlgendab neid uurides õiguserikkumise olemust ja teo toimepanijat ootava karistuse iseloomu ja raskust. Tegu saab konventsiooni tähenduses kvalifitseerida kriminaalteoks, kui teotoimepanemise eest on seaduses ettenähtud vabadusekaotus või ka suured rahalised karistused. Süütuse presumptsiooni isikuline kaitseala hõlmab füüsilisi ja juriidilisi isikuid.

EIK on asunud seisukohale, et kohtueelne avaliku tähelepanu juhtimine süüdistatavale ning avaliku võimu esindajate kategoorilised väljendid süüdistava süü kohta võib viia süütuse presumptsiooni rikkumisele. Kui on olemas lõplik süüdimõistev kohtuotsus, on avaliku võimu esindajal õigus inimest kurjategijaks nimetada koos kõigi sellest tulenevate tagajärgedega. Süütuse presumptsiooni põhimõte toimib kõikidel menetlusstaadiumitel, apelleerimisel, kasseerimisel ning lõpeb alles viimase edasikaebuse tagasilükkamisega.

Eesti seadusandja peab süütuse presumptsiooni ja *in dubio pro reo* printsiipe lahutamatuks seotuks. Kui süütuse presumptsiooni kaitse kehtib kriminaalmenetluses kuni kohtuotsuse jõustumiseni, siis *in dubio pro reo* toime on suunatud kohtuotsusele enesele. Süütuse presumptsiooni põhimõte muudab praktikas süü tõendamise küll raskemaks, ent lõppastmes tähendab see ikkagi õiguse võitu. Tulenevalt sõna- ja arvamusevabadusest, võivad inimesed üksteise suhtes väita, mida tahavad, seega praegu veel ei laiene süütuse presumptsiooni kohustus eraisikute käitumisele

Inimõiguste kohtu suurkoda võttis süütuse presumptsiooni senise praktika kokku, mille järgi süütuse presumptsiooni käsitletakse kriminaalmenetluses menetlusgarantiina, mis seab nõuded tõendamisele, fakti ja õiguse presumptsioonile, enese mittesüüstamise privileegile, menetluse avalikule tähelepanule, õigeksmõistva ja menetluse lõpetamisega lõppenud otsusele ning kohtunike või/ja ametiisikute ennatlikele väljenditele süüdistatava süü kohta.

EIOK ja põhiseaduse järgi on tõendamiskoormis kriminaalmenetluses süüdistusel. Kuigi üldjuhul on prokuröri tõendamiskoormis, võib selle üle kanda süüdistatavale, kui ta esitab kaitseargumendid. Süütuse presumptsiooni ei riku ka see, et kriminaalasjus laimusüüdistuse asjas lasub ütluste tõele vastavuse tõendamise kohustus kaitsele. Kuigi Inimõiguste kohus ei keela fakte ja õiguse presumptsioone, nõuab aga konventsioon, et liikmesriigid jääksid kriminaalmenetluse läbiviimisel mõistlikusse piiridesse ning tuleb järgida kaalulolevat huvi ja tagada kaitseõigused. Enese mittesüüstamise privileegist tulenevalt on välistatud isiku karistamine selle eest, et ta esitab ametivõimudele ebaõigeid andmeid eesmärgiga mitte paljastada enda poolt toime pandud kuritegu – seda küll tingimusel, et valetõendite esitamisega ei kaasne aktiivne tegevus teise isiku alusetuks süüdistamiseks. Meediapoolne kohtumenetlusele eelnev süüdistatava vastane vaenulik kampaania või ka lihtsalt avalikkuse teravdatud tähelepanu juhtimine süüdistatavale võib põhimõtteliselt viia süütuse presumptsiooni rikkumisele.

Lisaks õiglasele kohtumenetluse tagamisele on süütuse presumptsiooni eesmärk kaitsta ka isikuid, kes on õigeks mõistetud või kelle suhtes on kriminaalmenetlus lõpetatud. Ametiisikud ja avalik võim ei tohi neid kohelda viisil nagu tegelikult oleksid nad süüteos süüdi. Süütuse presumptsioon tähendab, et kui on esitatud kriminaalsüüdistus ja kriminaalmenetlus lõpeb õigeksmõistmisega, siis on kriminaalmenetluse subjektiks olev isik seaduse silmis süütu ja teda tuleb ka vastavalt kohelda. EIK lahendites on toonitatud, et süütuse presumptsiooni esemeline kaitseala peab hõlmama süütegude menetlust terviklikkuses. Autor on jõudnud

arvamusele, et isikutele kelle suhtes lõpetatakse kriminaalmenetluse KrMS § 202 lg 1 alusel laieneb süütuse presumptsiooni toime ning edasises toimingutes ei tohi riik neid käsitleda süüdiolavana. Süütuse presumptsioon ei kehti üksnes käimasolevas kriminaalmenetluses, vaid ulatub ka paralleelsete muu iseloomuga menetlustesse, tingimusel et nende menetluste vahele on loodud objektiivselt piisav seos.

Kohtunikud peavad end väljendama ennekõike oma otsuste kaudu. Kui kohtunikud teevad meediale avaldusi menetluses olevate kohtuasjade või seaduse alusel tehtud kohtuotsuste kohta on olulised diskreetsus ja sõnavalik. Süütuse presumptsiooni riive tekib, kui näiteks eelvangistuse otsuses kuriteos süüdistatava kohta väljendatakse arvamust tema süü kohta enne, kui süü on seaduse kohaselt tõendatud. EIK käsitleb süütuse presumptsiooni rikkumisena kõiki neid juhtumeid, mil kohtuotsus rajatakse mitte juriidilisele tõenditele vaid oletustele ja emotsioonidele.

Autor andis ulatusliku ülevaate EIK lahenditest küsimuses, milline sõnakasutus ei ole lubatud kõrgetele riigiametnikele olukorras, kus kahtlustava või süüdistatava süü ei ole veel kohtuotsusega tõendatud. Autor on seisukohal, et eesmärk on saavutatud.

Süütuse presumptsiooni riivamist võib käsitleda erinevatest aspektidest ning nende vahel tuleb leida mõistlik tasakaal ja ulatus, milleni andmeid avaldada. Kohtueelse menetluse andmeteks on kuriteoteade ja selles sisalduv info. Käsitletud materjalide põhjal tõi töö autor välja kolm põhilist huvi: avalikkuse huvi, kriminaalmenetluse huvid ning kuriteoga seotud isikute huvid. Avalikkuse huvi ja õigus informatsiooni saamiseks on tagatud PS § 44 lg 1 ning EIÕK art-ga 10. Mida olulisem ühiskonnale ja mida suuremat hulka inimesi puudutav probleem, seda suurem on avalikkuse põhjendatud huvi andmete avaldamiseks. Kahtlustava või kannatanu huvidele tuginedes on andmete avalikustamine lubatud vaid juhul, kui ta seda selgelt soovib, muul juhul aga andmete avalikustamine võib tuua kaasa põhjendamatu kahju isiku ja tema lähedaste mainele, aule, väärrikusele ja heale nimele. Kui kord on alustatud kriminaalmenetlust, siis tuleb olla ettevaatlik stigmatiseerimisega ning lasta avaliku võimule demokraatliku võistleva õigussüsteemi ja seaduse alusel teha oma tööd ning tulemus ette näidata ning tõestada. Kriminaalmenetluse huvides on mitte avaldada detailseid andmeid pooleliolevate menetluste kohta, kuid avaldamine sõltub oluliselt konkreetse kriminaalasja asjaoludest. Avalikkusel on õigus teada käimasolevatest kohtueelsetest menetlustest, kuid avalikkust teavitades peavad ametnikud olema oma sõnakasutuse osas väga ettevaatlikud ega tohi ületada piiri, kus faktiline teave asendub ametniku veendumuse edastamisega isiku

süüdiolokus. Enamasti teevad süütuse presumptsiooni rikkuvaid avaldusi prokurörid ja muud isikut pressikonverentsidel, kuid professionaalne prokurör oskab balansseerida seaduste ja avalikkuse informeerimise vahel.

Antud töö hüpotees oli järgmine: vaatamata sellele, et Eestis ei ole seni EIK ega Riigikohus üheski kriminaalasjas süütuse presumptsiooni rikkumist tuvastanud, ei tähenda, et Eestis seda pole. Läbiviidud analüüsist on võimalik väita, et hüpotees osutus õigeks. Autor arvab, et Eestis süütuse presumptsiooni tagamiseks ametiisikute sõnakasutus oleks võinud olla neutraalsem ja korrektsem, kindlasti tuleks eristada, kas on tegemist kahtlustatava või süüdistatavaga. Mingis mõttes on see sõnade mäng, kuna kõik sõltub sellest kuidas ja mida ametiisik ütleb, kuid süütuse presumptsioon on vahend ametnike eksimuste vältimiseks, mis aitab välistada eelkõige need juhud, mil süütu isik mõistetakse süüdi. Autori arvamusel oleks mõistlik Eestis keelata pressiteadetes kahtlustatavate ja süüdistatavate nimede avaldamine.

Kokkuvõtteks võib öelda, et süütuse presumptsioon ei ole kriminaalmenetluse alase riikliku tegevuse mugav kaaslane, sest see põhimõte kohustab ametiisikuid enesepiiranguteks. Ametiisikutel tuleb alati lähtuda süütuse presumptsioonist, kuna see on üheks olulisemaks õiglase kriminaalmenetluse garantiiks ning üks tähtsamaid kriminaalmenetluse printsiipe kogu läänemaailmas, mis tagab õiglase ja objektiivse kohtumenetluse. Kahtlusteta võib väita, et tänapäeval, kui inimeste teadlikkus oma õigustest ja EIK olemasolust suureneb, peavad Eestis ametiisikud olema väga hoolsad oma sõnakasutuses, pidades silmas süütuse presumptsiooni. Ilma süütuse presumptsioonita ei ole võimalik demokraatlikku riiki ette kujutada.

РЕЗЮМЕ

Нарушение презумпции невиновности недопустимыми высказываниями должностных лиц

Целью данной магистратской работы является определить, основываясь на Европейскую судебную практику, при каких условиях нарушается презумпция невиновности заявлениями, сделанными должностными лицами.

Презумпция невиновности обвиняемого – признаваемый всеми международный принцип, закрепленный в ч. 1 ст. 11 Всеобщей Декларации прав человека 1948 года; ч. 2 ст. 14 Международного пакта о гражданских и политических правах от 16 декабря 1966 года, ч. 2 ст. 6 Европейской Конвенции о защите прав человека и основных свобод, подписанной в Риме 04.11.1950; п. 1 Резолюции 2858 (XXVI) Генеральной Ассамблеи ООН «Права человека при отправлении правосудия от 20 декабря 1971 г.

Презумпция невиновности в своем классическом понимании процессуального права, значит, что обвиняемый считается невиновным, пока его виновность в совершении преступления не будет доказана в предусмотренном настоящим Кодексом порядке и установлена вступившим в законную силу приговором суда. Также, что подозреваемый или обвиняемый не обязан доказывать свою невиновность. Бремя доказывания обвинения и опровержения доводов, приводимых в защиту подозреваемого или обвиняемого, лежит на стороне обвинения. Все сомнения в виновности обвиняемого, которые не могут быть устранены в порядке, установленном настоящим Кодексом, толкуются в пользу обвиняемого. Обвинительный приговор не может быть основан на предположениях. Из этого исходит обязанность представителей власти, не допускать высказывания мнений о виновности обвиняемого до того, как это будет доказано в соответствии с законом. Презумпция невиновности является неким изобретением правовой науки, которое защищает физические и юридические лица от влияния со стороны власти и общества.

На основании судебной практики Европейского суда автор сделал следующие выводы. Влияние презумпция невиновности распространяется не только на криминальные обвинительные приговоры, но и на внутригосударственные дисциплинарные приговоры. Следует отметить, что субъектом обязательств является не только узкий

круг чиновников, которые непосредственно ведут данное виновное деяние, то есть следователь, прокурор и судья, но и другие представители власти, от которых может исходить нарушение презумпции невиновности. Так же принцип презумпции невиновности действует на всех стадиях судебного разбирательства, при апелляции, кассации. Действие принципа презумпции невиновности прекращается после отклонения жалобы последней инстанцией при вынесении обвинительного приговора (например, как в рассмотренных судебных делах Пеша против Хорватии и Констас против Греции).

Яркое дело с нарушением презумпции невиновности было рассмотрено Европейским судом 10 февраля 1955 года Аллене де Рибемон против Франции. Рибемон являлся секретарем компании. 24 декабря 1976 г. перед домом, в котором он проживал, был убит депутат Парламента и бывший министр. Убитый возвращался со встречи со своим финансовым советником, который проживал в том же здании. Было начато судебное следствие по факту совершения неизвестным лицом или лицами преднамеренного убийства. 27 и 28 декабря 1976 г. уголовной полицией Главного управления Парижской полиции был арестован ряд лиц, в том числе финансовый советник убитого. 29 декабря был арестован Аллене де Рибемон. Последний обратился в Европейский суд по правам человека с жалобой на высказывания, сделанные 29 декабря 1976 г. в ходе пресс-конференции Министром внутренних дел и сопровождавшими его высокопоставленными сотрудниками полиции. Презумпция невиновности, закрепленная в п. 2 статьи 6, является одним из элементов справедливого судебного разбирательства, о котором говорит п. 1 той же статьи (Девеер против Бельгии и Минелли против Швейцарии). Этот принцип нарушается, если суд объявит обвиняемого виновным, в то время как его виновность не была предварительно доказана. Если отсутствуют формальные подтверждения этого, достаточно, чтобы мотивация судьи давала основания полагать, что он предполагал обвиняемого виновным. Комиссия согласилась с заявителем, что высказывания министра внутренних дел и сделанные в его присутствии заявления подчиненного ему комиссара, ведущего следствие, и директора департамента уголовной полиции несовместимы с принципом презумпции невиновности, Рибемон был в них представлен как один из подстрекателей к убийству. По мнению Правительства, такие заявления относятся к числу информационных сообщений об уголовных расследованиях; они не могут наносить ущерба презумпции невиновности, могут быть опровергнуты в ходе дальнейшего расследования. Факты дела иллюстрируют это утверждение, т.

к обвинение было предъявлено заявителю лишь через две недели после пресс-конференции, а затем дело против него было прекращено за отсутствием состава преступления. Суд отметил, что в данном случае называя г-на Аллене де Рибемона без каких-либо оговорок одним из подстрекателей, т. е. соучастником убийства- явное заявление о виновности. Эти заявления, побуждали общественность поверить в виновность, а во вторых могло повлиять на судей. Следовательно, нарушение статьи 6 п. 2 имело место.

Посягательство на презумпцию невиновности можно рассматривать с разных аспектов, между которыми нужно достичь равновесия и объёма, до которого можно обнародовать данные. Есть три основные заинтересованные стороны в любом криминальном процессе: общественный интерес, интерес уголовного судопроизводства и интерес лиц, связанных с преступлением. Общественный интерес и право на получение информации гарантировано Конституцией параграфом 44 и Европейской конвенцией о защите прав человека и основных свобод параграфом 10. Чем важнее для общества является проблема и чем больше интересов она затрагивает, тем более обоснован интерес общественности к обнародованию данных. Основываясь на интересах подозреваемого или потерпевшего, обнародование данных разрешено только в случае, если подозреваемый или потерпевший сам этого желает. В прочих случаях обнародование данных может причинить необоснованный вред этому лицу, его чести, достоинству, доброму имени или репутации его близких. В интересах уголовного судопроизводства нельзя распространять информацию о незаконченном производстве, хотя обнародование данных существенно зависит от конкретного производства. Таки образом, презумпция невиновности включает в себя все вышеперечисленные интересы.

Общественность имеет право знать о текущих судебных разбирательствах, но при информировании общественности, государственные служащие должны быть очень избирательными в своих словах и заявлениях. Недопустимым является замена фактической информации субъективными убеждениями и домыслами в отношении виновности обвиняемого.

При прекращении уголовного дела по реабилитирующим обвиняемого основаниям проблем, связанных с презумпцией невиновности не возникает, поскольку в этих случаях репутация и доброе имя лица, привлёкшегося к уголовной ответственности, восстанавливается полностью и без всяких сомнений. Иначе обстоит дело, когда речь

идет о не реабилитирующих основаниях, то есть таких, ссылка на которые прямо или косвенно указывает на совершение лицом, в отношении которого прекращено дело, преступного деяния. Вполне понятно, что использование таких оснований требует особой осмотрительности и соблюдения таких гарантий, которые исключали бы необоснованное указание в какой бы то ни было форме на конкретное лицо, как на виновное в совершении преступления. Естественно, что это требует последовательного и неуклонного соблюдения требований презумпции невиновности.

Гипотеза данной работы заключалась в следующем: несмотря на то, что Европейский суд и Государственный суд не вынес пока ни одного решения по нарушению презумпции невиновности в Эстонии, это не значит, что в Эстонии его нет. Основываясь на проведенный анализ трех случаев в Эстонии можно утверждать, что гипотеза подтвердилась. Автор убежден, что в такой маленькой стране, как Эстония действие презумпции невиновности могло бы дополнительно означать строгий запрет на использование имен подозреваемых и обвиняемых в пресс-релизах. Так же следует всегда строго различать, о ком идет речь: о подсудимом, обвиняемом или подозреваемом. Государственные служащие всегда должны учитывать принцип презумпции невиновности, поскольку это является одной из важнейших гарантий справедливого уголовного производства, а так же одним из основных принципов уголовного судопроизводства во всем западном мире. В заключении можно сделать вывод о том, что презумпция невиновности является средством, исключаящим ошибки чиновников преимущественно в тех случаях, при которых невиновное лицо признается виновным.

LÜHENDID

EETT – Eesti Energia Tehnoloogiatööstuse

PERH– Põhja-Eesti Regionaalhaigla

ÜRO – Ühinenud Rahvaste Organisatsioon

o – otsus

Õigusaktide lühendid

EIÕK – Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon

KrMS – Kriminaalmenetluse seadustik

PS – Eesti Vabariigi põhiseadus

TsÜS – Tsiviilseadustiku üldosa seadus

KarS – Karistusseadustik

Proks– Prokuratuuriseadus

ÄS – Äriseadustik

MERAS –Makseasutuste ja e-raha asutuste seadus

Euroopa Inimõiguste Kohtu lühendid

EIK – Euroopa Inimõiguste Kohus

Riigikohtu ja teise astme kohtu lühendid

RKKK – Riigikohtu kriminaalkolleegium

RKTK – Riigikohtu tsiviilkolleegium

RKÜK –Riigikohtu üldkogu

TlnRnK– Tallinna Ringkonnakohus

KASUTATUD KIRJANDUS

1. A. Groatian. Euroopa inimõiguste konventsiooni artikkel 6 õigus asja õiglasele arutamisele. tõlk. S. Soomets. Human rights files nr 13.–Council of Europe Press 1993.
2. A. Põld. Peaprokurör: prokuratuur on valmis võimalikult kiiresti Savisaare kriminaalasjas kohtupidamist alustama. – <http://www.delfi.ee/news/paevauudised/eesti/peaprokuror-prokuratuur-on-valmis-voimalikult-kiiresti-savisaare-kriminaalasjas-kohtupidamist-alustama?id=76438113> (29.11.2016).
3. Aivar Pilv: Eestis pole alati tagatud õiglane kohtumenetlus. – Pealinn 09.10.2015.
4. Altkäemaksuvõtmise kahtlusega kohtunik on Ardi Šuvalov. – Äripäev 10.04.2006.
5. D. Hamer. A dynamic reconstruction of the presumption of innocence. – Oxford Journal of Legal Studies 2011.
6. E. Kalda. Jõhvi tööstusettevõtte juhtidel pandi käed raudu. – Põhjarannik 05.02.2014.
7. E. Kerganberg, M. Sillaots. Kriminaalmenetlus. Tallinn: Juura 2006.
8. E. Kergandberg, P. Pikamäe (koost). Kriminaalmenetluse seadustik. kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2012.
9. Eesti Vabariigi põhiseadus. komm. vlj.3. vlj. Tallinn: Juura 2012.
10. F. Luiksaar, Prokuratuuri suhetest ajakirjandusega. – Juridica1996/VII.
11. G. Hazak. Inimõigused I. Sissejuhatus ainesse. Kommentaarid. Õigusaktid. – õppevahend. Tallinn: TTÜ 2002.
12. H. Mihelsom. Kapo pidas korrupsioonis kahtlustatavana kinni Eesti Energia tütarettevõtte tootmisjuhid. – Postimees 03.02.2014.
13. J. Sootak. Oportuniteet ei ole õigeksmõistmine. – Postimees 12.07.2012.
14. J. Lahe. Kahju tekitaja süü presumptsioon. – Juridica 2002/ I.
15. J. Sootak. Süüdimõistmine koosseisu valiktuvastamise alusel. Konkureerivad põhimõtted in dubio pro reo ja iura novit curia. – Juridica 2009/ II.
16. J.,Q. Whitman. Presumption of innocence or presumption of Mercy? Weighing two western modes of justice. – Texas Law Review 2016.
17. K. Maurer. Õigusleksikon. Tallinn: Interlex 2000.
18. Kapo pidas altkäemaksu võtmise kahtlusega kinni kaks Eesti Energia tütarettevõtte töötajat. – Ärileht 03.02.2014.
19. L. Velsker. PERH-i juhid end korrupsioonis ei tunnistanud. – Postimees 10.04.2017.
20. L.,B. Ingraham. The right of silence, the presumption of innocence, the burden of proof, and modest proposal. – The Journal of Criminal Law and Criminology 1996.

21. L.A.V. Robis. Balancing the freedom of expression and the right of the accused to the presumption of innocence and fair trial: is social media a game changer? – *Ateneo law Journal* 2015.
22. M. Kärmas. Nurjatu kohtuniku tabamine. – *Eesti Ekspress* 20.04.2006.
23. M.Smith. Sec receivers and the presumption of innocence: the problem with parallel proceedings in securities cases and the ever-increasing powers of the receivers. – *Houston Business and Tax Law Journal* 2011.
24. Millised olid poliitikute reaktsioonid Saavisaare kinnipidamisele? – <http://arvamus.postimees.ee/3336833/millised-olid-poliitikute-reaktsioonid-savisaare-kinnipidamisele> (23.09.2015).
25. O. Eylandt, V. Koorits. Edgar Savisaar sai süüdistuse altkäemaksu võtmises ja läheb kohtu alla. – <http://www.delfi.ee/news/paevauudised/eesti/edgar-savisaar-sai-suudistuse-alktaemaksu-votmises-ja-laheb-kohtu-alla?id=76415731> (29.11.2016).
26. Ossinovski määras skandaali sattunud PERHi nõukogule ajaks uue juhi. – <http://www.delfi.ee/news/paevauudised/eesti/ossinovski-maaras-skandaali-sattunud-perhi-noukogule-uurimise-ajaks-uee-juhi?id=74797305> (13.06.2016).
27. P. J. Schwikkard. The presumption of innocence: what is it? – *South African Journal of Criminal Justice* 1998.
28. PERH-i juht Tõnis Allik otsustas ametist tagasi astuda. – *Pealinn* 15.06.2016.
29. PERH-i juhti kahtlustatakse omastamises ja pistise võtmises. – *Hiiu Leht* 14.06.2016.
30. PERH-i juhti kahtlustatakse omastamises ja pistise võtmises. – <http://www.delfi.ee/news/paevauudised/eesti/suurhaigla-juhti-kahtlustatakse-omastamises-ja-pistise-votmises?id=74795127> (13.06.2016).
31. PERH-i juhti kahtlustatakse omastamises ja pistise võtmises. – *Postimees* 13.06.2016.
32. PERH-i juhti kahtlustatakse omastamises ja pistise võtmises. – *Õhtuleht* 13.06.2016.
33. Prokuratuur süüdistab haigla juhte altkäemaksus kelmuses. – *Õhtuleht* 13.09.2016.
34. R. Maruste. Konstitutsionalism ning põhiõiguste ja vabaduste kaitse. Tallinn: Juura 2004.
35. R. Kagge. Jahmatav kahtlus: kohtunik Ardi Šuvalov nõudis ähvardustega miljonit. – *Postimees* 11.04.2006.
36. Recommendation Rec (2003) 13 of the Committee of minister to member state on the provision of information through the media in relation to criminal proceedings. – https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805df617 (10.07.2003).
37. Roheline raamat. Süütuse presumptsioon. Brüssel – <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX%3A52006DC0174> (26.04.2006).

38. Savisaart süüdistav prokurör avab kaarte: oli ka juhtumeid, kus lihtsalt küsiti ja sama lihtsalt ka anti. –<http://www.delfi.ee/news/paevauudised/eesti/savisaart-suudistav-prokuror-avab-kaarte-oli-ka-juhtumeid-kus-lihtsalt-kusiti-ja-sama-lihtsalt-ka-anti?id=76451659> (30.11.2016).
39. Suurhaigla juhti kahtlustatakse omastamises ka pistise võtmises. – <http://www.ohtuleht.ee/739267/perh-i-juhti-kahtlustatakse-omastamises-ja-pistise-votmises> (13.06.2016).
40. Tallinna linnapea Edgar Savisaar on altkäemaksu võtmises kahtlustatavana kinni peetud. – <http://www.delfi.ee/news/paevauudised/eesti/blogi-tallinna-linnapea-edgar-savisaar-on-altkaemaksu-votmises-kahtlustatavana-kinni-peetud?id=72512845> (22.09.2015).
41. Trechsel, S. Human Rights in Criminal Proceedings. Oxford: University Press 2005.
42. U. Lõhmus. Inimõigused ja nende kaitse Euroopas. Tartu: Sihtasutus Iuridicum 2003.
43. U. Lõhmus. Põhiõigused kriminaalmenetluses. 2.vlj. Tallinn: Juura 2014.
44. U.Lõhmus. Peajoonest kõrvalekalduvaid mõtteid kriminaalmenetluse eesmärgi ja legitiimsuse kohta. – Juridica. 2013/III.
45. V. Koorits. Kofkini kaitsja Pilv: kriminaalasja materjalide avaldamine enne kohtumenetlust on lubamatu. – <http://www.delfi.ee/news/paevauudised/eesti/kofkini-kaitsja-pilv-kriminaalasja-materjalide-avaldamine-enne-kohtumenetlust-on-lubamatu?id=76502511> (06.12.2016).
46. V. Korits. Ansipi totaalne muutmine. – Eesti Päevaleht, 07.11.2013.

KASUTATUD ÕIGUSAKTID

1. Eesti Vabariigi põhiseadus. – RT I, 15.05.2015, 2.
2. Euroopa Liidu põhiõiguste harta nr 2012/C 326/02.
3. Euroopa parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) nr 2016/343, 9. märts 2016, millega tugevdatakse süütuse presumptsiooni teatavaid aspekte ja õigust viibida kriminaalmenetluses kohtulikul arutelul. –ELT L 65/1.
4. Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon. – RT II 2010, 14, 54.
5. Kriminaalmenetluse seadustik. – RT I, 31.12.2016, 46.
6. Tsiviilseadustiku üldosa seadus. – RT I, 12.03.2015, 106.
7. Karistusseadustik. – RT I, 31.12.2016, 14.
8. ÜRO 1948.a Inimõiguste ülddeklaratsioon.
9. Kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvaheline pakt. – RT II 1994, 10, 11.
10. Rahvusvahelise Kriminaalkohtu Rooma statuut. – RT II 2002, 2, 5.
11. Prokuratuuriseadus. – RT I, 17.12.2015, 62.
12. Äriseadustik. – RT I, 22.06.2016, 32.
13. Makseasutuste ja e-raha asutuste seadus. – RT I, 31.12.2016, 11.
14. Isikuandmete kaitse seadus. – RT I, 06.01.2016, 10.

KASUTATUD KOHTUPRAKTIKA

1. EIKo 5100/71, 5101/71, 5102/71, 5354/72, 5370/72, *Engel jt vs. Holland*.
2. EIKo 8660/79, *Minelli vs. Šveits*.
3. EIKo 11034/84, *Weber vs Šveits*.
4. EIKo 10862/84, *Schenk vs. Šveits*.
5. EIKo 56925/08, *Bédat vs. Šveits*.
6. EIKo 7986/77, *Krause vs. Šveits*.
7. EIKo 65559/01, *Neštak vs. Slovakkia*.
8. EIKo 40523/08, *Peša vs. Kroatia*.
9. EIKo 7075/10, *Ageyevy vs. Venemaa*.
10. EIKo 13470/02, *Khuznin jt vs. Venemaa*.
11. EIKo 20758/04, *Turyev vs. Venemaa*.
12. EIKo 23185/03, *Petrov vs. Venemaa*
13. EIKo 53466/07, *Konstas vs. Kreeka*.
14. EIKo 6903/75, *Deweer vs. Belgia*.

15. EIKo 48297/99, *Butkevičius vs. Leedu*.
16. EIKo 42095/98, *Dakratas vs. Leedu*.
17. EIKo 39820/08 ja 14942/09, *Šuvalov vs. Eesti*.
18. EIKo 53172/10, *Lähteenmäki vs. Eesti*.
19. EIKo 8603/79, *Crotciani jt vs. Itaalia*.
20. EIKo 0588/83, 10589/83, 10590/83, *Barberà, Messegué ja Jabardo vs. Hispaania*.
21. EIKo 40984/07, *Fatullayev vs. Aserbaidžaan*.
22. EIKo 7878/77, 7819/77, *Campbell ja Fell vs Ühendkuningriik*.
23. EIKo 11882/85, *M.C. vs. Ühendkuningriik*.
24. EIKo 19187/91, *Saunders vs. Ühendkuningriik*.
25. EIKo 14220/88, *Ravnsborg vs. Rootsi*.
26. EIKo 48518/99, *Lundkivist vs. Rootsi*.
27. EIKo 44418/07, *Poncelet vs Belgium*.
28. EIKo 14348/02, *Gavrycki vs Poola*.
29. EIKo 28070/06, *A. vs Norra*.
30. EIKo 56568/00, *Y. vs Norra*.
31. EIKo 4248/02, *Reeves vs. Norra*.
32. EIKo 10519/83, *Salabiaku vs. Prantsusmaa*.
33. EIKo 53984/00, *Radio France jt vs. Prantsusmaa*.
34. EIKo 34000/96, *Du Roy ja Malaurie vs. Prantsusmaa*.
35. EIKo 15175/89, *Allenet de Ribemont vs. Prantsusmaa*.
36. EIKo 1914/02, *Dupuis vs. Prantsusmaa*.
37. EIKo 34720/97, *Heaney and McGuinness vs. Iirimaa*.
38. EIKo 20899/03, *G.C.P. vs. Rumeenia*.
39. EIKo 9912/82, *Lutz vs. Saksamaa*.
40. EIKo 17103/10, *Karaman vs. Saksamaa*.
41. EIKo 37568/97, *Böhmer vs. Saksamaa*.
42. EIKo 58442/00, *Lavents vs. Läti*.
43. EIKo 32130/03, *X vs. Austria*.
44. EIKo 33501/96, *Telfner vs. Austria*.
45. EIKo 45028/07, *Coskun vs. Türgi*.
46. EIKo 50172/06, *Erkol vs. Türgi*.
47. EIKo 34501/97, *Akay vs. Türgi*.
48. EIKo 34388/05, *Celik vs. Türgi*.
49. EIKo, 19866/04, *Ürfi Cetinkaya vs. Türgi*.

50. EIKo 23271/07, *Hrdalo vs. Horvaatia*.
51. EIKo 37124/10, *Konstadinov vs. Bulgaaria*.
52. EIKo 22330/05, *Olujić vs. Horvaatia*.
53. EIKo 32130/03, *Petkov vs. Bulgaaria*.

Riigikohtu lahendid

54. RKKKo 3-1-1-74-11.
55. RKKKo 3-1-1-94-14 koos kohtunik E. Kergandberg eriarvamusega.
56. RKKKo 3-1-1-72-09.
57. RKKKo 3-1-1-39-08.
58. RKKKo 3-1-1-137-04.
59. RKKKo 3-1-1-133-13.
60. RKKKo 3-1-1-47-07.
61. RKKKo 3-1-1-57-07.
62. RKKKo 3-1-1-78-05.
63. RKKKo 3-1-1-33-08.
64. RKKKo 3-1-1-120-03.
65. RKKKo 3-1-1-85-07.
66. RKKKo 3-1-1-104-05.
67. RKKKo 3-1-1-112-99.
68. RKKKo 3-1-1-21-09.
69. RKKKo 3-1-1-58-16.
70. RKKKo 3-1-1-61-08.
71. RKKKo 3-1-1-46-10.
72. RKKKo 3-1-1-90-06.
73. RKKKo 3-1-1-60-07.
74. RKKKo 3-1-1-14-14.
75. RKKKo 3-1-1-109-96.
76. RKKKo 3-1-1-54-11.
77. RKTko 3-2-1-123-07.
78. RKTko 3-2-1-161-12.
79. RKTko 3-2-1-138-02.
80. RKÜKo 3-3-1-85-09.

Teise astme kohtu lahend

81. TLnRnK 1-14-2550.

82. TLnRnKo 1-10-7794.

MUUD ALLIKAD

1. Riigiprokuratuuri pressiteade. Kohtunikul lasub altkäemaksuvõtmise kahtlus. – <http://www.prokuratuur.ee/et/pressiteated/kohtunikul-lasub-altkaemaksuvotmise-kahtlus> (09.04.2006).
2. Riigiprokuratuuri pressiteade. Kohtuniku süüasi jõudis kohtusse. Prokuratuuri koduleht – <http://www.prokuratuur.ee/et/pressiteated/kohtuniku-suuasi-joudis-kohtusse> (06.10.2006).
3. Riigiprokuratuuri pressiteade. Kaitsepolitsei pidas kinni korruptsioonis kahtlustatavad ettevõtte tootmisjuhid. – <http://www.prokuratuur.ee/et/pressiteated/kaitsepolitsei-pidas-kinni-korruptsioonis-kahtlustatavad-ettevotte-tootmisjuhid> (03.02.2014).
4. Riigiprokuratuuri pressiteade. Kaitsepolitsei kahtlustab Tallinna linnapead Edgar Savisaart korduvas altkäemaksu võtmises. – <http://www.prokuratuur.ee/et/pressiteated/kaitsepolitsei-kahtlustab-tallinna-linnapead-edgar-savisaart-korduvast-altkaemaksu> (22.09.2015).
5. Riigiprokuratuuri pressiteade. Prokuratuur süüdistab Tallinna linnajuhte, erakonda ja viit ettevõtjat korruptsioonikuritegude toimepanemises. – <http://www.prokuratuur.ee/et/pressiteated/prokuratuur-suudistab-tallinna-linnajuhte-erakonda-ja-viit-ettevotjat> (09.11.2016).
6. Riigiprokuratuuri pressiteade. Kohus rahuldab Riigiprokuratuuri taotluse kõrvaldada Edgar Savisaar ametist. – <http://www.prokuratuur.ee/et/pressiteated/kohus-rahuldab-riigiprokuratuuri-taotluse-korvaldada-edgar-savisaar-ametist> (30.09.2015).
7. Riigiprokuratuuri pressiteade. Prokuratuur süüdistab Tallinna linnajuhte, erakonda ja viit ettevõtjat korruptsioonikuritegude toimepanemises. – <http://www.prokuratuur.ee/et/pressiteated/prokuratuur-suudistab-tallinna-linnajuhte-erakonda-ja-viit-ettevotjat> (29.11.2016).

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Sofia Vender,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose “Süütuse presumptsiooni rikkumine ametiisikute avaldustega”, mille juhendaja on Margus Kurm,
1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tallinnas, **02.mail 2017**